

การศึกษาประสบการณ์การจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดน
กรณีศึกษา โรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม
นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา

โดย

นางสาวรัตนะ พูนเกษม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา
คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การศึกษาประสบการณ์การจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดน
กรณีศึกษา โรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม
นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา

โดย

นางสาวรัตนะ พูนเกษม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวิทยาการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา
คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

STUDY OF THE EXPERIENCE OF TEACHING TRADITIONAL
THAI DANCE ABROAD: A CASE STUDY OF TRADITIONAL
THAI DANCE SCHOOL AT THE DHAMMARAM TEMPLE
IN CHICAGO, USA

BY

MISS RATTANA PHOONKASEM

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF EDUCATION
IN LEARNING SCIENCES AND EDUCATIONAL INNOVATION
FACULTY OF LEARNING SCIENCES AND EDUCATION
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2018
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวรัตนะ พูนเกษม

เรื่อง

การศึกษาประสพการณ์การจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดน กรณีศึกษา
โรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม นครซิกาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา

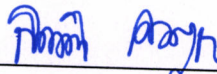
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2562

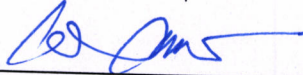
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

_____
(ดร. มนสิการ เฮงสุวรรณ)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

_____
(ดร. กิตติ คงตุ๊ก)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

_____
(ดร. ไอยเรศ บุญฤทธิ)

คณบดี

_____
(รองศาสตราจารย์ ดร. อนุชาติ พวงสำลี)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาประสบการณ์การจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยใน ต่างแดนกรณีศึกษา โรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา
ชื่อผู้เขียน	นางสาวรัตนะ พูนเกษม
ชื่อปริญญา	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	วิทยาการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา วิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ดร. กิตติ คงตุก
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร. ไอยเรศ บุญฤทธิ์
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ของครูอาสาสมัครประจำการ 1 ปี ณ โรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม นครชิคาโก ในประเด็นของกระบวนการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเก็บข้อมูลจากผู้ที่เคยประสบกับสถานการณ์นั้นโดยตรง ผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ที่มีร่วมกันของครูอาสาสมัคร คือ การตระหนักถึงเป้าหมายว่า ผู้เรียนต้องสามารถแสดงนาฏศิลป์ไทยได้ ดังนั้น องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและจำเป็น ได้แก่ หลักสูตร โดยตระหนักถึงธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียน และการแสดงชุดนั้น ๆ จะต้องมีการแต่งกายและอุปกรณ์ มีความสวยงาม ไม่ซ้ำจากปีก่อนหน้า ต่อมาคือ ความสามารถและเจตคติของครู ทั้งนี้ครูยังต้องตระหนักถึงภาพลักษณ์ที่ดีของความเป็นครูนาฏศิลป์ และความเป็นบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกด้วย และเรื่องของบริบททางกายภาพ วัดธัมมารามถือว่าเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบและเหมาะสมในการจัดการศึกษาให้เยาวชน โดยเฉพาะโรงเรียนนาฏศิลป์ ทั้งนี้ ครูอาสาสมัครยังคงยึดหลักการสอนตามแนวคิดทางนาฏศิลป์โบราณร่วมด้วย เช่น การสาธิต การจับท่ารำ การย้ำรายละเอียดท่ารำ เป็นต้น

คำสำคัญ: ครูอาสาสมัคร, ประสบการณ์, พื้นที่การเรียนรู้, นาฏศิลป์ไทย

Thesis Title	STUDY OF THE EXPERIENCE OF TEACHING TRADITIONAL THAI DANCE ABROAD: A CASE STUDY OF TRADITIONAL THAI DANCE SCHOOL AT THE DHAMMARAM TEMPLE IN CHICAGO, USA
Author	Miss Rattana Phoonkasem
Degree	Master of Education
Major Field/Faculty/University	Learning Sciences and Educational Innovation Learning Sciences and Education Thammasat University
Thesis Advisor	Kitti Kongtuk, Ph.D.
Thesis Co-Advisor	Iyared Boonyarit, Ph.D.
Academic Years	2018

ABSTRACT

The purpose of this research project is to investigate the experiences of volunteer teachers who has been teaching for 1 year at School of Thai dance, Dhammaram temple in Chicago, IL, USA about learning space creation methods. The researcher chooses Phenomenological study method that collects data from people who have real experiences from real situations. The result shows that a mutual experience of volunteer teachers is a realization of their goal. They want to teach every students able to performs Thai dance. Thus, volunteer teachers need to concern about their satisfying image of Thai dance teacher, Chulalongkorn University former student and physical environment. Dhammaram temple is totally perfect and properly space to educates teenagers. Especially, Thai dance school.

Keywords: Volunteer teachers, Experience, Learning space, Thai dance

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากครูอาสาสมัครทุกท่านที่เข้าร่วมในการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการ คณะกรรมการโรงเรียน พระคุณเจ้าทุกรูป ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้ใหญ่ทุกท่าน ณ นครซิดาโก รวมทั้งหมด กว่า 30 ท่านที่ไม่สามารถกล่าวชื่อได้หมด ขอขอบพระคุณที่ได้ให้ความเมตตากับผู้วิจัยทั้งทางด้านการให้ข้อมูล และการดูแลความเป็นอยู่ทุกวัน ณ ช่วงที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ รวมทั้งให้ที่พักอาศัย ณ วัดธัมมาราม

ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ให้ความรู้และกระตุ้นความคิดที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในทุก ๆ ช่วงของการดำเนินงาน ขอขอบคุณคณาจารย์ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ในคณะทุกท่าน และที่สำคัญคือกลุ่มเพื่อน LSEd รุ่น 2 ที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่การเรียนรู้ตลอด 1 ปีกว่าในช่วงเรียน Coursework เป็นการเรียนที่ดีที่สุดในชีวิตที่เคยเรียนมา

ขอขอบเพื่อนจุฬาฯ และเพื่อนร่วมงานทุกคนที่ให้อาสาใจเสมอมา

ขอกราบระลึกถึงพระคุณของบรมครูและครู อาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณมารดาและคนในครอบครัวที่สนับสนุนทุกด้าน และให้อาสาใจในทุก ๆ ช่วงของการเรียนที่ธรรมศาสตร์

นางสาวรัตนะ พูนเกษม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญภาพ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	5
1.4 คำถามการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.6 ขอบเขตของโครงการวิจัย	6
1.7 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย	7
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” โดยศุภนย์สังเสริม การสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จิรายุ - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิง พุณทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	9
2.1.1 ประวัติความเป็นมาและพันธกิจของโครงการ	10
2.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสอนนาฏศิลป์	13
2.2.1 วิธีการสอนนาฏศิลป์	13
2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้	16
2.3.1 การออกแบบพื้นที่ตามแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง	17
2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามพรมแดน	18
2.4.1 ความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรมข้ามพรมแดน	18
2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
2.5 วิธีการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา	21
2.5.1 ความหมายของแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา	21
2.5.2 ลักษณะของแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาเชิงอรรถปริวรรต	22
2.5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	23
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	25
3.1 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล	25
3.2 การรวบรวมข้อมูลเอกสาร	29
3.2.1 เอกสาร	29
3.2.2 การสัมภาษณ์	29
3.3 การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์	31
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	33
3.4.1 คัดเลือกข้อมูล	33
3.4.2 แสดงข้อมูล	34
3.4.3 การสังเคราะห์โครงสร้าง	34
3.4.4 หาข้อสรุปและตรวจสอบข้อมูล	34
3.5 ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล	35
3.5.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่า 1 วิธี	35
3.5.2 แหล่งข้อมูลมากกว่า 1 แหล่ง	35
3.5.3 การสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูล	35
3.6 จรรยาบรรณการวิจัย	36

	(6)
3.6.1 การขอความยินยอม	36
3.6.2 การรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล	36
3.7 แผนการดำเนินงานวิจัย	36
บทที่ 4 วัดธัมมาราม โรงเรียนนาฏศิลป์ และประสบการณ์ครูอาสาสมัคร	38
4.1 การศึกษาประวัติที่มาและองค์ประกอบของวัดธัมมาราม	39
4.1.1 โบสถ์	41
4.1.2 ห้องเรียน	43
4.1.2.1 ห้องเรียนนาฏศิลป์	43
4.1.2.2 ห้องเรียนดนตรีไทย	46
4.1.2.3 ห้องเรียนภาษาไทย	47
4.1.3 ห้องพัก	49
4.1.4 ศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	52
4.2 โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม	54
4.2.1 กลุ่มนักเรียน	58
4.2.2 หลักสูตร	60
4.2.2.1 ปรัชญา	60
4.2.2.2 วัตถุประสงค์	61
4.3 ประสบการณ์การเป็นครูอาสาสมัคร	69
4.3.1 ก่อนปฏิบัติหน้าที่ครูอาสาสมัคร	71
4.3.1.1 ระบบ	71
4.3.1.2 การเตรียมตัว	72
4.3.2 ระหว่างปฏิบัติหน้าที่	74
4.3.2.1 ประเด็นด้านการเรียนการสอน	75
4.3.2.2 ชีวิตประจำวันครูอาสาสมัครและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	82
(1) ครู-ผู้บริหารโรงเรียน	82
(2) ครู-ผู้ปกครอง	83
(3) ครู-นักเรียน	85
(4) ครู-ชุมชน และ ครู-ครู	86
4.3.2.3 กิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์ของครูอาสาสมัคร	89

บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา	91
5.1 ข้อมูลลักษณะสำคัญของบุคคลตามทฤษฎีการศึกษาปรากฏการณ์วิทยา	91
5.1.1 บุคคลผู้มีความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับบริบทและสิ่งแวดล้อม (The Person As Embodied)	91
5.1.2 บุคคลผู้ให้ความหมายด้วยประสบการณ์ของตน (The Person as Self Interpreting)	92
5.1.3 บุคคลมีมิติของกาลเวลา (The Person in Time)	93
5.2 กระบวนการสร้างและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในบริบท วัฒนธรรม ข้ามพรมแดน	96
5.2.1 วัฒนธรรมข้ามพรมแดน	96
5.2.1.1 แนวคิดการข้ามพรมแดนรัฐชาติ	96
5.2.1.2 แนวคิดเครือข่ายทางสังคมของการย้ายถิ่น	96
5.2.1.3 ทฤษฎีการโยกย้ายอดีต	97
5.2.2 รูปแบบกระบวนการสร้างและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย	99
5.2.2.1 การออกแบบพื้นที่ตามแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง	99
(1) การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และ ความต้องการของผู้เรียน	99
(2) สัมพันธภาพที่ตีระหว่างผู้เรียน	100
(3) ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม	100
5.2.2.2 แนวคิดวิธีการสอนนาฏศิลป์ไทย	101
บทที่ 6 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	105
6.1 ข้อสรุปในการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา	106
6.1.1 ด้านพื้นที่ของวัดธัมมมารามและนครชिकाโก	106
6.1.2 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	106
6.1.3 ด้านวัฒนธรรม	107
6.2 แนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมในฐานะครูอาสาสมัคร	107
6.2.1 ก่อนปฏิบัติงาน	107
6.2.2 ระหว่างปฏิบัติงาน	108

6.3 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปะในบริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดน	108
6.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	109
6.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	111
รายการอ้างอิง	112
ประวัติผู้เขียน	115

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 รหัสผู้เข้าร่วมวิจัยและประสบการณ์ทางนาฏศิลป์	27
3.2 แผนการดำเนินงานวิจัย	36
4.1 กลุ่มนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม ปี 2560	59
4.2 หลักสูตรนาฏศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม ปีการศึกษา 2557-2558	61
4.3 ชีวิตประจำวันของครูอาสาสมัคร	75
5.1 สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลลักษณะสำคัญของบุคคลตามทฤษฎีการศึกษา ปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความกับผลจากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัคร	94
5.2 สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลแรงจูงใจและแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างครูกับผู้ปกครอง	98
5.3 หลักการในแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางกับแนวทางปฏิบัติของครูอาสาสมัคร	100

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	7
4.1 กิจกรรมวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา พ.ศ. 2560 พุทธศาสนิกชน ร่วมบันทึกภาพหน้าพระพุทธรูปชินธัมโมภาส พระประธานของวัดธัมมาราม	41
4.2 กิจกรรมทำวัตรเช้า	42
4.3 กิจกรรมไหว้ครูของโรงเรียนพุทธศาสนาวันทิพย์	42
4.4 กิจกรรมหน้าเสาธง ของโรงเรียนพุทธศาสนาวันทิพย์	43
4.5 แผนผังห้องเรียนนาฏศิลป์	44
4.6 ภาพจำลอง 3 มิติของห้องเรียนนาฏศิลป์	45
4.7 ห้องเรียนนาฏศิลป์	45
4.8 แผนผังห้องเรียนดนตรีไทย	46
4.9 ภาพจำลอง 3 มิติของห้องเรียนดนตรีไทย	46
4.10 ห้องเรียนดนตรีไทย	47
4.11 ห้องเรียนภาษาไทย	48
4.12 แผนผังห้องเรียนภาษาไทย	48
4.13 ภาพจำลอง 3 มิติของห้องเรียนภาษาไทย	49
4.14 ห้องพักของครูอาสาสมัคร	50
4.15 แผนผังห้องพักของครูอาสาสมัคร	51
4.16 ห้องพักของครูอาสาสมัครภาคฤดูร้อน	51
4.17 ศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	52
4.18 ภาพบรรยากาศในศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	53
4.19 ภาพกิจกรรม ณ ห้องโถงเล็ก	53
4.20 ภาพกิจกรรมงานสงกรานต์ ปี 2561 ชุดการแสดงเราสู้	63
4.21 ภาพกิจกรรมงานสงกรานต์ ปี 2561 ชุดการแสดง ฟ้อนขันดอก	63
4.22 แผนผังความสัมพันธ์ของบริบทเชิงพื้นที่กับการสะท้อนสภาพพื้นที่เชิงวัฒนธรรม	66
4.23 การแสดงของกลุ่มเด็กเล็ก ชุด แผ่นดินทอง ณ งานไทยเฟสติวัลปี 2558	67
4.24 การแสดงของกลุ่มเด็กโต ชุด กีบี่สเรนนัง ณ งานปิกนิกโต้บอล 2561	68

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ทุกสิ่งในโลกล้วนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น การสร้างกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้า และสิ่งหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาแล้วถ่ายทอดแก่สมาชิกในสังคมรุ่นต่อ ๆ ไป มีการจัดระเบียบสภาพการณ์ปัจจุบันโดยอาศัยประสบการณ์ในอดีต สิ่งเหล่านี้เรียกว่า “วัฒนธรรม” ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (ยศ สันตสมบัติ, 2542, น. 165)

วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ หมายถึง วิถีคิดและแบบแผนที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถสร้างให้เห็นรูปร่างได้ เช่น ภาษา ความคิด ความเชื่อ ลัทธิ ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีต เป็นต้น ทางสังคมวิทยาเชื่อว่า วัฒนธรรมเป็นรากฐานของมนุษย์ทุกคนและเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นทีละขั้นอย่างต่อเนื่อง จากสิ่งที่เป็นแบบแผนในระดับความคิดไปสู่การแสดงออกถึงวิถีชีวิตในสังคม วัฒนธรรมจึงถูกสร้างสรรค์และปรับปรุงไปพร้อม ๆ กับสังคมที่เปลี่ยนแปลง หากย้อนกลับมามองในสังคมไทย ความหมายที่มักถูกกล่าวถึง คือ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องรักษาและส่งเสริมให้ดำรงอยู่คู่กับชาติไทย เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติและเป็นสัญลักษณ์ของชาติ ตัวอย่างเช่น พระพุทธศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ภาษา ประเพณี ศิลปะ วรรณคดี เป็นต้น (พระมหาสนอง, 2553, น. 330-362)

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานที่จะช่วยสร้างความเจริญงอกงามในสังคมได้และศิลปะประเภทหนึ่งที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย คือ นาฏศิลป์ไทย ตามรากศัพท์ นาฏศิลป์มาจาก 2 คำ คือ “นาฏ” แปลว่า เกี่ยวกับการพ่อนรำ และ “ศิลป์” หรือ “ศิลปะ” แปลว่า ฝีมือหรือการทำให้จิตรพิสดาร ดังนั้น เมื่อรวมกันแล้วนาฏศิลป์จึงหมายถึงการทำการพ่อนรำให้จิตรพิสดาร (นราพงษ์ จรัสศรี, 2548, น. 1-2) นาฏศิลป์มีเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างกันไปตามสภาพสังคม ประเพณี และค่านิยม ทั้งยังเป็นศาสตร์ที่นำศิลปะหลายแขนงเข้ามารวมกัน เช่น จิตรกรรม พัสตราภรณ์ ดนตรี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแฝงไปด้วยภูมิปัญญาของคนในสังคม ผ่านรูปแบบของวรรณกรรม บทละคร และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดสุนทรียะและทำให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ (ประวิทย์ ฤทธิบูลย์, 2558, น. 112)

ประเทศไทยมีการเผยแพร่นาฏศิลป์ไทยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษาได้บรรจุวิชานาฏศิลป์ไทยเข้าไปในหลักสูตรของโรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาที่มีการออกแบบหลักสูตรและเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาบัณฑิตถึงระดับดุษฎีบัณฑิตหรือด้านการเผยแพร่ที่มีการนำเสนอการแสดงในโอกาสต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ นอกจากการเผยแพร่นาฏศิลป์ไทยภายในประเทศไทยแล้วยังมีการนำนาฏศิลป์ไทยไปเผยแพร่ต่างแดนด้วย

การนำนาฏศิลป์ไทยไปใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่วัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นคือประเด็นสำคัญของงานวิจัยชิ้นนี้ เนื่องจากผู้วิจัยสนใจศึกษากระบวนการและพื้นที่การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย โดยเลือกศึกษาจาก “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” ซึ่งจัดขึ้นโดยศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล. จิรายุ - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อสาธิตการจัดการศึกษาภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยสำหรับเด็กและเยาวชนไทย โดยใช้พื้นที่ของวัดในการดำเนินกิจกรรมและปลูกฝังจิตสำนึก ดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย อันจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติในอนาคต ทั้งยังเป็นการกระชับสัมพันธ์ภาพระหว่างคนไทยในต่างแดนและคนไทยในประเทศไทยให้เกิดความกลมเกลียวกันยิ่งขึ้น

การดำเนินงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การเรียนรู้ ณ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุผลหลายประการ ประการแรก คือ เป็นพื้นที่ที่สำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย เพราะวัดธัมมมารามเป็นสถานที่แสดงความเป็นชาติไทย เมื่อนำนาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทย และภาษาไทย เข้ามาเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมก็ยิ่งทวีความเป็นปึกแผ่นและมั่นคงมากขึ้น กลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของคนไทยในชิคาโก และเมืองอื่น ๆ เช่น เมืองมิลวอกี (Milwaukee) รัฐวิสคอนซิน (Wisconsin), รัฐเคนทักกี (Kentucky) และรัฐอินดีแอนา (Indiana) (จิรวรรณ ดำรงค์เลิศ ยาติ, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2561)

ประการที่สองผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจจากประสบการณ์การเป็นครูอาสาสมัครประจำการ ณ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม นครชิคาโก (พ.ศ. 2557-2558) ได้เห็นว่าชุมชนคนไทยให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมไทย ณ วัดธัมมมารามเป็นอย่างยิ่ง เพราะพื้นที่การเรียนรู้แห่งนี้ให้โอกาสทุกคนได้ร่วมกิจกรรมทั้งที่เกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ กิจกรรมทางการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ตลอดจนมีการวางแผนเพื่อเผยแพร่ผลงานออกสู่สาธารณชน เช่น งานกฐินพระราชทาน งานลอยกระทง งานสงกรานต์ งานเทศกาลไทย (Thai Festival) เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์เบื้องต้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพบว่า การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมารามจำเป็นต้องคำนึงถึงวิธีการสร้างการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน กล่าวคือต้องเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่นสูง เอื้อให้เกิดการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนพยายามสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่คำนึงถึงความต้องการทางกายภาพ ความต้องการทางความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้อง และเอื้อให้ผู้เรียนตกผลึกทางความคิดที่เกิดขึ้นด้วยตัวเองเป็นสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (human-centered design) ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ สร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ตอบสนองความสุข ความสบายของผู้ใช้งาน ทั้งความต้องการทางกายภาพและความต้องการทางความรู้สึก และแนวคิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (constructivism) ที่เชื่อว่าผู้เรียนต้องเป็นผู้สร้างความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม โดยผู้ออกแบบจะสร้างให้สภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นเอื้อต่อการเรียนที่สนุกสนานและกระตือรือร้นการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น (บุษกร รมยานนท์, 2559, น. 18)

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Study) ซึ่งเป็นการศึกษาสถานการณ์ในชีวิตประจำวันจากทัศนะของผู้ที่ได้ประสบกับสถานการณ์นั้นโดยตรง ดังนั้น ความหมายและการตีความจากผู้เข้าร่วมวิจัยจึงเป็นเป้าหมายสำคัญ เพราะการวิเคราะห์ตามโครงสร้างของวิธีวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาคือการตีความเพื่อค้นหาคำอธิบายของสิ่งที่ถูกศึกษาจากทัศนะของผู้กระทำ (ชาย โพธิสिता, 2554, น. 80-81) ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “ประสบการณ์” แทนคำว่า “ปรากฏการณ์” ในการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของครูอาสาสมัคร เพราะในทางปรัชญา ปรากฏการณ์วิทยานี้เน้นหาความจริงในปรากฏการณ์ เป็นทัศนะต่อภาวะการดำรงอยู่ของมนุษย์ เมื่อนำมาใช้ในงานวิจัยจึงกลายเป็นวิธีการหนึ่งเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ชีวิตที่บุคคลได้ประสบมา กล่าวอีกนัยคือมุ่งทำความเข้าใจความหมายของประสบการณ์ชีวิตบุคคลที่ได้ประสบเป็นหลัก (ชาย โพธิสिता, 2554, น. 176-177)

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยชิ้นนี้ คือ สัมภาษณ์และรวบรวมประสบการณ์ของครูอาสาสมัครที่ผ่านการปฏิบัติหน้าที่ครบ 1 ปี ณ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม นครชិคาโก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย โดยเฉพาะประเด็นของแนวทางการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้วัฒนธรรมไทยในต่างแดน ตัวอย่างเช่นการนำเอานาฏศิลป์ไทยมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรม ณ ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ย่อมมีปัญหาด้านความแตกต่าง แม้ผู้ร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นคนสัญชาติไทย แต่สภาพแวดล้อมทั้งทางภูมิศาสตร์ สภาพอากาศ วัฒนธรรมของคนในสังคม ล้วนแตกต่างจากประเทศไทย ทำให้การดำเนินงานของครูอาสาสมัครและผู้เกี่ยวข้องต้องปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม และเป็นสิ่งสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้วิจัยให้เลือกศึกษาวิเคราะห์ข้อจำกัด จุดอ่อน จุดแข็ง และจุดที่ควรพัฒนา เพื่อให้โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม และสถานศึกษาที่มีการนำเอาศิลปวัฒนธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้ ได้มองเห็นโลกของกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้การมีกิจกรรมด้านนาฏศิลป์ไทย ณ วัดธัมมาราม เป็นวิธีการของวัฒนธรรมข้ามพรมแดน หมายถึง การนำสิ่งหนึ่งเข้าไปสู่พื้นที่ที่แตกต่างจากพื้นที่เป็นต้นกำเนิดของสิ่งนั้น เช่นเดียวกับการนำนาฏศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยไปเผยแพร่ ณ นครชิคาโก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างทั้งด้านวัฒนธรรม ภาษา ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าเปรียบดัง “อาวุธทางวัฒนธรรม” อาวุธในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่จะใช้สู้รบเพื่ออิสรภาพ แต่คือสิ่งที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมสัมพันธ์ภาพของมนุษย์ในสังคม

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบตัวอย่างการใช้ “อาวุธทางวัฒนธรรม” ในการสร้างชาติไทใหญ่ กล่าวคือ กองกำลังไทใหญ่ไม่ได้จับอาวุธสู้ศึกกับศัตรูมากเหมือนในอดีตเพราะพวกเขากำลังเดินทางสู่สันติภาพ ทำให้อาวุธยุทโธปกรณ์ถูกลดความสำคัญลง แต่กลับสร้างอาวุธทางภาษาและวัฒนธรรมขึ้นแทนเพื่อหวังให้คนไทใหญ่ โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวเกิดสำนึกความเป็นไทใหญ่ เกิดความสามัคคีเป็นปึกแผ่นเดียวกัน การเลือกใช้ยุทธศาสตร์ทางภาษาและวัฒนธรรม ช่วยให้คนเกิดสำนึกในรากเหง้า นำไปสู่การผนึกกำลังคนให้เข้มแข็ง (รายการไทยรัฐเจาะประเด็น, ไทยรัฐ, 2560) ในทำนองเดียวกันกับวัฒนธรรมที่ถูกเผยแพร่ ณ นครชิคาโก เพราะคนไทยให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมแผ่นดินแม่อย่างยิ่ง ทั้งนี้ด้วยตระหนักดีว่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้และถือว่าเป็นอาวุธทางวัฒนธรรมลักษณะหนึ่งที่สามารถช่วยให้เกิดสำนึกร่วมทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดชุมชนไทยบนพื้นที่ต่างแดน เพื่อแสดงตัวตนว่าคนไทยมีเอกลักษณ์ประจำชาติ

ผู้วิจัยคาดหวังว่าครูอาสาสมัครที่เข้าร่วมในงานวิจัยชิ้นนี้ จะสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ออกมาอย่างเที่ยงตรงทั้งด้านดีและด้านที่เป็นปัญหาในประเด็นของพื้นที่การเรียนรู้ เพราะครูอาสาสมัครถือเป็นผู้นำในการจัดกระบวนการ ดังนั้น ผู้นำจะต้องมีทั้งกระบวนการคิดวิเคราะห์ ปรับปรุงและพัฒนา เพื่อบริหารจัดการพื้นที่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งหมดวาระปฏิบัติงานครบ 1 ปี และควรมีการส่งต่อข้อมูลอันจำเป็นแก่ครูอาสาสมัครรุ่นถัดไป เพราะแต่ละปีที่มีครูอาสาสมัครผลัดเปลี่ยนตำแหน่งกันอาจได้รับประสบการณ์ทางการสอนที่เหมือนหรือแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประสบการณ์เหล่านี้เพื่อนำไปสู่แนวทางการปรับใช้ที่สามารถส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ในต่างแดนให้ดียิ่งขึ้น โดยประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ ได้แก่ โครงสร้างหลักสูตรการสอนของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม ซึ่งจะมาจากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัครประกอบกับเอกสารจากทางสถาบันหรือจากทางโครงการ เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหา ข้อดี ข้อจำกัด ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการเรียนรู้เหล่านั้น จนสามารถนำเสนอการจัดพื้นที่การเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดนที่มีประสิทธิภาพได้

1.2 นิยามศัพท์เฉพาะ

ครูอาสาสมัคร หมายถึง ครูประจำการ 1 ปี ใน “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” โดยศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จิราญ - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พื้นที่การเรียนรู้ หมายถึง พื้นที่ที่สามารถใช้สอยเพื่อให้เกิดกระบวนการทางการเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ในงานวิจัยนี้หมายถึงวัดธัมมาราม นครศรีคาโ

ประสบการณ์ หมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลได้รับความรู้ พฤติกรรม ทักษะ คุณค่า รวมทั้งหมายถึงความถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอันส่งผลต่อการให้คุณค่าในเหตุการณ์นั้น ๆ ของครูอาสาสมัคร ตลอดระยะเวลา 1 ปี ณ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม นครศรีคาโ

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจประสบการณ์การจัดการเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ไทยของครูอาสาสมัคร

1.3.2 เพื่อศึกษากระบวนการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ไทยในบริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดน

1.3.3 วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาเพื่อนำเสนอการจัดพื้นที่การเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ไทยในต่างแดนที่มีประสิทธิภาพ

1.4 คำถามการวิจัย

1.4.1 ครูอาสาสมัครตีความหรือให้ความหมายกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไร

1.4.2 ครูอาสาสมัครสร้างกระบวนการเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ไทยแก่ผู้เรียนในต่างแดนได้อย่างไร

1.4.3 ปรากฏการณ์ของการจัดกระบวนการเรียนรู้ชี้ให้เห็นวิธีออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวิถีสังคมไทยในต่างแดนหรือไม่ อย่างไร

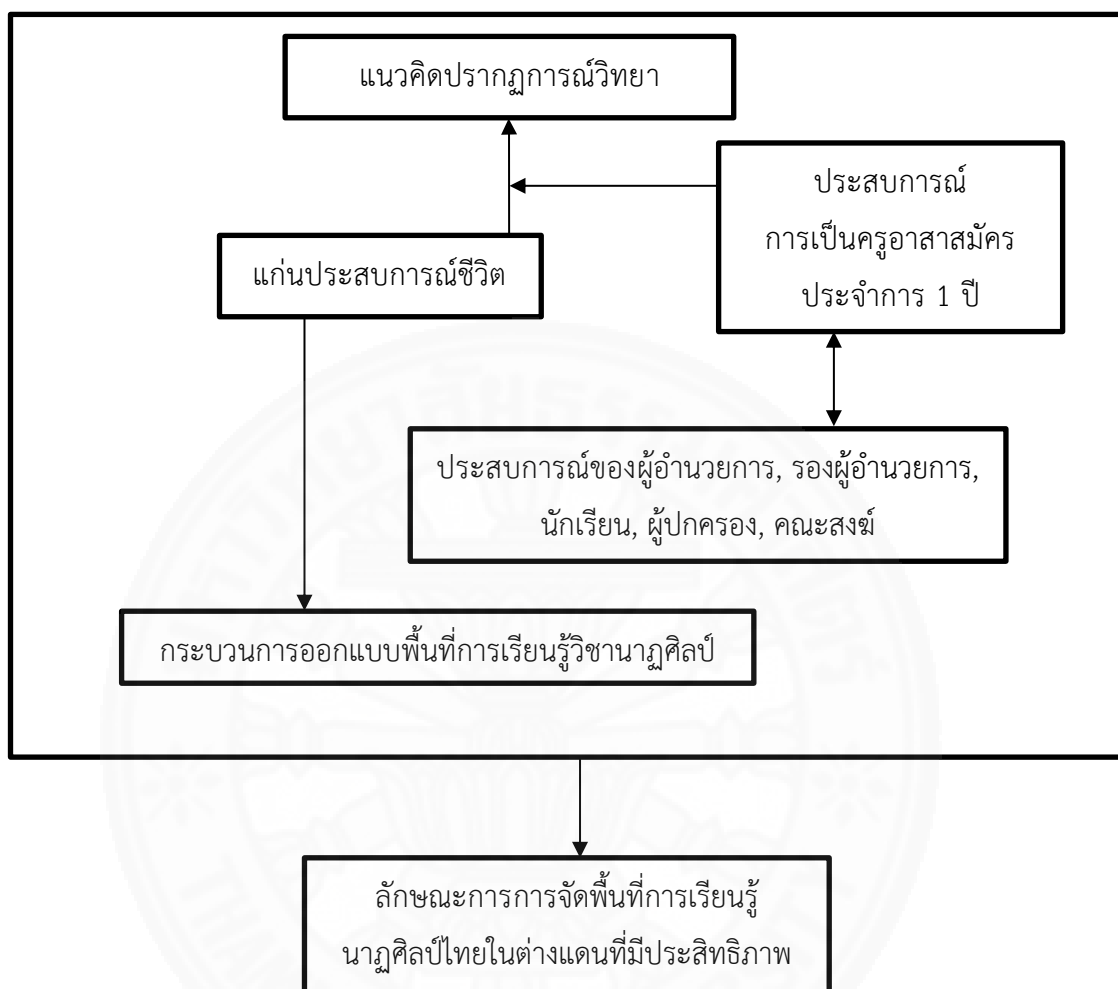
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 เข้าใจลักษณะกระบวนการเรียนรู้อาเซียนนาฏศิลป์ไทยที่มีประสิทธิภาพ
- 1.5.2 เข้าใจแนวทางการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศ
- 1.5.3 เกิดแหล่งข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชา
นาฏศิลป์ไทยในบริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดนซึ่งยังมีอยู่น้อยมากในฐานข้อมูลการศึกษาไทย

1.6 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ผู้วิจัยต้องการศึกษาประสบการณ์การเป็นครูอาสาสมัครโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา เพื่อค้นหาแก่นประสบการณ์ทั้งก่อนและระหว่างปฏิบัติงาน เพื่อวิเคราะห์การให้ความหมายและให้คุณค่าต่อประสบการณ์เหล่านั้น รวมทั้งเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในต่างแดน ทั้งยังศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ ณ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมารามให้มีประสิทธิภาพ จึงต้องศึกษาทั้งจากเอกสารวิชาการ งานวิจัย บทความ วิทยานิพนธ์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต และหนังสือ ประกอบการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยวิธีการสัมภาษณ์เดี่ยวและกลุ่ม ทั้งยังเก็บข้อมูลภาคสนามโดยลงพื้นที่สังเกตการณ์ ณ วัดธัมมมาราม นครศรีธรรมราช

1.7 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

กรอบแนวความคิดของงานการวิจัยข้างต้นแสดงวิธีการศึกษาโดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยาซึ่งให้ความสำคัญกับข้อมูลที่ได้จากครูอาสาสมัครทั้งเรื่องราว เหตุการณ์ ความคิด หรือการกระทำที่เกิดขึ้น เป็นการสะท้อนประสบการณ์การเป็นครูอาสาสมัคร ณ โรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม นครชिकाโก ประกอบกับประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลเสริม ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ นักเรียน ผู้ปกครอง และคณะสงฆ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลแก่นของประสบการณ์ที่มีร่วมกันและนำเสนอในประเด็นกระบวนการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ที่เกิดขึ้น ท้ายสุดนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อหาลักษณะการจัดพื้นที่การเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและผลงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เรื่อง “การศึกษาประสบการณ์การจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดน กรณีศึกษาโรงเรียน นาฏศิลป์ วัดธัมมาราม ประเทศสหรัฐอเมริกา” โดยจำแนกเป็นหัวข้อ ดังนี้

2.1 “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” โดยศูนย์ส่งเสริม การสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จิราญ - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิง พุณทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.1.1 ประวัติความเป็นมาและพันธกิจของโครงการ

2.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสอนนาฏศิลป์

2.2.1 วิธีการสอนนาฏศิลป์

2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้

2.3.1 การออกแบบพื้นที่ตามแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามพรมแดน

2.4.1 ความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรมข้ามพรมแดน

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับปรากฏการณ์วิทยา

2.5.1 ความหมายของแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา

2.5.2 ลักษณะของแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาเชิงอรรถปริวรรต

2.5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” โดยศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จिरายู - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิง พูนทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ด้วยเหตุความห่างไกลบ้านเกิดของคนไทยที่เดินทางไปตั้งถิ่นฐานในต่างแดนทำให้เกิดความต้องการศูนักรวมจิตใจโดยเฉพาะเรื่องพระพุทธศาสนา เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงนิมนต์พระสงฆ์จากประเทศไทยและจัดตั้งศูนย์พระพุทธศาสนาขึ้นในชุมชนคนไทย เช่น ลอสแอนเจลิส วอชิงตัน ดี.ซี. นิวยอร์ก และชิคาโก โดยมีคณะกรรมการสงฆ์เป็นผู้ดูแลเพื่อให้คนไทยได้มีโอกาสทำบุญและใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

กระทั่งปี พ.ศ. 2517 ได้ยกระดับศูนย์พระพุทธศาสนาให้เป็นวัด โดยเริ่มต้นที่เมืองชิคาโก เป็นแห่งแรก และจดทะเบียนเปลี่ยนจากศูนย์พระพุทธศาสนาแห่งเมืองชิคาโกเป็นวัดธัมมาราม มีพระราชรัตนภรณ์ (ปัจจุบัน คือ พระพรหมวชิรญาณ เจ้าอาวาสวัดยานนาวา) เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดไทยในต่างประเทศ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนศูนย์พระพุทธศาสนาแห่งอื่นเป็นวัดไทยในเวลาต่อมา ทั้งนี้วัดไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาบางแห่งได้ทำการเปิดสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยให้กับเยาวชน โดยมีศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จिरายู - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิง พูนทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการคัดเลือก ฝึกอบรม กำกับดูแลครูอาสาสมัครจากประเทศไทยที่สอบผ่านตามเกณฑ์และได้รับคัดเลือกไปปฏิบัติหน้าที่ตามวัดต่าง ๆ ซึ่งมุ่งหวังให้ครูอาสาสมัครมีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มศักยภาพ และตระหนักถึงการมีจิตอาสาและความเสียสละ (ศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยฯ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560, น. 1-3) เพราะคำว่า “ครูอาสาสมัคร” มาจากรากศัพท์ 2 คำ คือ ครู และ อาสาสมัคร สามารถอธิบายความหมายได้ดังนี้

ตามข้อมูลจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า ครูไว้ว่า

“[ครู] น. ผู้สั่งสอนศิษย์, ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์. (ป. ครู, ครู; ส. ครู).”

ครู มาจากคำว่า ครู ในภาษาบาลีและสันสกฤต หมายถึง หนัก สูง ใหญ่ แผลงเสียงให้ยาวขึ้นกลายเป็นคำว่า ครู แปลว่า ผู้มีความหนักแน่น ผู้ควรแก่ศิษย์เคารพ และผู้สั่งสอน (อรรถพล นิรมพูลสุข, 2552, น. 1)

อาสาสมัคร หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่สมัครใจทำงานโดยไม่หวังค่าตอบแทน ซึ่งจะมีความภาคภูมิใจที่ได้ทำงานเพื่อประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ (ศิวพร ละม้ายนิล, 2557, น. 20-21)

ดังนั้น โดยทั่วไปแล้ว ครูอาสาสมัครจึงหมายถึง ผู้สั่งสอน อบรม และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน ทำงานเพื่อประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติในทางใดทางหนึ่ง โดยจะมีบทบาทเป็นผู้แทนของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการทำหน้าที่เป็นทูตวัฒนธรรมที่เชื่อมร้อยความเป็นไทยให้กับเยาวชนและชุมชนในต่างแดน ผ่านการสอนภาษาไทย วัฒนธรรมไทย และการจัดกิจกรรมประเพณีไทย โดยก่อนเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ที่ครูอาสาสมัครจะต้องเข้าร่วมฝึกอบรมทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติธรรม การปฏิบัติภารกิจทางวัฒนธรรม ซึ่งครูอาสาสมัครต้องเข้าร่วมแต่ละด้านไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาการอบรม เพื่อให้การปฏิบัติงานจริงในต่างแดนเป็นไปอย่างราบรื่น มีการวางตนอย่างเหมาะสมตลอดการปฏิบัติหน้าที่ตามระยะเวลา (ศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยฯ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560, น. 29-30) สามารถทำประโยชน์ต่อสังคมนั้น ๆ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน สอดคล้องกับนิยามของรากศัพท์ “ครูอาสาสมัคร”

2.1.1 ประวัติความเป็นมาและพันธกิจของโครงการ

“โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” ได้รับความสนใจจากวัดไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาเพิ่มมากขึ้นทุกปี มีวัดที่ได้ร่วมโครงการจำนวน 15 วัด (ศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยฯ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560, น. 4) และในงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาบริบทสังคม ณ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมารามเท่านั้น โดยมีที่มาและความสำคัญดังนี้

ในปี พ.ศ. 2523 คณะครูนาฏศิลป์ ประกอบด้วย ม.ร.ว.พิพวงคำ วัฒนานันท์ นางแสงจันทร์ นิมประเสริฐ และนางรัชณี อมาตยกุล ได้จัดตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์ขึ้นในนครชิคาโก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม เผยแพร่ รักษา ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไทยให้คนรุ่นหลังและเพื่อแสดงความร่วมมือกับทางการสหรัฐอเมริกาในฐานะตัวแทนของวัดและชุมชนไทย ตลอดจนเป็นโอกาสที่ดีที่จะชักจูงชาวไทยมาร่วมสังสรรค์สามัคคีชื่นรื่นร่วมกัน กิจกรรมของโรงเรียนดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันมีนักเรียนมาสมัครเรียนเพิ่มขึ้นและได้แสดงผลงานต่อสาธารณชนหลายแห่ง และเพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้ดำเนินงานจึงทำหนังสือยกโรงเรียนให้อยู่ในความอุปถัมภ์ของวัดธัมมมาราม โดยตั้งชื่อว่า “โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม” ในปี พ.ศ. 2533

คุณบุศรา เทพชาติ (สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2560) ผู้อำนวยการโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม ได้กล่าวถึงประวัติการก่อตั้งโรงเรียนไว้ว่า เกิดขึ้นจากความร่วมมือของชุมชนชาวนครชิคาโกและครูอาสาสมัครสอนนาฏศิลป์โดยความเห็นชอบจากพระพรหมวชิรญาณให้เป็นแผนกหนึ่งของคณะกรรมการบริหารของวัดธัมมมาราม โดยมีจุดประสงค์เพื่ออนุรักษ์สืบทอด และเผยแพร่วัฒนธรรมไทย ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ทางโรงเรียนได้เข้าร่วม “โครงการสอนภาษาไทยและ

วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” โดยศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จिरายุ - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับครุศาสตรมหาบัณฑิต แผนกนาฏศิลป์ทุกปี แต่เดิมโรงเรียนได้มีการดำเนินกิจกรรมทางด้านนาฏศิลป์ ไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 โดยมีผู้อำนวยการดังนี้

ม.ร.ว. พิพวงคำ วัฒนานันท์ ทองแถม พ.ศ. 2523-2524

นายแพทย์นครเศส เทพชาติตรี พ.ศ. 2525-2535

คุณบุศรา เทพชาติตรี พ.ศ. 2536- ปัจจุบัน

2.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เครือวัลย์ สุวรรณดิษฐากุล (2532) ได้ศึกษาเรื่อง “ทัศนคติเชิงประเมินของครู อาสาสมัครและกรรมการโรงเรียน ต่อแผนการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยแก่เด็กไทยระดับ 5 และระดับ 6 โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา โครงสร้างหลักสูตรของสถาบันในวัดธัมมมาราม ผลการศึกษาพบว่า วัดธัมมมารามมีการจัดตั้งคณะกรรมการ พัฒนาหลักสูตรร่วมกันจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะการใช้ภาษา สามารถสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเกิดความเข้าใจที่ตรงกัน รวมทั้งเข้าใจเนื้อหาพระพุทธศาสนาจนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่าง มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมในวัดทั้งทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม และ ประเพณีต่าง ๆ ของไทย โครงสร้างของหลักสูตรดังกล่าวแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

(1) กลุ่มพุทธศาสนา ได้แก่ พุทธประวัติ หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ความสัมพันธ์ ระหว่างวัดกับชุมชน ธรรมะในชีวิตประจำวัน พุทธปรัชญาพื้นฐาน ศาสนพิธี และวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา

(2) กลุ่มภาษาไทย ได้แก่ เนื้อหาด้านพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ การสร้างคำ สร้างประโยค ผูกพันพูด อ่าน เขียน รวมทั้งสุภาษิตคำพังเพยเบื้องต้น

(3) กลุ่มส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี นาฏศิลป์ ดนตรี ประวัติศาสตร์ไทยโดยสังเขป การเมืองการปกครอง วิถีชีวิตของคนไทย ปัญหาและ สภาพปัจจุบันของสังคม การเปรียบเทียบวัฒนธรรมของไทยและอเมริกา

(4) กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าร่วม เช่น งานกีฬา สานวันแม่แห่งชาติ ลอยกระทง และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ

การวัดและประเมินผู้เรียนแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ทฤษฎีและทักษะ กล่าวคือ ด้านพฤติกรรมของผู้เรียน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชั้นเรียน การทดสอบภาคทฤษฎีใน ท้ายภาคการศึกษา ผู้เรียนต้องร่วมทำกิจกรรมและสามารถนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ ของรายวิชาให้ได้ร้อยละ 60 ของระยะเวลาในหลักสูตรของแต่ละปีการศึกษา

การปลูกฝังวัฒนธรรมไทยให้เยาวชนไทยในต่างแดนสหรัฐอเมริกาได้สอดแทรกเนื้อหาที่สำคัญและเป็นประโยชน์เข้าไปในกระบวนการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมกับวัยและสภาพสังคมของเยาวชน ซึ่ง“โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความรู้ทั้งภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ในทางปฏิบัติได้สอนเกร็ดความเป็นไทยไม่ว่าจะเป็นมารยาท การไหว้ การกราบ นอกจากนี้ยังเน้นเรื่องสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ด้วย เพื่อให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความเป็นไทย ไม่รู้สึกว่าเป็นปมด้อย ไม่รู้สึกว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในประเทศอื่น

กัญญา คงคานนท์ (2554) ได้สรุปสภาพความต้องการทางการศึกษาด้านภาษาและวัฒนธรรมไทยของคนไทยในต่างแดนไว้ว่า ชุมชนคนไทยร่วมกับวัดไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาและมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ร่วมกันจัดทำหลักสูตรส่งเสริมการเรียนการสอนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในต่างแดน เป็นหลักสูตรที่สร้างการติดต่อสื่อสารสร้างความเข้าใจ และสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างคนในชุมชนไทย พร้อมทั้งต้องการให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก ความผูกพัน รักความเป็นไทย รวมทั้งเพื่อประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของประเทศไทยให้มีความเท่าเทียมกับอารยประเทศ ทั้งนี้ได้กล่าวถึง วัดธัมมาราม โดยได้อภิปรายผลการประเมินโครงการโดยรวมไว้ว่า การปฏิบัติภารกิจของครูอาสาสมัครอยู่ในระดับดีมากในทุกประเด็น ยกเว้นประเด็นความพร้อมของวัดโดยรวมต่อการเรียนการสอนซึ่งอยู่ในระดับดี เนื่องจากมีปัญหาทางสภาพอากาศ มีพายุและลมฝนจนทำให้วัดเกิดความเสียหายครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ทั้งห้องเรียน ห้องสมุด ห้องพัก จนทำให้ครูต้องไปพักที่บ้านผู้ปกครอง

ฉัตรชัย สิวีสัย (2557) ได้รายงานที่มาและประสบการณ์การปฏิบัติงานใน“โครงการครูอาสาสมัครสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาว่า โครงการนี้เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนิสิต โดยดำเนินโครงการต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาเป็นมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้เล็งเห็นความสำคัญของการถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมไทยแก่เยาวชนไทย จึงพิจารณาคัดเลือกนิสิตที่มีความเหมาะสมเป็นครูอาสาสมัครเพื่อร่วมโครงการ ซึ่งครูที่ไปปฏิบัติหน้าที่นั้นจะทำคุณประโยชน์ต่อวัดและสังคมไทย ณ พื้นที่แห่งนั้นอย่างรอบด้าน ไม่เพียงแต่เรื่องของการเรียนสอนเท่านั้น ถือเป็นประสบการณ์อันดีที่ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจในการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในต่างแดน ในช่วงเวลา 1 ปี นับเป็นชั่วโมงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเต็มรูปแบบ ผู้ที่ได้รับคัดเลือกจะต้องแสดงศักยภาพรอบด้านที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมองค์กรที่ไปอยู่ด้วย เพราะท้ายสุดจะต้องผ่านการประเมินจากผู้เรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการของหน่วยงานต่าง ๆ และบุคคลอื่น ๆ ที่

เกี่ยวข้องในวัดนั้น ๆ และผลที่ได้จะถูกนำมาพิจารณาเป็นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเพื่อสำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตที่ประเทศไทยต่อไป

กล่าวโดยสรุป “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” ได้รับการตอบรับจากวัดไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่องเพื่อรับครูอาสาสมัครไปปฏิบัติ หน้าที่ตามสาขาวิชาต่าง ๆ ได้แก่ ภาษาไทย นาฏศิลป์ไทย และดนตรีไทย ทั้งนี้แต่ละวัดจะมีความต้องการ เฉพาะแตกต่างกันไป ตัวอย่างที่งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาคือ วัดธัมมาราม เพราะเป็นวัดที่มีประวัติที่มา ยาวนานและเปิดทำการเรียนการสอนครบทุกรายวิชา ทั้งยังรับครูอาสาสมัครเต็มอัตราทุกปี เพื่อ เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงวัฒนธรรมไทยไปสู่คนไทยในต่างแดน เป็นส่วนสำคัญในการปลูกฝัง วัฒนธรรมไทยให้เด็กและเยาวชนไทย ทั้งนี้ยังพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องโครงสร้างหลักสูตร วัดไทยอีกโครงการหนึ่งที่มีหลักการและเหตุผลคล้ายกัน คือ “โครงการครูอาสาสมัครสอนภาษา และวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาซึ่งรับสมัครครูเพื่อ ไปดำเนินการเรียนการสอน และสร้างกิจกรรมทางภาษาและวัฒนธรรมไทยในต่างแดนเช่นกัน แต่มี เงื่อนไขที่ต่างไปจากของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยบ้างเล็กน้อย โดยเฉพาะประเด็นคุณสมบัติของ ผู้สมัคร

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสอนนาฏศิลป์

ในประเทศไทยนาฏศิลป์ไทยมิใช่เพียงการฟ้อนรำเพื่อประกอบพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังถูก บรรจุเป็นวิชาหนึ่งในการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้เยาวชนไทยได้เรียนรู้วัฒนธรรมประจำชาติอีกด้วย ทั้งยังส่งผลต่อสังคมไทยเพราะปัจจุบันวัฒนธรรมของต่างชาติได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากกับทุกเพศ ทุกวัย ดังนั้น ความสนใจเรื่องของนาฏศิลป์ไทยจึงมีเฉพาะกลุ่ม จะเห็นได้ว่าหลาย ๆ องค์กรใน สังคมไทยได้ออกแบบงานโดยประยุกต์นาฏศิลป์ไทยเข้ากับงานประเภทอื่น ๆ เช่น ละคร ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ ล้วนมีส่วนช่วยให้ผู้ชมเกิดความสนใจมากขึ้น ซึ่งหากยังคงเป็นนาฏศิลป์ไทย มาตรฐานตามแบบแผนความนิยมย่อมลดน้อยลงอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ดังนั้น นาฏศิลป์ไทย ในสังคมไทยจึงควรได้รับการพัฒนาสร้างสรรค์ให้เข้ากับยุคสมัย เพราะการที่นาฏศิลป์จะดำรงอยู่ได้ ย่อมต้องมีผู้ที่สามารถต่อยอดความรู้จนถึงขั้นสูงสุดสืบต่อไป

2.2.1 วิธีการสอนนาฏศิลป์

นาฏศิลป์เป็นศิลปะการแสดงที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคม ประเพณี ค่านิยม มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นศาสตร์ที่นำศิลปะหลายแขนงเข้ามารวมกันซึ่งล้วนแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญา ของคนไทย (ประวิทย์ ฤทธิบุญ, 2558, น. 115)

เฉลย ศุขะวนิช และ ประเมษฐ์ บุญยชัย (2536, น. 205-212, อ้างถึงใน อุษา สบฤกษ์, 2536) ได้ให้คำอธิบายวิธีสอนนาฏศิลป์ไทยไว้ว่า หลักปฏิบัติที่ยึดถือมาแต่โบราณกาล คือ การสอนรำ เพลงช้าเพลงเร็ว ซึ่งจะรวมแม่ท่าทั้งหมดอยู่ในเพลงดังกล่าว โดยเริ่มต้นจากเพลงง่าย ๆ และครูจะเริ่มสอนเพลงที่ยากขึ้นตามลำดับ ครูต้องมีเทคนิคสำคัญคือการรำให้ดูเป็นตัวอย่างและสามารถจับท่ารำเพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องของผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง พร้อมกันนั้นครูต้องปลูกฝังความมีวินัยและคุณธรรมให้แก่ลูกศิษย์ด้วย เพราะความสัมพันธ์ของผู้สอนและผู้เรียนนาฏศิลป์ไทยค่อนข้างใกล้ชิด เหมือนพ่อแม่ เนื่องจากในอดีตลูกศิษย์จะต้องไปอยู่ที่บ้านหรืออยู่ในวังกับครูเพื่อจะได้ฝึกปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และครูต้องทำให้ลูกศิษย์ดูก่อนเพราะเทคโนโลยียังไม่พัฒนาเท่าปัจจุบัน ศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้สื่อสารในวิชานาฏศิลป์หรือที่เรียกว่า นาฏยศัพท์ ยังมีไม่มาก จนกระทั่งภายหลังจึงรวบรวมหลักต่าง ๆ จัดหมวดหมู่เพื่อใช้สอนเป็นช่วงของวิชาทฤษฎี ในส่วนของลำดับขั้นตอนการสอนวิชาทฤษฎีควรมีการนำเข้าสู่บทเรียน ใช้วิธีอธิบายและสาธิตเพื่อให้เห็นของจริง ครูสามารถแทรกประสบการณ์ส่วนตัวหรือเกร็ดความรู้เข้าไปในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมากขึ้น ช่วยกระตุ้นการถาม-ตอบในชั้นเรียนได้ ส่วนลำดับขั้นตอนการสอนวิชาปฏิบัติครูควรเริ่มจะจากการพูดถึงประวัติความเป็นมาของชุดการแสดงนั้น ๆ ก่อนเริ่มต่อท่ารำ จากนั้นจึงออกแบบการประเมินผลให้กับนักเรียน

2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาวิณี บุญเสริม (2546) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ห้องประกอบและการศึกษาภูมิหลังที่สัมพันธ์กับสมรรถภาพของครูนาฏศิลป์ระดับประถมศึกษาพบว่า คุณภาพของครูส่งผลโดยตรงกับคุณภาพของผู้เรียน และในรายวิชานาฏศิลป์ไทยจะมีการเรียนการสอนต่างจากวิชาอื่น ๆ สังเกตตัวอย่างได้จากพฤติกรรมการสอนนาฏศิลป์ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ที่มีการอธิบายทักษะภาคปฏิบัติไว้ว่า วิธีสอนเลียนแบบครูเป็นหลัก ผู้เรียนต้องอาศัยความจำและฝึกซ้ำ ๆ จนสามารถปฏิบัติเองได้ และเมื่อเชี่ยวชาญแล้วผู้เรียนต้องสามารถอธิบายท่ารำได้ด้วยเพื่อถ่ายทอดสู่ผู้เรียนรุ่นต่อ ๆ ไปได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ครูต้องสร้างบรรยากาศการเรียนให้เกิดความสนุกสนานและต้องมีความอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อย โดยเฉพาะช่วงเริ่มต้นของผู้เรียน ผลของการศึกษาชี้ให้เห็นสมรรถภาพของครูประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยได้พบความแตกต่างของครูเกิดจากภูมิหลังที่ต่างกัน เช่น เพศ อายุ เป็นต้น

ธัญยาภรณ์ รัฐสมุทร (2556) ได้ศึกษากิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นทักษะกระบวนการเรื่องนาฏยศัพท์ โดยได้ทำการวิจัยค้นคว้าเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อทักษะทางนาฏศิลป์ โดยเน้นเรื่องนาฏยศัพท์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สารระสำคัญประการหนึ่งคือกระบวนการที่เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา แบ่งเป็นลำดับขั้นตอนได้แก่ รับรู้รูปแบบ ทำตามแบบ ปฏิบัติได้เอง ปฏิบัติได้อย่างชำนาญ การประยุกต์ การสร้างสรรค์ ซึ่งความสำคัญของการฝึกปฏิบัติเป็นการสอนที่ทำให้การเรียนสมบูรณ์ เพราะเป็นการผสมผสานระหว่างภาคทฤษฎีและ

ภาคปฏิบัติ ผู้เรียนได้เรียนรู้จริงและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การสอนแบบนี้ช่วยให้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์การนำไปใช้ ครูผู้สอนเห็นผลการสอนทันทีว่าสอนแล้วนักเรียนทำได้จริงหรือไม่

นิสา เมลานนท์ (2555) ได้พัฒนานวัตกรรมการสอนนาฏศิลป์เพื่อการฝึกปฏิบัติ นาฏศิลป์ไทย (ละคร) โดยใช้นาฏยศัพท์สำหรับการละครจำนวน 15 คำ ประกอบด้วยศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มือ แขน ศีรษะ ลำตัว และเท้า โดยนำศัพท์ดังกล่าวมาร้อยเรียงเป็นกลอนถ่ายทอดทั้งโดยตรงจากครูผู้สอนและพัฒนาเป็นชุดการสอน ประกอบด้วย แถบบันทึกเสียง วิทยุทัศน์ และเอกสารประกอบการรำ เมื่อนำเครื่องมือไปทดลองผลของการวิจัยพบว่า มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ ผู้เรียนมีผลการสอบเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 72.30 ทั้งยังสามารถนำนาฏยศัพท์ที่จำได้ไปประยุกต์ใช้กับการแสดงนาฏศิลป์ชุดอื่น ๆ ได้ ตลอดจนผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ตามความคิดของตนเองได้ตามลำดับ

อุษา สบฤกษ์ (2545) ค้นพบการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนนาฏยสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยในสถาบันอุดมศึกษา จากการศึกษาพื้นที่การเรียนรู้อาจารย์ที่ต้องการการตอบสนองต่อวิธีสอนที่เน้นปฏิบัติ เพราะการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจะเรียนรู้เทคนิควิธีการจากประสบการณ์โดยตรง เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพราะนาฏศิลป์เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ต้องการสร้างเอกลักษณ์ให้แต่ละชุดการแสดงมีความแตกต่างกันไป ตัวอย่างจากหลักสูตรการสอนนาฏศิลป์ของสถาบันซันแชปเตอร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา (Subchapter School) มีเป้าหมาย คือ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการคิดสร้างสรรค์ด้านการแสดง มีความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมเชื่อมโยงสู่เรื่องทางประวัติศาสตร์ สามารถวิเคราะห์ วิวิจารณ์ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมในสังคมที่หลากหลาย เพื่อจุดมุ่งหมายในการให้ความรู้ เรื่องการเคลื่อนไหวร่างกายที่ถูกต้อง ผลงานอารมณ์ที่สอดคล้องกับการเต้นรำในชุดการแสดงนั้น ๆ และพัฒนาต่อยอดไปสู่การสร้างสรรค์ชุดการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ

อุษา สบฤกษ์ (2545) ได้นำเสนอข้อมูลของ อัลแลน แฮนคอค คอลเลจ (Allan Hancock College) รัฐแคลิฟอร์เนียที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนนาฏศิลป์แบบผสมผสาน ทั้งเรื่องเทคนิคการแสดงบนเวที การออกเสียง ดนตรี การเคลื่อนไหว สถาบันแห่งนี้ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของผู้เรียน ผู้สอน และศิลปิน เพราะผู้เรียนจะต้องฝึกปฏิบัติงานกับศิลปินหรือผู้ที่ประกอบอาชีพด้านการแสดง ในส่วนของผู้สอนจะมีบทบาทสำคัญในห้องเรียนเนื่องจากต้องสาธิต บรรยาย และฝึกให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนนาฏศิลป์นั้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ และทักษะที่เกิดจากการปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ สามารถสร้างผลงานเองได้ ตลอดจนปลูกฝังเจตคติที่ดีในการรับรู้ความงามของนาฏศิลป์

สรุป นาฏศิลป์ถือเป็นแหล่งรวมศิลปะและการแสดงไว้ด้วยกัน เป็นศิลปะของการฟ้อนรำที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยความประณีต เพื่อให้ความบันเทิง การร่ายรำต้องอาศัยเครื่องดนตรีและการขับร้อง รวมทั้งอาศัยเวลาในการฝึกฝน งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นแนวทางเรื่องการประเมินสมรรถภาพครูผู้สอนวิชานาฏศิลป์ได้ เพราะการศึกษาประสบการณ์การจัดการเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ไทยของครูอาสาสมัคร ณ วัดธัมมาราม ลักษณะเฉพาะของครูแต่ละคนย่อมส่งผลอย่างยิ่งต่อผู้เรียนนำไปสู่กระบวนการคิดออกแบบการเรียนรู้ที่ดี

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้

พื้นที่การเรียนรู้ หมายถึงพื้นที่ที่สามารถใช้สอยเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเรียนรู้ คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอาจเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จนทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนความรู้สึกละพฤติกรรมของตนเองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ได้ มิใช่หมายถึงเพียงแค่การเรียนวิชาการในห้องเรียนในโรงเรียนเท่านั้น การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ ฉะนั้นในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนหรือผู้ให้ความรู้จะต้องกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความรู้สึกนึกคิด นำไปสู่การกระทำทางบวกและควรมีการวางแผนให้เหมาะสม กำหนดกลยุทธ์ในการสอนที่เหมาะสมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอนที่ตั้งไว้ (บุษกร รมยานนท์, 2556, น. 18)

ปัจจัยที่มีมุมมองข้ามในการสอน คือผลกระทบของพื้นที่ เช่น ความเหมาะสมของเครื่องมือในการเรียนรู้ กล่าวคือการออกแบบการเรียนรู้มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้โดยตรง ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ นอกจากนี้พื้นที่การเรียนรู้ยังรวมถึงเรื่องสถาปัตยกรรม เพราะรูปแบบทางกายภาพจะเป็นลักษณะเฉพาะที่ส่งเสริมการเรียนการสอนเฉพาะประเภท (Rook, Choi, & McDonald, 2015, pp. 1-2)

ตัวอย่างพื้นที่การเรียนรู้ที่รู้จักโดยทั่วไปคือห้องสมุด หนึ่งในความเชื่อของพื้นที่แห่งนี้คือเชื่อว่า ความเงียบเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งการใช้สายตา การได้ยิน และความรู้สึก ต่างต้องการความเงียบหมดจนมีคำกล่าวที่ว่า “คนที่เงียบมีความคิดที่ดัง” แต่อย่างไรก็ตามห้องสมุดไม่ได้อยู่ในความเงียบยาวนานเสมอไป เพราะทุกคนที่เข้าไปใช้พื้นที่ต่างสร้างและดำเนินการบางอย่างเพื่อให้เกิดงานหรือการเรียนรู้ เป็นการรวมกันของกิจกรรมทางความคิด เป็นชั่วโมงแห่งความเงียบและเสรีภาพในพื้นที่ปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึง Stakeholders ในพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบด้วย นักกิจกรรมการเรียนรู้ นักบริหารจัดการ นักออกแบบวางแผน เจ้าของพื้นที่ ผู้ควบคุมงบประมาณ นักประชาสัมพันธ์ นักพัฒนาการเรียนรู้ (จิตติ อภิบุญ, 2560, น. 30-44)

2.3.1 การออกแบบพื้นที่ตามแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ดังกล่าวเป็นกระบวนการที่พัฒนาการแก้ไขปัญหาจากมุมมองของผู้ใช้ ผู้เรียน หรือผู้เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ๆ ในทุกขั้นตอน ต้องสังเกตปัญหานั้นจากบริบทต่าง ๆ จนสามารถนำมาหาข้อสรุปที่เป็นโครงสร้างทางทฤษฎีหรือแนวคิดที่จะมาพิสูจน์การแก้ปัญหา นั้น เมื่อได้ทดลองก็จะประเมินผลเพื่อปรับปรุงให้วิธีนั้นดียิ่งขึ้น กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมอย่างยิ่งเพราะเป็นการทำสิ่งใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้ใช้งานและผู้เกี่ยวข้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สิ่งสำคัญของแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางคือการเข้าใจปัญหาที่แท้จริง โดยผู้ศึกษาต้องคลุกคลีกับกลุ่มเป้าหมาย มีการสัมภาษณ์ สังเกตการใช้งานว่ามีกระบวนการอย่างไร จนสามารถประเมินได้ว่าวิธีการใดที่จะสร้างความสุขให้กลุ่มเป้าหมายได้ ต่อจากนั้นจึงเริ่มสร้างกระบวนการเพื่อพิสูจน์แนวคิดของตนเอง เช่น การสร้างตัวต้นแบบเพื่อนำไปใช้จริง (บุษกร รมยานนท์, 2556, น. 19-23)

จากแนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในต่างแดน เพราะผู้สร้างหลักสูตรและผู้ดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมตระหนักถึงความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงไปสู่การนำไปใช้จริงได้ และเพื่อให้มีความสุขกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นซึ่งตรงกับเป้าหมายหนึ่งของการสร้างวัดไทยในต่างแดน

2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จิโรจน์ สุรพันธุ์ (2558) ได้ศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ในยุคปัจจุบันและอนาคตที่จะเป็นการเชื่อมต่อกันระหว่างพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เสมือน พื้นที่ทางกายภาพ ได้แก่ แสง เสียง คุณภาพของอากาศ พื้นที่เสมือน ได้แก่ การเข้าถึงเทคโนโลยี นอกจากนี้การเรียนรู้ของผู้เรียนยังมีพื้นที่ที่อยู่นอกห้องเรียนที่ควรได้รับความเอาใจใส่ คือ พื้นที่ที่อยู่ระหว่าง ซึ่งอาจอยู่ระหว่างห้องเรียน อาคาร เมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคม ทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ดังนั้น ในการปรับปรุงพื้นที่การเรียนรู้ ต้องให้ความสำคัญกับรูปแบบของหลักสูตร ถ้ากำหนดคุณลักษณะของหลักสูตรเป็นอย่างไร ควรจัดพื้นที่การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของหลักสูตรนั้น ถ้าคุณลักษณะของหลักสูตรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมแล้ว สถาบันการศึกษา ซึ่งอาจรวมถึงผู้บริหารของเมืองควรจัดพื้นที่การเรียนรู้ให้เป็นเครือข่ายเชื่อมโยง ทั้งมิติพื้นที่ทางกายภาพ และมิติพื้นที่เสมือน โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยเฉพาะผู้เรียน ควรเปิดโอกาสให้เสนอความเห็นหรือออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน

ปาริฉัตร หนูเซ่ง (2558) ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ว่าต้องวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน ได้แก่ การเปิดโอกาสให้เข้าถึงพื้นที่ได้ ความยืดหยุ่นและหลากหลาย การมีเทคโนโลยีที่เพียงพอและใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสะดวกสบาย ความสิ้นเปลือง และความยั่งยืน ซึ่งจากกรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์

ระหว่างผู้รู้และผู้ถูกถ่ายทอดร่วมด้วย และต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่คนในสังคมสนใจศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและมีผลประจักษ์ จะมีส่วนช่วยให้ทางภาครัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชนมากขึ้น ส่งผลต่อการดำเนินการสร้างสาธารณประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป

วิจารณ์ พานิช (2559) แสดงข้อมูลองค์ประกอบของพื้นที่การเรียนรู้ที่สร้างได้ โดยอาศัยคนที่ใช้งานพื้นที่นั้น ๆ เช่น นักเรียนและครู ในห้องเรียนทั่วไปส่วนของนักเรียนอาจมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น พุดจาหยาบคาย กิริยามารยาทไม่ดี ไม่สนใจการเรียน ส่งผลกระทบต่อนักเรียนร่วมห้องคนอื่น ๆ ปัญหาดังกล่าวครูสามารถควบคุมพฤติกรรมได้โดยเริ่มต้นจากแสดงพฤติกรรมของครูที่ดีเป็นตัวอย่าง เช่น ตรงต่อเวลา ไม่ดูถูกนักเรียน ดำเนินการสอนตามเอกสารรายวิชา เป็นต้น หรือทำข้อตกลงก่อนเริ่มการเรียนการสอนร่วมกัน เพื่อให้ปัจจัยในพื้นที่การเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลเอื้อประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ทั้งนี้ครูยังสามารถเพิ่มความน่าสนใจของเนื้อหาและสร้างบรรยากาศที่ดีในห้องเรียนได้ โดยการฝึกทักษะการพูดให้ดีขึ้น ชัดเจน มีจังหวะ มีการเน้นความเข้าใจอย่างเหมาะสม ประกอบกับการใช้ภาษาการรวมทั้งใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกและเพิ่มความน่าสนใจ

การศึกษาประสบการณ์ของครูอาสาสมัครมุ่งชี้ให้เห็นองค์ประกอบของกระบวนการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวิถีสังคมไทยข้ามพรมแดน ดังนั้น พื้นที่กับการจัดการความรู้จึงมีความเกี่ยวข้องกัน เพราะการกำหนดกรอบแนวคิดการออกแบบและการบริหารพื้นที่ รวมไปถึงการคิดค้นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ครูหรือผู้สอนทำหน้าที่เป็นเหมือนผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) หมายถึงช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มากที่สุด ส่วนผู้เรียนจะได้แสดงทักษะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน นำเสนอ หรือคิดค้นและสร้างสรรค์อะไรบางอย่าง ผนวกกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การอยู่ร่วมกันในสังคม พื้นที่สำหรับการเรียนรู้เป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเล่าเรื่องราว แลกเปลี่ยน อภิปราย เกิดการสื่อสาร รวมทั้งมีการสนับสนุนในประเด็นที่เขาต้องการหาข้อสรุป จึงต้องเป็นพื้นที่ที่สะดวก ปลอดภัย มีความน่าสนใจ และมีข้อมูลด้านวิชาการในเบื้องต้น ไม่ว่าจะเป็นหนังสือหรือเครื่องอำนวยความสะดวกทางเทคโนโลยี เพราะพื้นที่ในการเรียนรู้ควรจะสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และความคิดทางด้านนวัตกรรมของผู้เรียน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามพรมแดน

2.4.1 ความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรมข้ามพรมแดน

วัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้ของมนุษย์ เป็นพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ต้องเกิดขึ้นจากการอบรมสั่งสอนและฝึกปฏิบัติ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เอง ทั้งนี้วัฒนธรรมยังเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา โดยทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ช่วยให้มนุษย์สั่ง

สมประสบการณ์ไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้มนุษย์รู้ที่จะวางกฎเกณฑ์สำหรับการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างมีระบบ และวัฒนธรรมยังทำให้มนุษย์มีการเรียนรู้ ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความอยู่รอดและเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมอีกด้วย (สิริชญา วงษ์อาทิตย์, 2558, น. 33)

วัฒนธรรมข้ามพรมแดนมีความสำคัญเพราะจะนำไปสู่การบูรณาการเป็นการเคลื่อนไหว ถ่ายเท แลกเปลี่ยนความรู้และวิถีชีวิตระหว่างกันของมวลมนุษยชาติ เป็นปรากฏการณ์ที่มีมานานแล้ว และยังคงความเข้มข้นอยู่จนถึงปัจจุบัน ผลกระทบของวัฒนธรรมข้ามพรมแดนสามารถก่อให้เกิดผลลัพธ์คือ

- 1) วัฒนธรรมรวมตัว เนื่องจากต้องการให้เกิดการยอมรับในระดับสากลจึงนำมาสู่การบีบบังคับให้เปลี่ยนตาม อาจส่งผลให้วัฒนธรรมท้องถิ่นสูญเสียมูลค่าที่เคยมีไปตามกระแสโลก
- 2) วัฒนธรรมแตกตัว ในกรณีนี้ทำให้ต่างฝ่ายต่างคิดว่าวัฒนธรรมเป็นของแท้ทำให้เกิดการแตกหักรุนแรงหรืออยู่ในสภาพที่ต่างคนต่างอยู่
- 3) วัฒนธรรมลูกผสม เป็นวัฒนธรรมที่ผสมผสานจนยากเกินกว่าจะแยกได้ จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมในโลกของทุกชาติก็กำเนิดขึ้นจากการหิบบิบบกัน แลกเปลี่ยนกันทั้งสิ้น แต่ละสังคมจะเป็นตัวกำหนดความเป็นวัฒนธรรม ตัวอย่างในกรณีของไทยนั้น วัฒนธรรมข้ามพรมแดนได้ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทยอย่างต่อเนื่องและมีการผลิตซ้ำอย่างมหาศาล ด้วยพลังของสื่อสมัยใหม่ที่ส่งผลครอบงำอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อโลกไร้พรมแดนวัฒนธรรมก็ไม่อาจปิดกั้นได้อีก (มัญชรี โชติรสฐิติ, 2556, น. 7-10) นอกจากนี้การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมข้ามพรมแดน ยังสอดคล้องกับแนวคิดการโหยหาอดีต เป็นปรากฏการณ์ที่จะนำไปสู่การหวนย้อนกลับไปมีประสบการณ์เดิมในอดีตอีกครั้ง ไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่เคยเกิดขึ้นแล้ว แต่รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นในจินตนาการของมนุษย์อีกด้วย (สิริชญา วงษ์อาทิตย์, 2558, น. 33)

การเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมมีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนที่ศึกษาในต่างแดน การปรับตัวเป็นความสามารถที่บุคคลต้องการเพื่อได้ต่อกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนแปลงกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคม ทั้งจากวัฒนธรรมเดียวกันและการรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่ไม่คุ้นเคย การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ส่วนตัวและสังคมของแต่ละบุคคลผ่านทางระบบสื่อสารที่ซับซ้อน (Yau Tsai, 2011, p. 413)

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธีระชน พลโยธา (2560) ได้ศึกษาความฉลาดทางวัฒนธรรมโดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการจัดการสภาพแวดล้อม ผู้ที่มีความฉลาดทางวัฒนธรรมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นความสามารถที่อยู่นอกเหนือความสามารถทางวิชาการและความสามารถทางสมอง เพราะต้องเข้าใจพื้นฐานของ

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม มีการพัฒนาความมีสติในการเข้าถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม สามารถสร้างทักษะในการปรับตัวและการแสดงพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้แนวคิดที่เสนอถึงองค์ประกอบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม 3 ประการได้แก่ ความรู้ คือการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมต่าง ๆ ความมีสติ คือความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และความใส่ใจบุคคลในวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ต่อการเผชิญสถานการณ์ข้ามวัฒนธรรม และทักษะเชิงพฤติกรรม คือการนำทั้ง 2 ข้อข้างต้นมาประยุกต์เพื่อพัฒนาการแสดงออกทางพฤติกรรมให้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์

เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ (2555) ได้อธิบายปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์โหยหาอดีต คือ ปัจจัยด้านอารมณ์หรือความรู้สึก จะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ต้องการจะกลับไปสู่อดีต ทั้งการเกิดขึ้นแบบปัจเจกบุคคลหรือภายในกลุ่มคนสังคมเดียวกันที่มีประสบการณ์ในอดีตร่วมกัน รวมทั้งความรู้สึกของคนในสังคมที่ไม่พึงพอใจต่อสภาพสังคมปัจจุบันที่ไม่ใช่ความรู้สึกแบบต่อต้าน แต่เป็นการมองสังคมในลักษณะคู่ขนานระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ทำให้อาจจะรับมือกับปัญหาในปัจจุบันได้ดีขึ้นหรือลดความเจ็บปวดในอดีตลงได้ ทั้งนี้ความสามารถในการจัดการกับความรู้สึกโหยหาอดีตขึ้นอยู่กับช่วงชีวิตของแต่ละคน เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนผ่านช่วงวัยและยังพบว่า การโหยหาอดีตมีความสัมพันธ์กับอายุ เพราะคนอายุเพิ่มขึ้นจะมีภาวะโหยหาอดีตมากขึ้นด้วย เพราะเหตุนี้ภาวะดังกล่าวจึงมักจะเกิดกับคนในวัยเกษียณอายุ

เย็นจิตร ถิ่นขาม และ มณีมัย ทองอยู่ (2552) นำเสนอข้อมูลการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนในการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมระหว่างหญิงไทยกับชายญี่ปุ่น กล่าวคือเป็นการถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีอยู่จากรุ่นสู่รุ่น เป็นกระบวนการของความต่อเนื่องของประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่แม้เวลาจะผ่านล่วงไปแต่การผลิตวัฒนธรรมหรือประเพณีเก่าซ้ำยังเกิดขึ้น ทั้งจากบุคคลหนึ่งสู่บุคคลหนึ่งหรือจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง ซึ่งผลสรุปของรูปแบบทางวัฒนธรรมที่ถูกผลิตซ้ำโดยผู้หญิงไทย ได้แก่ การทำอาหารไทยหรืออาหารอีสาน การไปวัดไทยในญี่ปุ่น การพบปะสังสรรค์ในงานเทศกาลไทย และการรับสื่อต่าง ๆ ที่เป็นภาษาไทย แม้จะเป็นวัฒนธรรมไทยแต่ถูกผลิตขึ้นในต่างพื้นที่จึงจำเป็นต้องยอมรับความแตกต่างระหว่างกันและกันทั้งไทยและญี่ปุ่น และด้วยเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าจึงทำให้เข้าถึงวัฒนธรรมได้ใกล้เคียงเสมือนอยู่ในพื้นที่และเวลาเดียวกัน ความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ของคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมนี้ ทำให้ทั้งคู่ต้องผสมผสานและปรับตัวให้อยู่ร่วมกันได้ บุตรที่เกิดจากครอบครัวนี้เป็นผลผลิตของการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างลงตัว

พื้นที่การเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามพรมแดนไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของการศึกษาแต่รวมถึงเรื่องปรับตัวทางสังคม ความฉลาดทางวัฒนธรรมและสาเหตุจากอารมณ์ภายในของมนุษย์ที่โหยหาสิ่งที่ขาดไป ปัจจัยการโหยหาอดีตดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อการกระทำทางวัฒนธรรม

ของมนุษย์และสังคม รวมทั้งตัวอย่างของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนในกรณีศึกษาการสร้างครอบครัวที่มีพื้นฐานมาจากคนต่างวัฒนธรรม

2.5 วิธีการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาเป็นแนวคิดหลักในการดำเนินงาน เพราะเป็นวิธีการที่มีรูปแบบการดำเนินงานสอดคล้องกับโครงสร้างของงานวิจัย ซึ่งสนใจศึกษาประสบการณ์ของกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีประสบการณ์ร่วมกันดังจะกล่าวรายละเอียดของแนวคิดนี้ต่อไป

2.5.1 ความหมายของแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา

ชาย โพธิ์สิตา (2554) ได้กล่าวถึงนิยามของปรากฏการณ์วิทยาไว้ว่า “เป็นการศึกษาสถานการณ์ในชีวิตประจำวันจากทัศนะของผู้ที่ได้ประสบกับสถานการณ์นั้นโดยตรง...” แม้ว่าประสบการณ์ชีวิตของบุคคลจะสำคัญต่อวิธีวิจัยนี้ แต่จุดหมายสำคัญมุ่งไปที่การทำทำความเข้าใจการให้ความหมายของบุคคลที่ประสบเป็นหลัก จึงเน้นความเป็นธรรมชาติและความเป็นจริงสะท้อนให้เห็นบริบทของประสบการณ์อย่างลึกซึ้งเพื่อทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา เน้นเรื่องคุณค่า อารมณ์ รวมไปถึงเรื่องนามธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่านิยม ความงาม การตีความ ความเชื่อ อุดมการณ์ โลกทัศน์ วิจาร์ณญาณ เป็นต้น ด้วยความเชื่อดังกล่าว วิธีนี้จึงให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่มีมนุษย์ให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยนักปรากฏการณ์นิยมจะตัดความคิดหรืออคติเดิมของตนออกให้หมดสิ้นเพื่อรับรู้ระบบคิดของผู้เข้าร่วมวิจัยที่ให้ข้อมูล และใช้ความรู้สึกนึกคิดนั้นอธิบายพฤติกรรมของเขา

เมื่อนำมาเป็นหนึ่งในวิธีการของวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยจึงต้องรวบรวมข้อมูลอย่างเข้มข้นการกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์บางอย่างร่วมกัน เพื่อมองหารูปแบบของความหมายที่สามารถอธิบายแก่นของประสบการณ์ของกลุ่มคนเหล่านั้นได้ แก่นของประสบการณ์ดังกล่าวสามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ คำอธิบายเชิงเนื้อหา เช่น ประสบการณ์ดังกล่าวคืออะไร และคำอธิบายเชิงโครงสร้าง เช่น ประสบการณ์ดังกล่าวมีเงื่อนไขและปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องบ้าง เป็นต้น (ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์, 2554, น. 51-52)

การเก็บข้อมูลจากเรื่องราวของบุคคลเชื่อมโยงกับการศึกษาแบบเรื่องเล่า (Narrative Approach) ซึ่งลักษณะสำคัญของการเก็บข้อมูลที่เป็นเรื่องเล่าคือบุคคลต้องเข้าใจตนเองหรือเข้าใจประสบการณ์เหล่านั้น สามารถทบทวนแล้วถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านการให้ความหมายกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ เพราะวิธีการศึกษาแนวนี้เชื่อว่ามนุษย์ใช้เรื่องเล่าเพื่อทำความเข้าใจบุคคลและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตและยังให้ความสนใจกับการตีความสิ่งที่ได้ฟังแล้วถ่ายทอด

ประสบการณ์ของผู้วิจัยออกมา จึงมีเรื่องของภาษาและการเชื่อมโยงความหมายเข้ามาเกี่ยว เพราะภาษาเป็นสื่อกลางที่จะสื่อความหมายให้เข้าใจในปรากฏการณ์ซึ่งอาจจะเป็นที่เข้าใจเฉพาะสังคมของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยต้องเข้าใจภาษาในการสนทนาของผู้ให้ข้อมูลว่าต้องการสื่อความหมายไปในแนวทางใดจึงจะสามารถเข้าถึงประสบการณ์หรือคำพูดที่ต้องการจะสื่อสารอย่างแท้จริงได้นำไปสู่การเชื่อมโยงความหมายจากมุมมองของผู้วิจัย (วสี ศรีชลาคม, 2547, น. 27-29)

ข้อสรุปสำคัญอีกประการหนึ่งในวิธีการวิจัยแนวปรากฏการณ์วิทยาคือข้อสรุปที่ว่า ประสบการณ์ชนิดเดียวกันย่อมมีแก่นอันเดียวกัน มีความหมายที่คนเข้าใจร่วมกันหรือเข้าใจตรงกันได้ ในการวิเคราะห์ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบประสบการณ์ของหลาย ๆ คนเพื่อหาลักษณะร่วมของประสบการณ์ในเรื่องเดียวกันจากแต่ละคน ผู้วิจัยใช้การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตการเป็นครูอาสาสมัคร ณ นครซิดนีย์ เนื่องจากเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การค้นพบแก่นของประสบการณ์ที่เป็นลักษณะร่วมของการเป็นครูอาสาสมัคร ซึ่งก่อนที่จะทำความเข้าใจประสบการณ์ ผู้วิจัยต้องทำความเข้าใจการให้ความหมายและลักษณะของครูอาสาสมัครก่อนจนกระทั่งสามารถให้ความหมายได้ รวมทั้งมีเงื่อนไขอะไรบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเป็นครูทั้งเงื่อนไขจากสภาพแวดล้อมภายนอกและเงื่อนไขที่เกิดจากภายในตัวบุคคล

ในส่วนของ การวิเคราะห์ ตีความ สร้างข้อสรุป มีลักษณะสำคัญ คือ ต้องมองปรากฏการณ์เห็นภาพรวมจากหลาย ๆ แง่มุม พิจารณาภาพรวมของปรากฏการณ์ไม่ใช่เพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง เพราะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมักเกี่ยวข้องกับส่วนย่อย ๆ ของกลุ่มสังคม รวมทั้งศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อให้เข้าใจความหมายตามสภาพความเป็นจริง ไม่มีการควบคุมในห้องทดลองปฏิบัติการเพราะต้องการเห็นประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม ประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งคือจริยธรรมในการวิจัย ผู้วิจัยต้องคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้เข้าร่วมวิจัย ดังนั้น ต้องทำความเข้าใจกันอย่างชัดเจนทั้งเรื่องการเก็บและการเผยแพร่ข้อมูล (ชาย โพธิ์สิตา, 2554, น. 190-191)

2.5.2 ลักษณะของแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาเชิงอรรถปริวรรต

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาอรรถปริวรรตหรือปรากฏการณ์วิทยาเชิงแปลความข้อมูล มีแนวคิดสำคัญคือเชื่อว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมก่อกำเนิดและให้ความหมายซึ่งกันและกันไม่อาจแยกจากกันได้ ซึ่งมนุษย์จะแตกต่างกันเพราะความลึกซึ้งเชิงประสบการณ์และความสามารถในการเลือกกระทำตามสถานการณ์ การมองโลกของแต่ละบุคคล ความมุ่งมั่นส่วนบุคคลก็แตกต่างกันไป สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าใจประสบการณ์ของมนุษย์ได้ เพราะความหมายของประสบการณ์จะสะท้อนออกมาจากความคิดหรือแบบแผนที่ฝังลึกอยู่ในตัวของแต่ละคน ความคิดเหล่านั้นเป็นรากฐานของความหมายต่าง ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าความหมายของประสบการณ์คือเงาสะท้อนที่อยู่ภายในบุคคลซึ่งสามารถจำแนกนิยามของแต่ละส่วนประกอบได้ ดังนี้

1. บุคคล คือ ผู้ให้ความหมายต่อประสบการณ์ตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ซึ่งอาจเหมือนหรือแตกต่างจากความหมายของคนอื่น ด้วยประสบการณ์นั้นเป็นประสบการณ์เฉพาะ และเป็นความจริง บุคคลนั้นจะเป็นผู้ที่ให้ความหมาย ผู้ให้คุณค่า และแปลความรู้สึกของตนเองออกมา ประกอบกับมิติของเวลาและสภาพสังคมโดยขึ้นอยู่กับอิทธิพลในอดีตส่งผลมาถึงอนาคต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคลตระหนักและให้ความสนใจ

2. สิ่งแวดล้อม คือ กลุ่มของคนหรือสภาพรอบ ๆ ตัวบุคคลที่มีประสบการณ์ทั้งเรื่องของภาษา วัฒนธรรม การศึกษา ค่านิยมทางสังคม

3. การเชื่อมโยงประสบการณ์ คือ การเชื่อมโยงเรื่องราวในอดีตที่เคยได้รับเคยประสบ หรือเคยเข้าใจมาก่อน ประกอบกับประสบการณ์ครั้งใหม่เพื่อที่จะให้ความหมายอย่าง เป็นลูกโซ่หรือสามารถเปรียบเทียบกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ตนเคยประสบมาก่อนได้ (วสี ศรีชลาคม, 2557, น. 29-30)

2.5.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิวพร ละม้ายนิล (2557) ศึกษาประสบการณ์ชีวิตการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ในการศึกษาประสบการณ์ชีวิตของอาสาสมัครดวงตามืด ในช่วงของการเป็นอาสาสมัคร รวมทั้งประสบการณ์ชีวิตก่อนการเป็นอาสาสมัครที่มีความเกี่ยวข้องกับการเป็นอาสาสมัคร โดยมุ่งค้นหาการให้ความหมายและลักษณะของอาสาสมัครในมุมมองของอาสาสมัครดวงตามืด ตลอดจนเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเป็นอาสาสมัคร ทั้งเงื่อนไขจากสภาพแวดล้อมภายนอก และเงื่อนไขที่เกิดจากภายในตัวบุคคลล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การทำความเข้าใจประสบการณ์การเป็นอาสาสมัคร ผู้วิจัยต้องทำความเข้าใจการให้ความหมายและลักษณะของอาสาสมัครในมุมมองของอาสาสมัครดวงตามืดว่าเรามีความคิด ความเชื่ออย่างไร จนกระทั่งสามารถให้ความหมายและลักษณะของอาสาสมัครได้ นำไปสู่การค้นพบแก่นแท้ของประสบการณ์นั้นโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบอุตรวิสัย (Transcendental Phenomenology) ซึ่งมีหลักการในการวิเคราะห์ข้อมูล 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขจัดความอคติหรือความคิดล่วงหน้า การลดทอนประสบการณ์ การจินตนาการที่แตกต่างและการสังเคราะห์ข้อมูล ผลของงานวิจัยทำให้เข้าใจความคิดภายในของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพราะหลักการของการศึกษา ประกอบด้วย การเปิดรับความรู้ โดยผู้วิจัยจะต้องยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ไม่รู้ เพื่อจะสามารถรับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ และการทำงานเป็นระบบโดยใช้ประโยชน์จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพื่อได้รับรู้รอบด้าน ซึ่งการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลต้องทำความเข้าใจเรื่องราวของชีวิตไปพร้อมกับความเป็นไปของสภาพแวดล้อม เพื่อที่จะมองทะลุไปถึงความคิดที่ซ่อนอยู่ภายใต้พฤติกรรมและผู้วิจัยไม่ควรยึดติดกับความรู้เดิม

วราพร ภาคธรรม และ องอาจ นัยพันธุ์ (2560) อธิบายกระบวนการปรับตัวและปรับตัววัฒนธรรมองค์กรเพื่อการดำรงอยู่ของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผ่านการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาที่ศึกษาการให้ความหมายต่อการดำรงอยู่ของโรงเรียนตามประสบการณ์ชีวิตของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ กระบวนการปรับตัวทางสังคมที่บุคลากรในโรงเรียนนำประสบการณ์เดิมมาใช้กับโรงเรียนปัจจุบันเพื่อความอยู่รอดและเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องปรับสมดุลเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายการทำงานและการให้ความช่วยเหลือกันในองค์กร และประเด็นที่สองคือ กระบวนการปรับวัฒนธรรมองค์กรของโรงเรียนขนาดเล็กที่ต้องอาศัยภาวะของผู้นำเพื่อขับเคลื่อนวัฒนธรรมภายในให้ไปถึงเป้าหมายของความสำเร็จ ผู้นำต้องเปิดรับความคิดเห็นจากผู้ที่มีประสบการณ์ต่างกัน ไป พยายามสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในโรงเรียน สร้างความเป็นเอกภาพในหน่วยงาน

นุชเนตร กาฬสมุทร และ พิทักษ์ ศิริวงศ์ (2560) ใช้วิธีปรากฏการณ์วิทยาดำเนินการวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากประสบการณ์ของนักศึกษาสาขาการโรงแรมและการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ถึงกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มชายรักชาย โดยมี 3 กระบวนการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ การหยั่งรู้ เป็นการฟังรายละเอียดประสบการณ์ชีวิตของผู้ให้ข้อมูลผ่านกระบวนการสัมภาษณ์ และผู้วิจัยทำความเข้าใจข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และมีการทบทวน ต่อมาคือการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ เป็นการค้นหาแก่นแท้ที่เกิดจากปรากฏการณ์เชื่อมโยงไปสู่สิ่งที่ศึกษา และสุดท้ายคือการบรรยายปรากฏการณ์เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นและเข้าใจความหมายของประสบการณ์ที่บุคคลพบเจอ และผลของการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มชายรักชายสามารถแบ่งออกได้ 3 ขั้นตอน คือ การรับรู้สาเหตุ การยอมรับตนเอง และการแสดงออกต่อสังคม

ในทำนองเดียวกันกับงานวิจัยที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา ผลสุดท้ายของงานวิจัยจะต้องพบคำตอบว่า การที่ครูอาสาสมัครที่ประสบกับเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ให้ความหมายอย่างไร ในการวิจัยแนวคิดปรากฏการณ์วิทยานี้ ผู้วิจัยต้องให้ความสำคัญกับวิธีที่จะเข้าถึงการตีความหมายของประสบการณ์อย่างแท้จริง เชื่อมโยงประสบการณ์ที่เหมือนและต่างจนนำไปสู่แก่นที่แท้จริงเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาประสบการณ์การจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดน กรณีศึกษา โรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา” มีขั้นตอนในการดำเนินวิจัย คือ

- 3.1 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล
- 3.2 การรวบรวมข้อมูลเอกสาร
  - 3.2.1 เอกสาร
  - 3.2.2 การสัมภาษณ์
- 3.3 การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
  - 3.4.1 คัดเลือกข้อมูล
  - 3.4.2 แสดงข้อมูล
  - 3.4.3 การสังเคราะห์โครงสร้าง
  - 3.4.4 หาข้อสรุปและตรวจสอบข้อมูล
- 3.5 ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
  - 3.5.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่า 1 วิธี
  - 3.5.2 แหล่งข้อมูลมากกว่า 1 แหล่ง
  - 3.5.3 การสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูล
- 3.6 จรรยาบรรณการวิจัย
  - 3.6.1 การขอความยินยอม
  - 3.6.2 การรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล
- 3.7 แผนการดำเนินงานวิจัย

3.1 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด (Inclusion Criteria) เนื่องจากเป็นการศึกษาประสบการณ์ชีวิตการเป็นครูอาสาสมัครจึงใช้วิธีวิจัยปรากฏการณ์วิทยา โดยมุ่งเน้นการให้ความหมายตามการรับรู้ของผู้ที่ประสบ

กับสถานการณ์นั้น ดังนั้น การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจึงเป็นกลุ่มผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรง ได้แก่ ครูอาสาสมัครจำนวน 4 คนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศ และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยผ่านการฝึกฝนตามแบบแผนของสถาบันที่มีหลักสูตรเดียวกัน มีวัฒนธรรมธรรมเนียมในการเรียนการสอนและวัฒนธรรมธรรมเนียมในองค์กรใกล้เคียงกัน เป็นผู้ที่ผ่านการอบรมจาก “โครงการสอนภาษาและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” อย่างครบถ้วน รวมทั้งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ครบวาระ 1 ปี ทำयสุดคือเป็นครูอาสาสมัครระหว่างปี พ.ศ. 2550-2560 ที่ยินดีให้ข้อมูลแก่งานวิจัยครั้งนี้เพราะต้องศึกษาเชิงลึกรายบุคคล ซึ่งช่วงเวลาปฏิบัติหน้าที่ของครูแต่ละปีจะแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวิถีคิดและการให้ความหมายในอดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเสริมจำนวน 10 คนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการและยินดีให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยกำหนดกลุ่มนี้ขึ้นมาเพื่อรวบรวมข้อมูลเสริมและเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล บุคคลในกลุ่มนี้ได้แก่ ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม นักเรียน ผู้ปกครอง คณะสงฆ์

การดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้รหัสเพื่อแทนชื่อจริงของครูอาสาสมัครทั้ง 4 คนและผู้ปกครองบางท่าน นอกเหนือจากนั้นจะระบุชื่อ-สกุลจริง ในงานวิจัยชิ้นนี้ด้วยข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลบางกลุ่มอาจจะส่งผลกระทบ จึงแทนด้วยรหัสเพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์สูงสุดของผู้ให้ข้อมูล โดยกลุ่มผู้ปกครองจะแทนด้วยรหัส P1-P4 และครูอาสาสมัครจะแทนด้วยรหัส V1-V4 โดยสามารถอธิบายรหัสกับประสบการณ์ทางนาฏศิลป์ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1

รหัสผู้เข้าร่วมวิจัยและประสบการณ์ทางนาฏศิลป์

รหัส	ประสบการณ์ทางนาฏศิลป์
V1	<p>เข้ารับการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ขณะศึกษารับงานการแสดงอย่างต่อเนื่อง เมื่อศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีโอกาสร่วมงานกับบริษัทอแกไนซ์ “กฤษฏีทิพย์” อยู่เสมอ นอกจากนี้ช่วงศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 3 ได้เข้าฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่นั่นเป็นเวลากว่า 200 ชั่วโมง รวมทั้งรับงานสอน ณ หอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวน สระบุรี ก่อตั้งโดยอาจารย์ทรงชัย วรรณกุล สถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นสถานที่ให้ความรู้เพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยวน รวมทั้งเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดทางด้านวัฒนธรรม ของนักศึกษา นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป นอกจากนี้ยังได้รับงานสอนรำแบบส่วนตัวให้กับนักเรียนตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียนนาฏศิลป์ในกรุงเทพฯ ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทราบข่าวและติดตามโครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ โดยศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จิราญ - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อยู่เสมอและมุ่งหวังว่าจะสมัครเข้าร่วมโครงการเมื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (เกียรตินิยมอันดับสอง) จึงเข้าสมัครสอบ ในการประกาศผลครั้งแรกไม่ผ่านการคัดเลือก แต่ต่อมาเพื่อนในคณะเดียวกันสละสิทธิ์ จึงได้โอกาสนี้แทน</p>
V2	<p>เข้ารับการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ขณะศึกษาได้เป็นต้นแบบบันทึกเทปสื่อการสอน เช่น ระเบียบกยูง ระเบียบไก่ ฉุยฉายกิ่งไม้เงินทอง ต่อมาเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำเร็จการศึกษาด้วยเกียรตินิยมอันดับสอง เคยเป็นต้นแบบในการบันทึกภาพและวิดีโอการประดิษฐ์ท่ารำให้ ผศ.ดร. ผุสดี หลิมสกุล เช่น เพลงบุษบาชมสวน ซึ่งบันทึกอยู่ในหนังสือและวิดีโอที่ค้น ชุด “รำเดี่ยว” ของผศ.ดร. ผุสดี หลิมสกุล รวมทั้งยังเป็นครูสอนพิเศษ (tutor) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมปลายที่ต้องการสอบเข้าระดับปริญญาตรีสาขานาฏศิลป์ไทยและสาขาที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับรับสอนพิเศษในสถาบันการแสดงต่าง ๆ ที่มีชั้นเรียนนาฏศิลป์ ต่อมาเปิดสอนนาฏศิลป์เป็นธุรกิจครอบครัวชื่อ “บ้านนาฏศิลป์” รวมทั้งรับงานแสดงและบริการเช่าชุดไทย</p>

ตารางที่ 3.1

รหัสผู้เข้าร่วมวิจัยและประสบการณ์ทางนาฏศิลป์ (ต่อ)

รหัส	ประสบการณ์ทางนาฏศิลป์
V3	ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ศึกษาที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ระดับปริญญาตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ ปัจจุบันกำลังศึกษาปริญญาโท สาขาการจัดการทางวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เคยเข้าร่วมฝึกอบรมโครงการเครือข่ายศิลปินศิลปากร รุ่น 4 ประจำปี 2552 จัดโดยสำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม และการฝึกอบรมนาฏศิลป์และดนตรี ภาคฤดูร้อน ประจำปี 2547 จัดโดยวิทยาลัยนาฏศิลป์ เคยเป็นครูประจำวิชาภาษาและศิลปกรรม โรงเรียนเพลินพัฒนา เข้าร่วมการแข่งขัน Thailand's Got Talent Season 4 ในตำแหน่งนักแสดงของทีมรากแก้ว และ Thailand's Got Talent Season 2 ในตำแหน่งนักแสดงของทีมทีศิลป์ หลังสิ้นสุดการแข่งขันได้ร่วมเดินทางไปเผยแพร่ทางนาฏศิลป์ร่วมสมัยในงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเคยเป็นผู้ช่วยนักวิชาการและเลขานุการ สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน กรุงเทพฯ ขณะศึกษา ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมงานกับกลุ่มเสริมสร้างสุนทรีย์ทางวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ในตำแหน่งนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพรวมทั้งรับงานแสดงร่วมกับ Kritteam Organizer & Performance. Co., Ltd ร่วมแสดงละครพันทางเรื่อง "พระลอ" ภาคภาษาอังกฤษ เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมงานกาชาดประจำปี 2552 ณ วัดสวนกุหลาบ ร่วมแสดงโชว์ในการแสดงปีพาทย์ดึกดำบรรพ์ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ร่วมแสดงระนาดเอก เนื่องในวันคล้ายวันสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ หอประชุม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
V4	ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ศึกษาที่วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง ระดับปริญญาตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างศึกษาได้มีประสบการณ์การทำงานในวงการบันเทิง ทั้งทางนาฏศิลป์ การถ่ายแบบ ตลอดจนงานละครโทรทัศน์ ได้เป็นตัวแทนของคณะศิลปกรรมศาสตร์ในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องตลอด 4 ปีที่ศึกษา ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา: ผู้วิจัย

3.2 การรวบรวมข้อมูลเอกสาร

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 ว่าแนวทางการศึกษาแบบปรากฏการณ์วิทยาอรรถปริวรรต (hermeneutic phenomenology) มุ่งตีความเพื่อเข้าใจความหมายของประสบการณ์ตามที่บุคคลได้ประสบจึงต้องเก็บข้อมูลเจาะลึก เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับประสบการณ์ที่มีความหมายสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยรวบรวมจาก 2 แหล่ง คือ เอกสารและการสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 เอกสาร

เอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลงานจากงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ หนังสือ และวารสารต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็น ดังนี้

1. “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” โดยศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จิรายุ - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิง พูนทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนนาฏศิลป์
3. แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามพรมแดน
5. วิธีการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

3.2.2 การสัมภาษณ์

วรรณดี สุทธิรักษกร (2526, น. 88-100) อธิบายว่า การสัมภาษณ์มักดำเนินการไปพร้อมการสังเกตเพื่อให้ผู้วิจัยเข้าใจข้อมูลที่ได้รับมากขึ้น วิธีการสัมภาษณ์จะช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาระหว่างบุคคล สามารถแบ่งกลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์ได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยต้องพบปะกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อสนทนาประกอบกับการสังเกตภาษากาย แต่หากไม่สะดวกสามารถสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์ได้แต่จะสามารถสังเกตได้จากน้ำเสียงและถ้อยคำบอกเล่าเท่านั้น ไม่สามารถเห็นพฤติกรรมขณะถ่ายทอดข้อมูลได้ ผู้วิจัยต้องคอยกระตุ้นผู้ให้สัมภาษณ์ตอบตรงตามคำถามมากที่สุด ส่วนใหญ่จะเป็นการสัมภาษณ์ทีละ 1 คน เพื่อให้บรรยากาศการสนทนาไหลลื่นอย่างเป็นธรรมชาติและเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลกล้าถ่ายทอดประสบการณ์ได้มากที่สุด

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การสนทนากลุ่มมีข้อดีคือช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและสามารถเก็บข้อมูลจากหลายคนในเวลาเดียวกันได้ การดำเนินการใช้เวลาสัมภาษณ์ 30-120 นาที โดยมีจำนวนผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์ 6-15 คน สามารถดำเนินการด้วยการจัดกลุ่มคนที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกัน จากนั้นผู้วิจัยชี้แจงที่มาของการศึกษารวมทั้งข้อตกลงร่วมกันที่ผู้ให้สัมภาษณ์ควรรู้ ในขณะดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะเป็นคนถามคำถามให้กลุ่มตอบ ระหว่างการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยควรบันทึกข้อมูลไปด้วยพร้อมกับสังเกตพฤติกรรมคนในกลุ่มเพื่อคอยกระตุ้นให้เกิดการให้ข้อมูลอย่างครบถ้วน หากจบการสนทนากลุ่มและต้องการข้อมูลเพิ่มเติมสามารถเจาะลึกรายบุคคลได้

การแบ่งกลุ่มผู้ถูกสัมภาษณ์เป็น 2 รูปแบบข้างต้นจะถูกนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยชิ้นนี้ ประกอบกับการเตรียมการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง สุกางค์ จันทวานิช (2556, น. 75-80) ได้ค้นคว้าและสรุปข้อมูลของประเภทการสัมภาษณ์ไว้ดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) คล้ายกับการใช้แบบสอบถามเพราะมีแนวคำถามที่เฉพาะเจาะจงและชัดเจน คำถามในชุดนี้ผู้ถูกสัมภาษณ์จะได้รับคำถามในชุดเดียวกันเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเปรียบเทียบคำตอบของแต่ละคนได้และถือว่าค่อนข้างเป็นรูปแบบที่ง่ายต่อผู้วิจัยเพราะสามารถเตรียมตัวไว้ล่วงหน้าได้ ลำดับขั้นตอนเหมือนกันทุกคน โดยทั่วไปงานวิจัยเชิงคุณภาพจะไม่นิยมใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพราะไม่ช่วยให้ได้ข้อมูลอย่างลึกซึ้งและครอบคลุมเพียงพอโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความหมาย คุณค่าและความรู้สึกนึกคิด

2. การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Non Structure Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างนิยมใช้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพและทางมนุษยวิทยาที่ต้องใช้ข้อมูลอย่างละเอียดของวัฒนธรรมกลุ่มชน ผู้วิจัยจะกำหนดคำถามโดยใช้คำสำคัญเป็นเครื่องขึ้นนำการสัมภาษณ์ ไม่ได้ร่างคำถามที่ชัดเจนแน่นอนในแต่ละประเด็น ทว่าสิ่งที่ผู้วิจัยดำเนินการก่อนการสัมภาษณ์คือการเตรียมหัวข้อคำถามในลักษณะกึ่งโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการ เป็นคำถามปลายเปิดที่เตรียมคำสำคัญเพื่อแสดงจุดสนใจเฉพาะ

สรุป การสัมภาษณ์ในงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ประกอบกับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นหลัก เพราะเหมาะสมต่อรูปแบบงานวิจัย อย่างไรก็ตามยังคงเลือกใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบด้วย แม้จะไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ทั่วไปของงานวิจัยเชิงคุณภาพแต่ก็ยังคงต้องการคำตอบที่ตรงประเด็นในบางช่วงและผู้วิจัยสามารถเตรียมการล่วงหน้าได้ จึงอาจจะเอื้อประโยชน์ต่อผู้วิจัยและผลของการวิจัยต่อไป

3.3 การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ด้วยงานวิจัยชิ้นนี้ใช้การสัมภาษณ์เป็นหลักจึงต้องศึกษาประเภทของแบบสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ประเภทแรก คือ การสัมภาษณ์แบบไม่มีคำถามแน่นอนที่ผู้ถามสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามสถานการณ์ และผู้ถามมีอิสระในการถามคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่ต้องการตามเป้าหมายของการศึกษา ไม่จำเป็นต้องกำหนดคำถามตายตัว ประเภทที่สอง คือ การสัมภาษณ์แบบมีคำถามแน่นอนด้วยการกำหนดข้อคำถามไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและตรงประเด็นที่ต้องการ ทั้งยังสามารถกำหนดเวลาในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งได้ดีกว่าการสัมภาษณ์ประเภทแรกอีกด้วย

ต่อมาเป็นขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ต่อมากำหนดผู้ให้ข้อมูลให้มีคุณลักษณะตามที่ต้องการ กล่าวคือควรเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการอย่างเพียงพอเพื่อให้ได้ข้อมูลไม่คลาดเคลื่อน หลังจากนั้นดำเนินการติดต่อ นัดหมาย จัดเตรียมคำถามและอุปกรณ์ประกอบการสัมภาษณ์ ในกรณีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวนมากและสัมภาษณ์พร้อมกัน ผู้วิจัยควรมีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์และทำความเข้าใจหรือสร้างข้อตกลงร่วมกันก่อนเพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกันและเกิดความสบายใจ อันจะนำมาซึ่งการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ระหว่างดำเนินการสัมภาษณ์ผู้วิจัยสามารถบันทึกข้อมูลได้ทันทีและควรระบุวันเวลาและข้อมูลติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย เพราะหากเกิดกรณีที่ต้องติดตามขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมจะได้สะดวก (ประสาธต์ เนื่องเฉลิม, 2556, น. 200-202)

นอกจากนี้ยังมีลักษณะคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อเอื้อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถแสดงออกถึงการรับรู้ของตนเองได้อย่างอิสระ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรก คือ คำถามเริ่มต้นเป็นการถามเพื่อเปิดประเด็นกว้าง ผู้สัมภาษณ์ต้องสร้างความคุ้นเคยและสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ถูกสัมภาษณ์ ประเภทที่สอง คือ คำถามเจาะลึก เป็นการถามเพื่อความกระจ่างของข้อมูล ผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่ละเอียดมากขึ้น เมื่อได้ข้อคำถามทั้ง 2 แล้ว ผู้วิจัยสามารถนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล 1-2 คน แล้วนำบทสัมภาษณ์กลับมาพิจารณารายละเอียดที่ได้ หากไม่ครอบคลุมผู้วิจัยจะสามารถหาแนวทางแก้ไขเพื่อพัฒนาการสัมภาษณ์ต่อไป (วสี ศรีชลาคม, 2557, น. 40)

วรรณดี สุทธิธรรกร (2526, น. 69-71) ถือว่าขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนสำคัญ ผู้วิจัยควรทำด้วยตัวเอง แต่หากจำเป็นต้องใช้ผู้ช่วยวิจัยบุคคลนั้นต้องผ่านการฝึกฝนอย่างดีและมีความเชี่ยวชาญในการเก็บข้อมูล ในกระบวนการนี้ผู้วิจัยสามารถเตรียมการวางแผนไว้ล่วงหน้าได้โดยสามารถยืดหยุ่นไปกับสถานการณ์จริง ทั้งนี้ ชาย โพธิ์สีดา (2547, น. 272-274) ได้จำแนกแนวการตั้งคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ 4 ประเด็นได้แก่ คำถามเพื่อนำเข้าสู่ประเด็น

คำถามเพื่อตามประเด็น คำถามเพื่อขอรายละเอียดและความชัดเจน และคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ตรงข้ามโดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อตั้งคำถามในงานวิจัยขึ้นนี้ได้ดังนี้

1. คำถามเพื่อนำเข้าสู่ประเด็น เช่น
  - 1.1 รายละเอียดการเป็นครูอาสาสมัคร
  - 1.2 ขั้นตอนการสมัครและอบรมก่อนจะมาเป็นครูอาสาสมัคร
  - 1.3 กระบวนการหรือโครงสร้างการดำเนินงานของโรงเรียนนาฏศิลป์
2. คำถามเพื่อตามประเด็น
  - 2.1 บทบาทในการออกแบบการเรียนรู้ วิชานาฏศิลป์ไทย
  - 2.2 จุดเปลี่ยนในการเรียนรู้เพื่อปรับตัว
  - 2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของโรงเรียน
3. คำถามเพื่อขอรายละเอียดและความชัดเจน
  - 3.1 ตัวอย่างกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่ดำเนินไปได้ดี
  - 3.2 ข้อจำกัดของพื้นที่การเรียนรู้ในบริบทสังคมวัฒนธรรมข้ามพรมแดน
4. คำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ตรงข้าม
  - 4.1 งานในปัจจุบันเกี่ยวข้องกับการสอนนาฏศิลป์ไทยหรือไม่ อย่างไร
  - 4.2 นอกจากการปฏิบัติงานในโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมารามแล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมงานในลักษณะของการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย หรืองานด้านการศึกษาอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร
5. คำถามปลายเปิด
  - 5.1 คุณลักษณะของครูอาสาสมัครประจำการ 1 ปี ควรเป็นอย่างไร
  - 5.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ควรได้รับการพัฒนาหรือไม่ อย่างไร

ทั้งนี้ผู้วิจัย ได้ให้ความสำคัญกับการพูดคุยสนทนาอย่างเป็นกันเองกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีและความรู้สึกเป็นกันเองระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะเตรียมประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ทุกครั้งเพื่อช่วยให้สามารถสัมภาษณ์ได้ครบทุกประเด็น และมีประเด็นที่ยืดหยุ่นตามบริบทขณะดำเนินการสัมภาษณ์ เมื่อสัมภาษณ์ไปได้ระยะหนึ่งผู้วิจัยจะทำการสรุปประเด็นเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ผ่อนคลาย ทั้งยังเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากการสะท้อนข้อมูลไปยังผู้ให้สัมภาษณ์ และท้ายสุดคือการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ซักถามในประเด็นที่สงสัยหรือต้องการถาม พร้อมกันนี้ผู้วิจัยจะสังเกตกิริยา ท่าทาง สีหน้า ของผู้ให้ข้อมูลขณะดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ณรงค์ โปธิ์พุกษานันท์ (2557, น. 216) อธิบายความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูลว่าเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล ข้อค้นพบต่าง ๆ ในขั้นต้นเป็นการพินิจความจริงหรือไม่จริงของข้อมูลที่ได้มา พิจารณาความเกี่ยวข้องของสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาและนำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นมาตีความเพื่อยืนยันการหาคำตอบที่สามารถแก้ไขปัญหาการวิจัยได้จริง ข้อมูลจะเป็นหลักฐานยืนยันในความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ

ผู้วิจัยมุ่งทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของครูอาสาสมัครประจำการ 1 ปี ของวัดธัมมาราม เพื่อหาแก่นของประสบการณ์ร่วมกัน ทั้งการให้คุณค่า ความหมาย การตีความ และเงื่อนไขของการปฏิบัติหน้าที่ครูอาสาสมัคร โดยงานวิจัยชิ้นนี้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบปรากฏการณ์วิทยาแบบอรรถปริวรรต (Hermeneutic Phenomenology) ตามแนวคิดของ Heidegger ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ของครูอาสาสมัครเป็นหลัก ในสาระสำคัญมิได้ต่างไปจากการวิเคราะห์ในงานวิจัยเชิงคุณภาพทั่วไป แต่สิ่งที่ปรากฏการณ์วิทยานำมาเป็นพิเศษในการวิเคราะห์คือการค้นหาความหมายของปรากฏการณ์จากข้อมูล ไม่เพียงแต่ความหมายในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนเท่านั้น แต่เป็นความหมายโดยทั่วไปของปรากฏการณ์นั้น ๆ ด้วย (ชาย โปธิ์สิตา, 2547, น. 187-188) ซึ่งขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลได้อธิบายไว้ ดังนี้

3.4.1 คัดเลือกข้อมูล

การคัดเลือกข้อมูลเป็นการจัดระเบียบ (Data Organizing) หรือแตกข้อมูลทั้งหมดออกเป็นส่วนย่อย ๆ ตามความหมายที่ปรากฏอยู่ในแต่ละส่วนเพื่อให้สะดวกในการคัดแยกข้อมูลออกเป็นเรื่อง ๆ แต่ละส่วนของข้อมูลจะถูกนิยามและรวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ตามความหมายที่เชื่อมโยงกันตามข้อมูลที่เป็นเรื่องเดียวกันอย่างแท้จริง การจัดระเบียบข้อมูลคือการจัดการข้อมูลให้เป็นระเบียบด้วยวิธีต่าง ๆ เนื่องจากผู้วิจัยมีการสัมภาษณ์หลายคนซึ่งทั้งเวลาเดียวกัน ใกล้เคียงกัน หรือต่างช่วงเวลากัน ทำให้ป้องกันการผิดพลาดหรือสับสนในข้อมูลจึงจำเป็นต้องจัดการข้อมูลตั้งแต่การสัมภาษณ์ถึงการรวบรวมโดยการจดบันทึกและบันทึกเสียง พร้อมให้รหัสของแหล่งข้อมูลอย่างชัดเจน ทั้งบุคคล เวลา สถานที่ วิธีการ เป็นต้น เพื่อเป็นการเตรียมข้อมูลให้อยู่ในสถานะที่พร้อมนำไปใช้งานต่อได้โดยสะดวก เช่น นำไปวิเคราะห์และแสดงข้อมูลต่อไป สามารถจำแนกได้คือการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ถอดข้อมูลจากเครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ และการจัดเก็บจัดระเบียบเนื้อหา

3.4.2 แสดงข้อมูล

เมื่อรวบรวมกลุ่มข้อมูลที่ได้จากปรากฏการณ์ที่ศึกษาแล้ว นำมาอธิบายในรูปแบบพรรณนาเนื้อหาอย่างรอบด้าน ถัดวัน และครอบคลุมประเด็นในงานวิจัยชิ้นนี้ รวมทั้งอธิบายในส่วนที่ยังคลุมเครือให้ชัดเจนมากขึ้น การแสดงข้อมูล ผ่านการจัดระเบียบและเชื่อมโยงเนื้อหาเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของหัวข้อที่ศึกษา เป็นการรวมเพื่อจัดประเภทตามความหมายที่สัมพันธ์กันและจะเกิดความหมายใหม่ที่จะช่วยให้เข้าใจและตอบคำถามวิจัยได้ สามารถจำแนกได้คือจัดกลุ่มแสดงข้อมูลใช้ตารางแสดงข้อมูล (หรือแผนภาพ) และนำเสนอข้อมูลด้วยการบรรยาย

3.4.3 การสังเคราะห์โครงสร้าง

ในขั้นนี้ผู้วิจัยจะเลือกและนำเสนอความหมายของปรากฏการณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ประสบการณ์ของครูอาสาสมัครทั้ง 4 คน ประกอบกับข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้หลังการสังเคราะห์นี้มาจากการมองทะลุผ่านสิ่งที่ปรากฏไปยังความหมายที่อยู่เบื้องหลังของสิ่งนั้น เพื่อหาแก่นของประสบการณ์ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

3.4.4 หาข้อสรุปและตรวจสอบข้อมูล

เป็นขั้นตอนของการสรุปว่าความหมายที่กลั่นออกมานั้นตรงประเด็นและถูกต้องเพียงใด รวมทั้งนำข้อค้นพบส่งกลับไปยังผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเพื่อความน่าเชื่อถือ พร้อมกับสอบถามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Debriefing) ในด้านที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการตรวจทานซ้ำ นำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพของงานวิจัยให้มีความสอดคล้องกับประเด็นหลักมากที่สุด การหาข้อสรุป ดีความและตรวจสอบ เป็นส่วนที่ควรเริ่มทำตั้งแต่ขั้นตอนของการเก็บข้อมูลอยู่ต่อเนื่องไปจนถึงตอนที่เก็บข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นถึงสาระสำคัญเป็นข้อมูลที่ผ่านการประมวลผลอย่างดีแล้ว อาจเป็นทั้งรูปธรรมที่แสดงข้อเท็จจริงโดยไม่ต้องตีความให้ซับซ้อนมากนัก หรือเป็นนามธรรมที่แสดงโดยคำอธิบาย รูปแบบจำลองแนวความคิด อุดมคติต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นตอนทั้ง 4 ข้อข้างต้นจะนำไปสู่ผลของงานวิจัยที่ตอบคำถามว่า “ครูอาสาสมัครให้คุณค่าต่อประสบการณ์อย่างไร” “การสร้างการเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ไทยสู่ผู้เรียนในต่างแดนจะมีประสิทธิภาพได้อย่างไร” และ “ประสบการณ์ที่ครูอาสาสมัครได้รับชี้ให้เห็นกระบวนการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวิถีสังคมไทยข้ามพรมแดนหรือไม่ อย่างไร” โดยใช้แนวคิดของปรากฏการณ์วิทยาแบบบรรณปริวรรตศาสตร์ คือการตีความความหมาย การทำความเข้าใจด้วยบทผ่านทางกระบวนการเชิงประจักษ์ เน้นศึกษากระบวนการที่ทำให้เกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ ภายใต้เงื่อนไขของวัฒนธรรม สนใจความเข้าใจของมนุษย์และการตีความด้วยซึ่งความหมายของคำว่าตัวบท นอกจากเอกสาร งานวิจัย งานเขียน แล้วยังรวมไปถึง คำพูด การแสดง ผลงานศิลปะและเหตุการณ์ต่าง ๆ อีกด้วย

3.5 ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ชาย โพธิ์สีดา (2547, น. 190) เสนอวิธีการที่งานวิจัยเชิงคุณภาพนิยมใช้เพื่อตรวจสอบข้อมูลคือ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) สามารถจำแนกวิธีการได้ ดังนี้

3.5.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่า 1 วิธี

ผู้วิจัยจะใช้ทั้งการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสาร ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเลือกวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ร่วมกับการสังเกตการเรียนการสอนในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2561) เมื่อได้ข้อมูลมาจะย้อนไปประกอบกับแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ค้นพบจากการรวบรวมเอกสารซึ่งประเด็นจะครอบคลุมตามหัวข้อในบทที่ 2 ของงานวิจัยชิ้นนี้

3.5.2 แหล่งข้อมูลมากกว่า 1 แหล่ง

นอกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นครูอาสาสมัครทั้ง 4 คน ผู้วิจัยจะศึกษาและรวบรวมข้อมูลเสริมจากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ การศึกษาเอกสารผู้วิจัยได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เช่น ห้องสมุดวัดธัมมมาราม ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หอสมุดกลาง) ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ท่าพระจันทร์ หอสมุด ป่วย อิงภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ศูนย์วิทยบริการ (Academic Resource Center) โรงเรียนกำเนิดวิทย์ เอกสารจากผู้ร่วมก่อตั้งโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ณ พื้นที่การเรียนรู้จริงขณะที่มีการเรียนการสอน

3.5.3 การสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยจะส่งข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง โดยการสะท้อนกลับนี้จะดำเนินการระหว่างการดำเนินการสัมภาษณ์และหลังการสัมภาษณ์ครบถ้วนเพื่อทบทวนข้อมูลให้ทั้ง 2 ฝ่ายเข้าใจตรงกันน่าเชื่อถือ

การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มากกว่า 1 วิธีและการหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลมากกว่า 1 แหล่งจึงเป็นวิธีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการศึกษาเชิงคุณภาพ เพราะเป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคม ทั้งนี้งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นที่การสัมภาษณ์ประสบการณ์บุคคล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วจัดระเบียบข้อมูลกระทั่งสามารถสังเคราะห์ออกมาเป็นคำอธิบายได้ จึงควรมีกระบวนการของการสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเข้าใจที่ตรงกัน และเป็นสิ่งยืนยันว่าผู้วิจัยมิได้บิดเบือนข้อมูลแต่อย่างใด

3.6 จรรยาบรรณการวิจัย

เพื่อรักษาความปลอดภัยและผลประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูล ในงานวิจัยนี้จะไม่ระบุชื่อ-สกุลที่แท้จริงในการนำเสนอข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับหนังสือยืนยันการอนุมัติจรรยาบรรณในการวิจัย (IRB) ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2561 ซึ่งมีเนื้อความสอดคล้องกับแนวทางจรรยาบรรณการวิจัยของชาย โพธิ์สีตา (2547, น. 393-401) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

3.6.1 การขอความยินยอม

ผู้วิจัยให้เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยทุกคนโดยเนื้อหาประกอบด้วย ข้อมูลงานวิจัย สิทธิของผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย รวมทั้งหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Consent Form) เพื่อเป็นหลักฐาน

3.6.2 การรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยมีมาตรการรักษาความลับของแหล่งข้อมูลโดยจะไม่เปิดเผยหากไม่ได้รับอนุญาต หรือได้รับการยินยอมจากแหล่งข้อมูลและไม่มีใครสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสามารถยุติการให้ข้อมูลได้ หลังจากนั้นผู้วิจัยจะไม่มีสิทธิ์เก็บข้อมูลใด ๆ ซึ่งมีรายละเอียดอธิบายไว้ในเอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ (Information Sheet)

3.7 แผนการดำเนินงานวิจัย

ตารางที่ 3.2

แผนการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงาน	ระยะเวลา			
1. ค้นคว้าและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง	เมษายน	2560	- พฤศจิกายน	2560
2. ปรึกษาคณาจารย์	เมษายน	2560	- มีนาคม	2561
3. วางแผนงานและหาเครื่องมือที่ใช้	พฤษภาคม	2560	- มีนาคม	2561
4. ติดต่อประสานงานกลุ่มตัวอย่าง	มิถุนายน	2560	- มีนาคม	2561
5. พูดคุยและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง	เมษายน	2560	- มีนาคม	2561
6. ประมวลผลข้อมูล	ธันวาคม	2560	- มีนาคม	2561
7. สอบและแก้ไขโครงร่างงานวิจัย	มกราคม	2561	- กุมภาพันธ์	2561
8. วิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล	ธันวาคม	2560	- มิถุนายน	2561
9. ดำเนินการเขียนเล่มรายงาน	มกราคม	2561	- สิงหาคม	2561
10. สอบวิทยานิพนธ์และแก้ไข	กันยายน	2561	- ตุลาคม	2561

ที่มา: ผู้วิจัย

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนของการวิจัยเริ่มด้วยกำหนดประเด็นปัญหาอย่างชัดเจน โดยทั่วไปจะกำหนดแนวคิดเชิงทฤษฎี จากนั้นคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเสริมเพื่อให้สามารถศึกษาในเชิงลึกได้อย่างครบถ้วน และการกำหนดเครื่องมือวิจัยที่มีความอย่างหลากหลาย เช่น แบบสอบถาม สัมภาษณ์ บันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นต้น ต่อมาขั้นตอนของการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลให้สอดคล้องกับความเป็นจริงบนพื้นฐานความเป็นธรรมชาติโดยไม่มีการเสริมแต่งจากอคติตนเอง การสัมภาษณ์จะใช้ทั้งการนัดพบเดี่ยวและกลุ่ม สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ พร้อมกับการเก็บข้อมูลจากเอกสาร วารสาร งานวิจัย หนังสือพิมพ์ ร่วมด้วย ต่อมาคือการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยไม่เน้นการวิเคราะห์เชิงสถิติแต่จะมีการจำแนกข้อมูล สร้างข้อสรุป ตีความข้อมูล อธิบายสาเหตุของความเชื่อมโยงอย่างมีระบบ และขั้นตอนสุดท้ายจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เพื่อเผยแพร่ต่อไป

บทที่ 4

วัดธัมมาราม โรงเรียนนาฏศิลป์ และประสบการณ์ครูอาสาสมัคร

การศึกษาประสบการณ์ของครูอาสาสมัคร เพื่อชี้ให้เห็นกระบวนการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวิถีสังคมไทยข้ามพรมแดน ผู้วิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมที่ครูอาสาสมัครกำลังเผชิญขณะนั้นมีผลต่อการรับรู้ การให้คุณค่า การคิดเพื่อสร้างสรรค์งาน และส่งผลต่อพฤติกรรม ดังนั้น การให้ข้อมูลของประวัติที่มาและองค์ประกอบของวัดธัมมาราม รวมไปถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องศึกษาและอธิบายรายละเอียดอย่างชัดเจน พร้อมกับข้อมูลที่ครูอาสาสมัครได้ให้ความหมายต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และรูปแบบการทำงานในด้านการเรียนการสอนนาฏศิลป์

การศึกษาตามความมุ่งหมายของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา โดยดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 4 คน ผู้วิจัยจะใช้รหัสในการอ้างอิงบทสัมภาษณ์ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูล โดยคำอธิบายรหัสและภูมิหลังของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแสดงอยู่ในบทที่ 3 ตารางที่ 3.1 หน้า 27-28 และในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

4.1 การศึกษาประวัติที่มาและองค์ประกอบของวัดธัมมาราม

4.1.1 โบสถ์

4.1.2 ห้องเรียน

4.1.3 ห้องพัก

4.1.4 ศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

4.2 โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม

4.2.1 กลุ่มนักเรียน

4.2.2 หลักสูตร

4.3 ประสบการณ์การเป็นครูอาสาสมัคร

4.3.1 ก่อนปฏิบัติหน้าที่

4.3.2 ระหว่างปฏิบัติหน้าที่

4.1 การศึกษาประวัติที่มาและองค์ประกอบของวัดธัมมาราม

วัดธัมมาราม เป็นพุทธศาสนสถานที่ตั้งอยู่ ณ บริดจวิวิล (Bridgeview) นครชิคาโก (Chicago) รัฐอิลลินอยส์ (Illinois) ประเทศสหรัฐอเมริกา (USA) ชิคาโกเป็นเมืองท่าและศูนย์รวมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของมลรัฐอิลลินอยส์ เพื่อการจัดวางผังเมืองให้เป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพในการบริหาร ชิคาโกจึงแตกออกเป็นกลุ่มเมืองซึ่งประกอบไปด้วยเมืองที่เป็นศูนย์กลาง คือ ชิคาโก เป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการ ห้างร้าน บริษัทต่าง ๆ และมหาวิทยาลัย รวมทั้งกลุ่มเมืองย่อยรอบ ๆ เมือง ซึ่งจะเป็นที่อยู่อาศัยของคนทั่วไป เรียกวมกันว่าชิคาโกแลนด์ และบริดจวิวิลเป็นสถานที่ตั้งของวัด เป็นหนึ่งในเมืองปริมณฑลของชิคาโก จีวรธรณ ยาติ (สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2561) วัดธัมมาราม นอกจากจะเป็นวัดไทยในต่างแดนที่เป็นศูนย์รวมพุทธศาสนิกชนแล้ว ยังเป็นพื้นที่เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยอีกด้วย ปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) วัดธัมมาราม มีพระพรหมวชิรญาณ เป็นประธานกรรมการอำนวยการ และท่านพระวราญาณวิเทศ เป็นประธานสงฆ์ จากการสัมภาษณ์พระวราญาณวิเทศ ท่านได้อธิบายถึงช่วงที่ท่านมารับตำแหน่งบริหาร ลักษณะทางกายภาพของวัดธัมมารามค่อนข้างสมบูรณ์ คือ ตัวอาคารถูกสร้างและตกแต่งแล้ว มีการแบ่งสัดส่วนของห้องต่าง ๆ พื้นที่โดยรอบของวัดเรียบร้อย และเปิดเริ่มดำเนินการเรียนการสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2520 ต่อมาโรงเรียนนาฏศิลป์ และสถาบันดนตรีไทยเพิ่มขึ้น สันนิษฐานว่ามีต้นแบบมาจากวัดไทยลอสแอนเจลิส (Wat Thai of Los Angeles) ซึ่งจากอดีตจวบจนปัจจุบัน พื้นที่ในวัด ถือว่าเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมทางศาสนา และการจัดพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพราะนอกจากห้องที่สามารถแบ่งสัดส่วนได้ชัดเจนแล้ว อุปกรณ์การเรียนรู้อย่างเช่น โต๊ะ เก้าอี้ กระดาน กระจก หรืออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนอื่น ๆ ก็มีครบถ้วน

วัดธัมมารามเป็นพื้นที่ที่รวมกลุ่มคนที่มีความมุ่งหมายสร้างการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนไทยในต่างแดน ส่งเสริมให้รักความเป็นไทย รักวัฒนธรรมไทย เทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เข้าใจถึงประเพณีอันดีงามของชาติไทย เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยกลมเกลียวและหล่อหลอมจิตใจเยาวชนให้มีกิริยามารยาทที่ดี อ่อนช้อย งดงาม สุขภาพเรียบร้อย เป็นที่รักและเอ็นดูต่อผู้พบเห็น นอกจากเยาวชนที่เข้ามาเรียนแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังจิตใต้สำนึกความเป็นไทยให้กับบุคคลทั่วไปที่เข้ามาในวัด ทั้งกลุ่มผู้ปกครอง อุบาสกอุบาสิกา และผู้ชมการแสดงของนักเรียนตามโอกาสต่าง ๆ ที่วัดและโรงเรียนได้จัดขึ้น ซึ่งทั้ง 3 สถาบันที่ดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ของวัดธัมมาราม แบ่งเป็น 3 สาขาวิชาหลัก ได้แก่ นาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทย และภาษาไทย ล้วนมีเป้าหมายเฉพาะตามสาขาวิชานั้น ๆ เช่น กลุ่มภาษาไทย ต้องการปลูกฝังความกล้าแสดงออกในทักษะด้านภาษาไทย เข้าใจหลักภาษาไทยเบื้องต้นอย่างถูกต้อง กลุ่มนาฏศิลป์และดนตรี ต่างก็ต้องการส่งเสริมและปรับทัศนคติที่ดีของเยาวชนและบุคคลทั่วไปในด้านศิลปวัฒนธรรมไทย แสดงให้เห็นตัวอย่างของความวิจิตรในศิลปะแขนงนี้ รวมทั้ง

การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและสามารถสรุปได้ว่า แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ โบสถ์ ห้องเรียน ห้องพัก และศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

4.1.1 โบสถ์

โบสถ์ เป็นพื้นที่ของประสงฆ์ในการปฏิบัติกิจวัตรทางพุทธศาสนา การทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ปฏิบัติธรรมทุกวันเสาร์ การแสดงพระปาฏิโมกข์ การแสดงธรรมเทศนามหาชาติเวสสันดรชาดก ทุกวันอาทิตย์ในช่วงเช้าพรรษา และทุก ๆ วันสำคัญทางศาสนาจะมีการทำบุญตักบาตร แสดงธรรมเทศนา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมตามประเพณีไทย เช่น เทศกาลสงกรานต์ มีการสงฆ์น้ำพระ ฟังเทศน์ เป็นต้น ซึ่งอุบาสกอุบาสิกาจะเข้าไปร่วมกิจกรรมในโบสถ์ได้ อย่างไรก็ตาม พื้นที่ในโบสถ์ ยังใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนของโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยอีกด้วย โดยนักเรียนทุกคนจะเข้ามารวมตัวกันเพื่อเคารพธงชาติ สวดมนต์ แผ่เมตตา นั่งสมาธิ และฟังเทศนาจากพระสงฆ์ก่อนแยกไปเรียนภาษาไทยนาฏศิลป์หรือดนตรีตามตารางเรียนของแต่ละคน

ภาพที่ 4.1 กิจกรรมวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา พ.ศ. 2560 พุทธศาสนิกชนร่วมบันทึกภาพหน้าพระพุทธรูปชินธัมโมภาส พระประธานของวัดธัมมมาราม (ที่มาของภาพ: วัดธัมมมาราม)

ภาพที่ 4.2 กิจกรรมทำวัตรเช้า
(ที่มาของภาพ: วัดธัมมาราม)

ภาพที่ 4.3 กิจกรรมไหว้ครูของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
(ที่มาของภาพ: วัดธัมมาราม)

ภาพที่ 4.4 กิจกรรมหน้าเสาธง ของโรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตย
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

4.1.2 ห้องเรียน

ด้วยวัดธัมมารามแบ่งการเรียนการสอน 3 สาขาวิชาหลัก ได้แก่ นาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทย และภาษาไทยจึงสามารถแบ่งห้องเรียนออกเป็น 3 ส่วนตามสาขาวิชา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

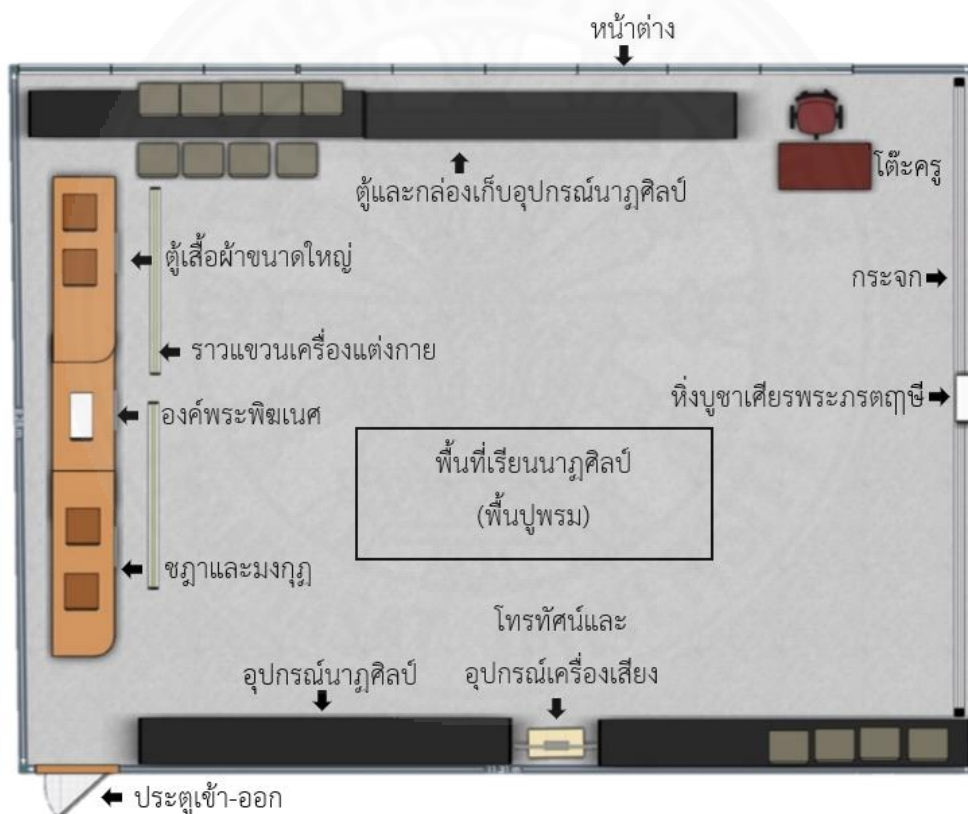
4.1.2.1 ห้องเรียนนาฏศิลป์

ห้องเรียนนาฏศิลป์อยู่บริเวณชั้น 1 ถัดจากห้องเรียนดนตรีไทย ลักษณะเป็น 1 ห้องใหญ่ สำหรับใช้เป็นพื้นที่เรียนและฝึกซ้อมการแสดงนาฏศิลป์ ภายในห้องด้านหน้าเป็นฟลัดติกระจก และมีห้องเก็บเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดงนาฏศิลป์ทั้งหมด สภาพพื้นที่ทางกายภาพเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับธรรมชาติของการเรียนปฏิบัตินาฏศิลป์ไทยอย่างยิ่ง เนื่องจากมีพื้นที่กว้างขวาง มีกระจกให้ผู้เรียนและผู้สอนใช้ในการสำรวจความถูกต้องและสวยงามของการเคลื่อนไหวร่างกายขณะฝึกซ้อม มีอุปกรณ์ที่ค่อนข้างครบถ้วน สามารถเลือกสรรเพื่อใช้งานได้ทันที ทั้งนี้ ยังมีสื่อการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น ภาพที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์ไทย โทรทัศน์ เครื่องขยายเสียง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการบูชาครูทางนาฏศิลป์ ได้แก่ พระภद्रฤาษีและพระพิฆเนศ ซึ่งภายในห้องจะตั้งเศียรครูไว้บนหิ้งทั้ง 2 ด้านของห้องเรียน เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของห้องเรียนนาฏศิลป์ และถือเป็นสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้เรียนและผู้สอนควรให้ความเคารพกราบไหว้ทุกครั้งที่เราเริ่มฝึกซ้อมและก่อนทำการแสดง สอดคล้องกับแนวคิดของครูอาสาสมัคร V1 และ V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวไว้ว่า

“จำนวนนักเรียนค่อนข้างจะเหมาะสมกับขนาดของห้อง ลี้อการสอน วิดีทัศน์ ลำโพง เครื่องเล่นเสียง โทรทัศน์ อุปกรณ์ที่ใช้สอนค่อนข้างครบถ้วน ตัวครูเองก็สามารถดูวิดีโอแล้วแกะทำเอง ได้ตลอด กระจกใหญ่เพียงพอ พื้นห้องเป็นพรม ค่อนข้างดี ใช้การดูฝุ่น ครูเป็นคนทำความสะอาดเอง และพวกชุดต่าง ๆ ก็ค่อนข้างเยอะ สามารถปรับประยุกต์ใช้ได้เรื่อย ๆ ...”

“ที่ห้องเรามีเศียรพ้อแก่กับพระพิฆเนศ ปกติก็ต้องกราบไหว้ทุกวัน และเวลาก่อนพาเด็กไปแสดงก็ขอพร พาเด็กยกมือไหว้ขอพร เราทำมาตั้งแต่สมัยเรียน ก็เลยชิน บ้า ๆ ก็บอกด้วย แต่เราก็ทำเองเป็นปกติอยู่แล้วด้วย...”

ภาพที่ 4.5 แผนผังห้องเรียนนาฏศิลป์
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

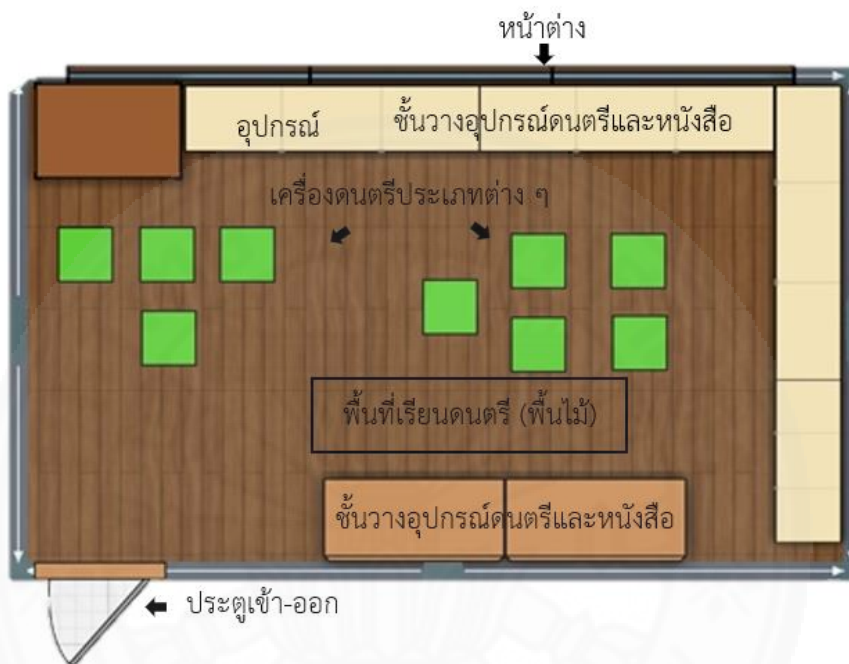
ภาพที่ 4.6 ภาพจำลอง 3 มิติของห้องเรียนนาฏศิลป์
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

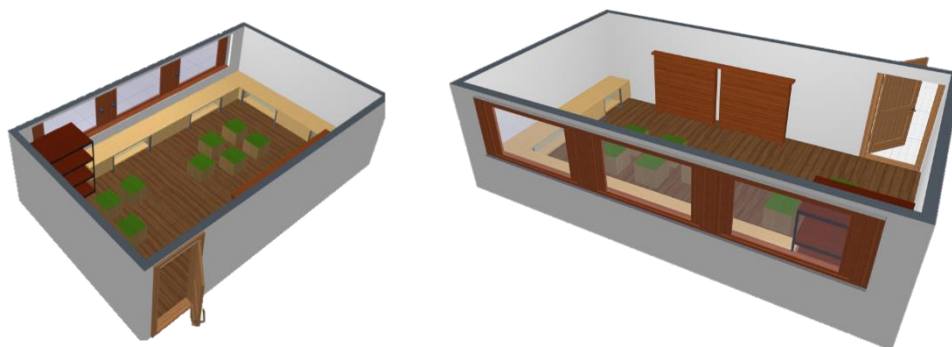
ภาพที่ 4.7 ห้องเรียนนาฏศิลป์
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

4.1.2.2 ห้องเรียนดนตรีไทย

ห้องเรียนดนตรีไทยนอกจากใช้เพื่อทำการเรียนการสอนประจำทุกวันอาทิตย์แล้ว ยังเป็นห้องเก็บเครื่องดนตรีไทยทั้งหมด ทั้งนี้ยังมีส่วนของห้องสมุดซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษอยู่ในห้องดนตรีไทย โดยบุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาในห้องนี้และนำหนังสือไปอ่านได้

ภาพที่ 4.8 แผนผังห้องเรียนดนตรีไทย
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.9 ภาพจำลอง 3 มิติของห้องเรียนดนตรีไทย
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.10 ห้องเรียนดนตรีไทย
(ที่มาของภาพ: วัดอัมมาราม)

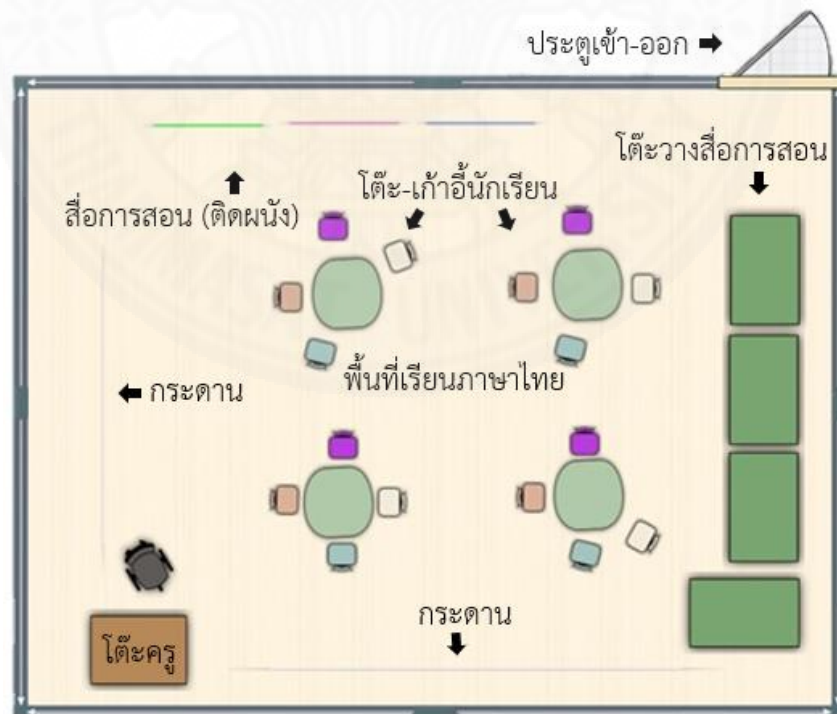
4.1.2.3 ห้องเรียนภาษาไทย

พื้นที่ของห้องที่ใช้เรียนภาษาไทย อยู่บริเวณชั้น 2 ของศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ แบ่งเป็น 6 ห้องเล็ก ภายในห้องประกอบด้วย กระดาน โต๊ะ เก้าอี้ และสื่อการสอนต่าง ๆ รอบห้อง โรงเรียนได้แบ่งนักเรียนออกเป็น 9 กลุ่ม ได้แก่ ระดับเตรียมอนุบาล ระดับ 1 ระดับ 2 ระดับ 3 ระดับ 4 ระดับ 5 ระดับ 6 ระดับ 7 และระดับพิเศษ โดยนอกเหนือจากทั้ง 6 ห้องดังกล่าวแล้ว ยังมีการใช้พื้นที่ต่าง ๆ ภายในวัดเพื่อใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มเติมสำหรับกลุ่มผู้ใหญ่หรือกลุ่มชาวต่างชาติที่สนใจเรียนภาษาไทย เช่น ห้องเก็บของ บริเวณหลังเวทีศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นต้น เนื่องจากนักเรียนที่เป็นผู้ใหญ่หรือชาวต่างชาติ ที่ศึกษาระดับ 6-7 และระดับพิเศษ มีจำนวนต่างกันในแต่ละภาคการศึกษา ห้องเรียนจึงเปลี่ยนไปตามจำนวนผู้เรียน จึงใช้พื้นที่ในห้องต่าง ๆ ของวัดตามความเหมาะสมของผู้เรียน

ภาพที่ 4.11 ห้องเรียนภาษาไทย
(ที่มาของภาพ: วัดธัมมาราม)

ภาพที่ 4.12 แผนผังห้องเรียนภาษาไทย
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.13 ภาพจำลอง 3 มิติของห้องเรียนภาษาไทย
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

4.1.3 ห้องพัก

ห้องพักในวัดธัมมมาราม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 บริเวณชั้น 1 เป็นห้องพักของครูอาสาสมัครเท่านั้น ถูกแยกส่วนชัดเจนโดยไม่มีผู้อื่นเข้ามาพักได้ เพราะครูในปีถัดไปจะมาผลัดเปลี่ยนกันที่ ห้องพักนี้เป็นของครูผู้หญิง จำนวน 3 คน บริเวณห้องพักประกอบด้วย ห้องนอนและห้องน้ำ ส่วนที่ 2 เป็นห้องพักของครูอาสาสมัครภาคฤดูร้อน คนในห้องถิ่นเรียกชื่อห้องว่า “ห้องกรรมฐาน” เพราะช่วงที่ไม่มีครูมาพัก และวัดจัดปฏิบัติธรรม จะเป็นที่พักสำหรับผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม มีทั้งหมด 5 ห้องนอน 1 ห้องเก็บของ และพื้นที่ส่วนรวม ชั้น 2 จะเป็นที่พักของพระสงฆ์

ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัครพบว่า พื้นที่ในห้องพัก เป็นพื้นที่ที่ครูทั้ง 3 คนจะมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะนอกจากเวลาที่ปฏิบัติงานแล้ว ห้องพักจะเป็นศูนย์รวมในการแลกเปลี่ยน พูดคุยระหว่างกัน เป็นที่พักผ่อน และเป็นที่พักของส่วนตัว แม้ว่ากิจกรรมภายนอกห้องพัก จะเป็นพื้นที่ที่ครูอาสาสมัครได้ร่วมงานกับคนอื่น ๆ ที่มาจากหลากหลายพื้นที่ แต่ทุกวันหลังเสร็จสิ้นภารกิจ ทุกคนต้องกลับมาอาศัยห้องพักร่วมกัน ดังนั้น นับเป็นอีกพื้นที่ที่ลดการใช้ชีวิต 1 ปี ที่ครูอาสาสมัครจะต้องเรียนรู้ในการปรับตัวเข้าหากัน เพื่อการดำเนินชีวิตที่ปกติสุข ดังที่ครูอาสาสมัคร V1 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวไว้ว่า

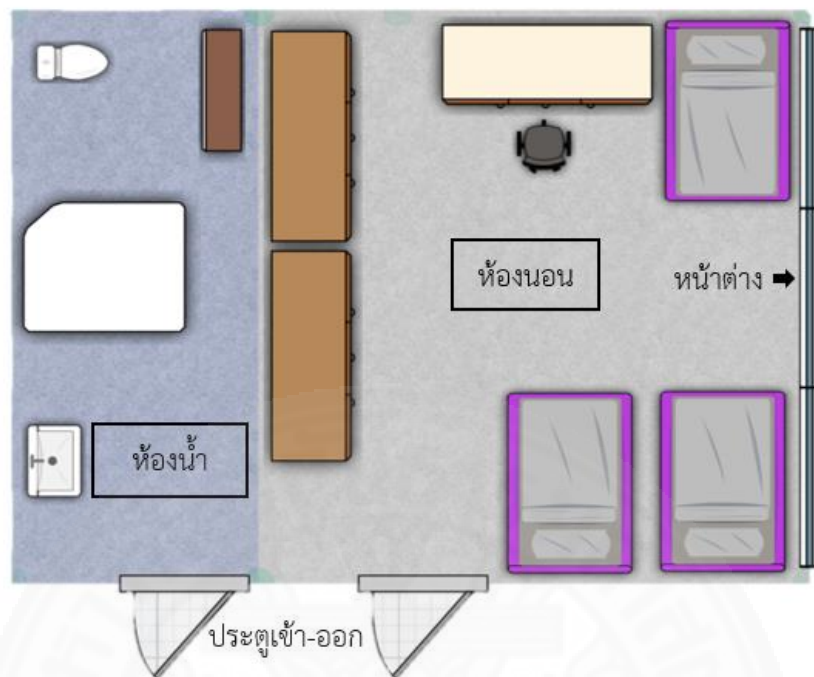
“เพื่อนที่ไปด้วยกันมีปัญหา ทะเลาะกันแต่กลับมาไทยก็ยังได้อยู่ กลับไทยก็มีคนคิดถึง อยู่ไทยก็แซทศุยกุ พอมาถึงประเด็นนี้ รู้สึกเป็นห่วงน้อง ๆ รุ่นต่อไป ว่าจะเจออะไรบ้าง ไม่รู้ว่าจะได้จับกลุ่มไปอยู่กับคนประเภทไหน แล้วตัวเราเป็นคนประเภทไหนด้วย มันต้องช่วยเหลือกัน จริง ๆ การไปอยู่ 1 ปี มันดีทุกอย่าง จะดีกันหรือทะเลาะกันก็เป็นกำไรชีวิต ไม่เสียหายเลย...”

และครูอาสาสมัคร V4 (สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวเสริมในประเด็นเดียวกันไว้ว่า

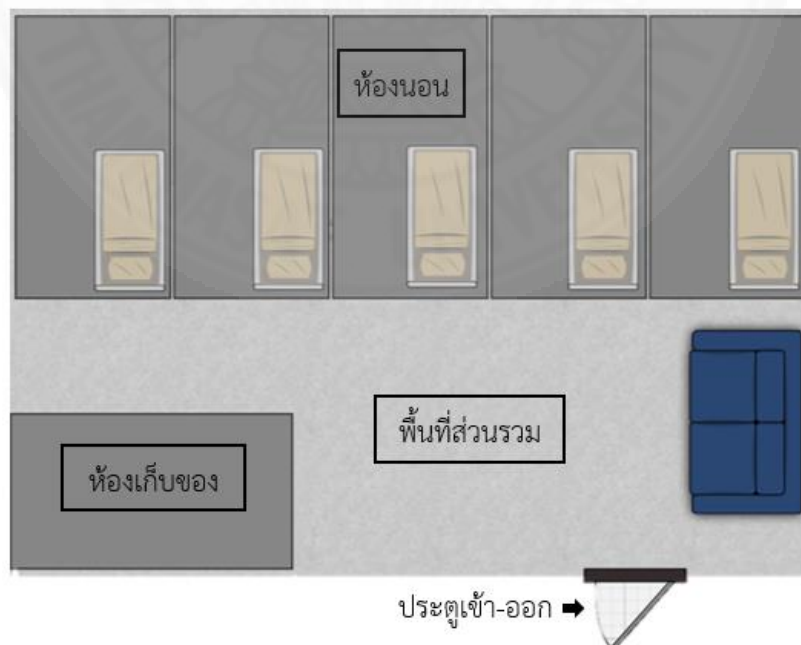
“บางครั้งครูคนนี้ทำงานดีก็มาก ตอนเช้าตื่นไม่ไหว เราก็เห็นแล้วว่าเขาไม่ตื่น พอออกไปเจอใครก็ไม่ใช้บอกว่า คนนี้ไม่ยอมตื่น บางทีมันต้องปกป้องกันและกันด้วยถ้าเหตุผลมันไม่ผิด แล้วพวกเรากันเองก็เป็นคนที่เห็นกันมากที่สุด อยากรู้ก็ขอให้อยู่ในความพอดี คนนอกไม่รู้ใครคิดอะไรกับเรา เดี่ยวคำพูดเราย้อนกลับมาทำร้าย เลยคิดว่าเพื่อนที่นอนด้วยกันนี่แหละเป็นคนที่จะปกป้องเราได้ ดังนั้น ต้องรู้จักที่จะให้อภัยคนรอบข้าง มองข้ามบางอย่างไปได้ก็ดี ถ้าทำให้เราอยู่ร่วมกันได้ดีขึ้น...”

ภาพที่ 4.14 ห้องพักของครูอาสาสมัคร
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.15 ห้องพักของครูอาสาสมัคร
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.16 แผนผังห้องพักของครูอาสาสมัครภาคฤดูร้อน
(ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

4.1.4 ศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (Queen Sirikit Hall)

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้โปรดพระราชทานชื่อศาลาอเนกประสงค์วัดธัมมมาราม เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2536 แต่เดิม การสร้างศาลาอเนกประสงค์นี้ทางคณะกรรมการก่อสร้างมีความตั้งใจจะให้สมาคม ชมรม ต่าง ๆ ได้มาใช้ห้องชั้นบนของศาลา แต่เนื่องจากทางวัดยังไม่มีสถานที่ให้เด็กเรียน ประกอบกับทางสมาคม ชมรมต่าง ๆ ไม่สะดวกที่จะมาใช้สถานที่ที่วัด ห้องเหล่านั้นจึงกลายเป็นห้องเรียนภาษาไทย ส่วนพื้นที่ด้านล่างใช้จัดกิจกรรม และงานสำคัญต่าง ๆ ทั้งของวัด และบุคคลภายนอก เช่นงานวันสงกรานต์ งานกฐินพระราชทาน งานประเพณีสลากภัต งานสมาคมต่าง ๆ งานแต่งงาน เป็นต้น โดยนิยมจัดงานรูปแบบโต๊ะจีน มีการแสดงบนเวที มีอุปกรณ์แสง สี เสียงอย่างครบถ้วน และบริเวณหลังเวทีมีพื้นที่สำหรับให้นักแสดงเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย หรือเตรียมอุปกรณ์ในการแสดง

ภาพที่ 4.17 ศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพที่ 4.18 ภาพบรรยากาศในศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (ที่มาของภาพ: ผู้วิจัย)

นอกจากนี้ยังมีห้องครัว สำหรับประกอบอาหารและถวายอาหารให้พระสงฆ์ ห้องโถงเล็ก สำหรับประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มีพื้นที่รับประทานอาหาร ห้องน้ำส่วนรวม 2 ฟังก์ และโรงพิมพ์ที่เป็นห้องทำงานหลักของพระสงฆ์ถูกใช้เป็นห้องพิมพ์เอกสารต่าง ๆ รวมถึงหนังสือของวัดชื่อว่า “อัมโมภาส” ที่จะจัดส่งให้แก่สมาชิกของวัดตามที่อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาอีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการประชุมงานของวัด หรือการประชุมของสถาบันต่าง ๆ อีกด้วย

ภาพที่ 4.19 ภาพกิจกรรม ณ ห้องโถงเล็ก (ที่มาของภาพ: วัดอัมมาราม)

4.2 โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม

การศึกษาประสบการณ์ของครูอาสาสมัคร ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสอดคล้องของการให้ความหมาย ในปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อม ซึ่งโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมารามเป็นบริบทเชิงพื้นที่ที่สำคัญและมีความเกี่ยวข้องโดยตรง เพราะมีความสัมพันธ์กับแผนงานที่โรงเรียนได้ออกแบบไว้

ประเด็นหนึ่งในการศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ พบว่า ชุมชนคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในนครชิคาโก มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย และมีช่วงเวลาทำงานที่ต่างกัน แต่เมื่อถึงวันที่มีกิจกรรมร่วมกัน ก็พร้อมใจเดินทางมาที่วัดธัมมาราม ผู้วิจัยเห็นว่า สาเหตุที่วัดธัมมารามเป็นพื้นที่ที่สามารถรวมกลุ่มคนไทยได้ เนื่องจากภายในวัดมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม บริเวณโดยรอบวัดอยู่ใกล้กับแหล่งธุรกิจต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของ ร้านอุปกรณ์เครื่องใช้ ห้างสรรพสินค้า และสถาบันการศึกษารวมทั้งมีการคมนาคมสาธารณะที่สะดวก นอกเหนือจากลักษณะทางกายภาพแล้ว วัดธัมมารามยังถือว่าเป็นพื้นที่ทางสังคม ที่เป็นจุดเริ่มต้นในการผลิตผลงาน หรือสร้างกิจกรรมบางอย่างของชุมชนคนไทยได้ รวมทั้งกลุ่มผู้คนชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน เช่น คนลาวบางกลุ่มจะเข้ามาทำกิจกรรมที่วัดธัมมารามเสมอ ทั้งการทำอาหารถวายพระ นำบุตรหลานมาเรียนภาษาและวัฒนธรรมไทย ตลอดจนเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาต่าง ๆ ครูอาสาสมัคร V1 ได้ให้สัมภาษณ์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนลาวกับวัดธัมมารามว่า (สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2561) ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“ครูทุกคนต้องรู้จักครอบครัวของอวีน่า น่ารักทุกคน ทั้งแม่ ป้า ลุง แล้วยังตัวเด็กเองเป็นคนลาวที่เข้ามาทำกิจกรรมในวัดค่อนข้างเยอะ ประทับใจที่สุดคือ ฝีมือการทำส้มตำ เป็นที่เลื่องลือมาก ๆ ถ้าใครชอบอาหารแนวนี้ ต้องชอบมาก ๆ ถ้าวันไหนเห็นชื่อครอบครัวนี้ในปฏิทินคนทำอาหารถวายพระ เตรียมตัวกินส้มตำที่อร่อยที่สุดในชิคาโกได้เลย แล้วยังมีอาหารอื่น ๆ ด้วย แนวอาหารอีสานบ้านเรา แต่เขาทำอร่อยกว่า กับนักเรียนก็จะหยอกว่าแม่เขาทำอาหารอร่อย มาเรียนบ่อย ๆ นะ...”

นอกจากนี้ บริบทของประเทศสหรัฐอเมริกา ยังส่งเสริมให้วัฒนธรรมได้มีโอกาสเผยแพร่สู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยเห็นว่าวัดเป็นสถานที่บ่มเพาะทักษะทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปเผยแพร่ต่อ ดังนั้น เมื่อกลุ่มคนถูกฝึกฝนจนสามารถเผยแพร่ผลงานนั้น ๆ ได้ ผู้สอนหรือผู้เกี่ยวข้องจึงต้องหาเวทีหรือพื้นที่ให้ได้แสดงผลงานนั้นออกไป นับเป็นประโยชน์และโอกาสที่ดี ในพื้นที่ประเทศนี้ ที่จะได้เห็นการแสดงต่างวัฒนธรรม และจุดเด่นของประเทศสหรัฐอเมริกา คือ อิสระเสรี เช่น เรื่องของศาสนา คนอเมริกันจะไม่ก้าวท้าวศาสนาและวัฒนธรรมอื่น ทำความย้อนกลับไปถึงการก่อตั้งประเทศนี้ ที่ส่วนหนึ่งเกิดจากความเห็นต่างทางศาสนา เพราะฉะนั้นเขาจะปฏิบัติเป็นปกติว่าจะไม่ก้าวท้าวหรือแสดงออกถึงการมีอำนาจเหนือกว่าใครที่ต่างศาสนา ในทำนองเดียวกันกับเรื่องของวัฒนธรรมไทย ที่การจัดกิจกรรมสามารถดำเนินไปอย่างราบรื่นและต่อเนื่องในพื้นที่ของประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น งานไทยเฟสติวัล ที่ครูอาสาสมัครทุกคนได้เข้าร่วม นอกจากนี้ยังมีเทศกาลของต่างประเทศที่จัด เช่น

เทศกาลซินโค เดอ มาโย (Cinco de Mayo) เทศกาลหนึ่งของชาวเม็กซิกันในสหรัฐอเมริกา จัดขึ้นวันที่ 5 เดือน 5 หรือ เซนต์ แพทริก เดย์ (St.Patrick's Day) ของชาวไอริช เป็นต้น สอดคล้องกับการให้ข้อมูลของคุณจิราวรรณ ยาติ (สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2561) ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“อย่างงานไทยเฟสตีวัลเขาก็ให้สถานที่ อำนวยความสะดวกปลอดภัยให้ บางงานมีพาเหรดก็ปิดถนน ปิดบล็อกให้ เพราะถือว่า เขาฉลองวัฒนธรรมเขา เขาไม่ห้ามหรือขัดขวาง เพราะเขาไม่ก้าวก่ายวัฒนธรรมอื่น มีแต่จะส่งเสริมเท่าที่ทำได้ ตามโอกาสของแต่ละเทศกาล...”

ดังนั้น ครูอาสาสมัครและกลุ่มคนที่เข้าวัด ถือว่ามีบทบาทเป็นผู้ผลิตผลงานออกสู่สาธารณชน นับเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนไทย เพราะเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมชัดเจนอย่างหนึ่งของแต่ละภาคการศึกษา คือ การที่ผู้เรียนสามารถแสดงบนเวทีได้อย่างน้อย 1 ชุดการแสดง หรือ 1 งาน วัดธัมมมารามจึงเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่เปิดโอกาสให้คนไทยได้แสดง “อัตลักษณ์” และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะช่วยตอบคำถามว่า “เหตุใดคนไทยต้องมาเรียนรู้ที่วัด” ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสอดคล้องเรื่องของอัตลักษณ์กับสังคมคนไทยในนครชิคาโก พบว่า มีองค์ประกอบที่อาศัยแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ของกนกพร สุโพภาค (2553) รายละเอียดแต่ละองค์ประกอบ มีดังต่อไปนี้

1. การหาคุณลักษณะเฉพาะตัว กระบวนการนี้ คือการที่บุคคลพยายามนิยามตนเองว่า “ฉันคือใคร” เพื่อบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศ เมื่อมีสิ่งที่ทำให้เรารับรู้ได้ว่าตนเองคือใคร จะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปในทิศทางที่เกี่ยวข้องกับบริบทนั้น ๆ เช่นเดียวกับการดำเนินงานและกิจกรรมในวัดธัมมมาราม ที่ประกอบไปด้วยเรื่องของภาษา วัฒนธรรม ศาสนา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเสมือนเครื่องมือให้ผู้ที่มาเรียน ได้ค้นหาคุณลักษณะเฉพาะของตนเอง อันเป็นลักษณะเฉพาะที่มีต้นกำเนิดหรือมีส่วนเกี่ยวข้องมาจากประเทศไทย

2. อัตลักษณ์ถือเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าใครเป็นพวกเดียวกับเรา ใครแตกต่างจากเรา โดยส่วนมาก อัตลักษณ์จะถูกสร้างขึ้นเป็นลักษณะตรงกันข้าม เช่น เพศชาย-หญิง คนผิวขาว-คนผิวสี เป็นต้น บุคคลจะสามารถตอบคำถามว่า “ฉันคือใคร” ได้ ในลักษณะของบทบาทเฉพาะต่าง ๆ เช่น พ่อแม่ ลูก ครู เป็นต้น ซึ่งคำตอบเหล่านี้เชื่อมโยงกับหน้าที่และความรับผิดชอบส่วนบุคคล นำไปสู่นิยามทางสังคมวิทยา ที่ให้ความหมายของอัตลักษณ์ไว้ว่า เป็นการรู้คิดเกี่ยวกับตนเองในเรื่องของบทบาทและตำแหน่งในระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของคนในวัด ทั้งเรื่องของการศึกษา ที่โครงสร้างการดำเนินงานประกอบไปด้วย ครู นักเรียน คณะกรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง และเรื่องอื่น ๆ ในวัด เช่น พระสงฆ์ อุบาสกอุบาสิกา นอกจากการนิยามอย่างเป็นทางการตามคำจำกัดความข้างต้นแล้ว ยังมีจุดร่วมคือ ความรู้สึกว่าเป็นคนไทย เป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรมที่มีวัฒนธรรมหรือแนวทางปฏิบัติใกล้เคียงกัน มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรม และเพื่อ

สื่อสารให้คนภายนอกรับรู้ว่าเป็นกลุ่มที่มาอยู่ในสังคมแห่งนี้คือ “พวกเดียวกัน” เป็น “พวก” ที่มีรากเหง้ามาจากที่เดียวกัน

3. ตระหนักว่าอัตลักษณ์มีหลายแบบ ความสำคัญของอัตลักษณ์หนึ่ง ไม่จำเป็นต้องลบเลือนความสำคัญของอัตลักษณ์อื่น ๆ บุคคลมีอัตลักษณ์ร่วมกับผู้อื่นในด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ช่วยเรื่องของการเข้าสังคม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้น นอกจากการเป็น “พวกเดียวกัน” ของคนไทยแล้ว ยังมีคนลาว และอเมริกัน ที่เข้ามามีส่วนร่วมร่วมกับสังคมไทย วัดธัมมารามอีกด้วย นอกจากจะได้เรียนรู้อัตลักษณ์ของไทยแล้ว คนไทยก็ยังได้มีโอกาสเรียนรู้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์อื่น ๆ ด้วย เป็นการผสมผสานเพื่อให้เกิดกิจกรรมบางอย่างขึ้น และผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลพบประเด็นว่า บุคคลที่เข้ามาทำกิจกรรมในวัด ต่างให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้ผลของงานออกมาดีและตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

4. แนวคิดเรื่องการโยยหาอดีต เหตุผลของการมาอยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่ง บุคคลย่อมมีแรงจูงใจทางวัฒนธรรมและพฤติกรรมบางอย่างที่ส่งผลต่อชีวิตปัจจุบัน ซึ่งผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเสริมปรากฏมีแนวคิดเรื่องของความต้องการเติมความสมบูรณ์ให้ชีวิต (Self-Actualization needs) เป็นทฤษฎีที่ถูกพัฒนาโดยอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ซึ่งถือว่าความต้องการระดับนี้ เป็นความต้องการระดับสูงที่ต้องอาศัยเรื่องภายในตัวบุคคล ที่ตนเองต้องการอิสระและต้องการบรรลุความมุ่งหมายของตนด้วยการใช้ทักษะความสามารถอย่างเต็มที่ เพื่อเปิดโอกาสให้เขาได้สร้างสรรค์และคิดค้นสิ่งใหม่

ผู้วิจัยค้นพบตัวอย่างจากผู้ปกครองท่านหนึ่ง ที่เคยเป็นนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมารามมาก่อน และเมื่อมีครอบครัว ผู้ปกครองท่านนั้นได้ส่งลูกสาวทั้งสองคนมาเรียนนาฏศิลป์ไทย ทำให้ทั้งผู้ปกครองและนักเรียน เกิดความชื่นชอบในศิลปะแขนงนี้ และได้ให้คุณค่าต่อภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่มาจากภาคเหนือของไทย ทำให้ความต้องการแสดงออกถึงอัตลักษณ์เฉพาะนี้มีมากขึ้น ดังที่ ผู้ปกครอง P2 (สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2561) ได้กล่าวไว้ว่า

“กลับไทยทุกปี และจะซื้อชุดขาวเหนือมาเยอะมาก ลงทุนไปถึงเชียงใหม่เพื่อให้ได้ของแท้ ๆ มาให้ลูกได้ใส่ร่วมงานที่วัด และได้ใส่แสดงงานส่วนตัว เข้าใจว่าทางโรงเรียนมีรูปแบบเดิม ๆ อยู่แล้ว ในส่วนนั้นก็เรียนไป ทำไป แต่ถ้ามีโอกาส ก็อยากโชว์ว่าเราเป็นชาวเหนือ เวลางานสมาคมชาวเหนือที่บ้านทั้งครอบครัว ตา ยาย ก็เข้ามาร่วมจัดด้วย...”

จะเห็นได้ว่า ความสอดคล้องเรื่องของอัตลักษณ์กับสังคมคนไทยในนครชิคาโกมีกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยงกัน หนึ่งในกรอบดังกล่าวคือเรื่องของ การโยยหาอดีต เป็นการเชื่อมโยงวัฒนธรรมเก่าและใหม่ เพื่อให้เกิดลักษณะทางสังคมที่แตกต่างน้อยลง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อาการคิดถึงบ้าน (homesickness) อุดมการณ์ในชีวิตเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงไปหาความสุข ความสมบูรณ์ การเติมเต็มมาตรฐานของชีวิต และการตอบสนองต่าง ๆ ที่เคยมี ทำให้รู้สึกถึงสิ่งที่หายไปในปัจจุบัน จึงสร้างสิ่ง

อื่นหรือกิจกรรมอื่นเพื่อทดแทน เกิดเป็น “การโหยหาอดีต” ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งเป็นการนิยาม ประสบการณ์ของมนุษย์ อันเกี่ยวข้องกับจินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึก ของอดีต ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้ จะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลว่าให้น้ำหนักของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตกระแสหลักอย่างไร การ โหยหาอดีต อาจกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นเพราะ มนุษย์ไม่สามารถย้อนกลับไปหาอดีตในโลกความเป็นจริงได้ จึงสร้างและจำลองความทรงจำนั้นขึ้นมาในรูปแบบต่าง ๆ (คณิตา ของศิริ, 2553)

ดังนั้น ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ หมายถึง บทบาทเฉพาะ ของบุคคล เพื่อการแสดงออกและเพื่อการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นตามโครงสร้างทางสังคมและ วัฒนธรรมที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของบุคคล ในทำนองเดียวกันกับกรณีศึกษา สังคมของคนไทยในต่างแดน ที่มีอัตลักษณ์ดั้งเดิมจากถิ่นเกิด หรือแผ่นดินของบรรพบุรุษ คือ ประเทศไทย และอัตลักษณ์ที่มีการปรับเปลี่ยน ทั้งตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ อันเกิดจากการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคม ตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นประเด็นดังกล่าว คือ เพลงประจำ “โครงการสอนภาษาไทยและ วัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” โดยศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จิรายุ – ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิง พูนทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ ครูอาสาสมัครทุกคนจะต้องเรียนรู้และฝึกซ้อมเพื่อนำไปใช้ในกิจกรรมของวัดไทยแต่ละแห่ง ชื่อเพลง “ฉันเป็นคนไทย” ประพันธ์เนื้อร้องโดย ศาสตราจารย์ประภาศรี สีหอำไพ และประพันธ์ทำนองโดย พันเอกชูชาติ พิทักษากร ศิลปินแห่งชาติ เนื้อเพลงแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับผู้อื่น ผ่าน การมองตนเองและการที่คนอื่นมองเรา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“ฉันเป็นคนไทย ฉันเกิดอาศัยอยู่ในชาติอื่น
พอฉันโตวันโตคืน คนอื่นเขาถาม ว่าฉันเป็นใคร
ผิวเหลืองหน้าสวย ตัวเล็กเอวบาง ร่างไม่โตใหญ่
ชาวก็ไม่เชิง ดำก็ไม่ใช่ ทำทางน้ำใจ เขาว่าฉันเป็นคนดี
สายเลือดฉันเป็นคนไทย ถึงอยู่แสนไกล บ้านเกิดปลูพืช
ถึงอยู่บนพื้นดินไหน ฉันเป็นคนไทย หยิ่งในศักดิ์ศรี
ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จงรักยิ่งชีวี สร้างคุณงามความดี
สมที่ เป็นพุทธศาสนิกชน”

นอกจากนี้ ครูอาสาสมัครได้กล่าวถึงกลุ่มคณะกรรมการโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม และคณะกรรมการวัด ว่าเป็นจุดเชื่อมต่อสู่สังคมที่กว้างขึ้น กล่าวคือ มีการประสานงานกับหน่วยงาน หรือองค์กรของไทยในนครซิดนีย์เพื่อจัดงานทางวัฒนธรรมไทย แสดงถึงความสัมพันธ์จากกลุ่มสังคม เล็กไปสู่สังคมที่ใหญ่ขึ้น ดังนั้น การเรียนการสอนนาฏศิลป์ ตลอดจนการออกแบบหลักสูตรในแต่ละปี ล้วนอยู่ภายใต้เงื่อนไขอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น โอกาสในการแสดงผลงานในพื้นที่ของประเทศ สหรัฐอเมริกา หรือการจัดชุดการแสดงพื้นเมือง 4 ภาคของไทยให้สอดคล้องกับกิจกรรมของสมาคม

ไทย 4 ภาค เป็นต้น ดังที่ครูอาสาสมัคร V4 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวเสริมในประเด็นดังกล่าวไว้ว่า

“ล่าสุดแสดงโนราห์ งานสมาคมชาวใต้ ตั้งใจมาก เป็นครั้งแรกที่รำเต็มตัว ประทับใจ เพราะเสียงตอบรับดีมาก คนดูเยอะมาก 27 โต๊ะ เต็มหมดเลย พอจบงานนั้นมา คนยังพูดถึงอยู่เลย แล้วก็ชื่นชมเด็ก ๆ ด้วย เป็นการแสดงชุดกีบสเร็นง เอามาจากใต้ ตอนแรกไม่อยากจะสอน เพราะไม่รู้ว่าจะเด็กที่นี้เหมือนไทยไหม มันค่อนข้างยาก ใช้ทำเร็วด้วย เอามาเผื่อ ๆ เอาพัดมาเผื่อ 4 อัน สรุปลงได้เล่นแขกที่ซื้อโต๊ะในงานวันนั้นก็ชมครูสอนเก่ง เด็กรำก็สวย เดินไปไหนเขาก็จำได้ ทักตลอด...”

ผู้วิจัยค้นพบประเด็นเสริมที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้คนให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม ณ วัดธัมมมารามอย่างยิ่ง คือ เมื่อ พ.ศ. 2553 เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมวัดธัมมมาราม นับเป็นประสบการณ์ครั้งสำคัญในช่วงการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครท่านหนึ่ง ในช่วงเวลาดังกล่าว ครูอาสาสมัครต้องแก้ปัญหาหลังคารั่ว และน้ำท่วมห้องชั้นล่างทั้งหมด หลังจากวันนั้นต้องปรับปรุงพื้นที่ครั้งใหญ่ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มอุบาสกอุบาสิกาที่มาช่วยงานวัดอย่างสม่ำเสมอ ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาคืบหน้าได้ในเวลารวดเร็ว ส่วนหนึ่งคือ เขาเห็นความสำคัญต่อพื้นที่การเรียนรู้ในวัด เมื่อเล็งเห็นแล้วว่าน้ำท่วมพื้นที่ห้องเรียนที่เป็นพรหม ก็พยายามแก้ไขพื้นที่ดังกล่าวให้กลับมาใช้งานได้ เช่นเดิมในเวลาอันรวดเร็ว เพราะเป็นช่วงที่โรงเรียนเปิดการเรียนการสอนด้วย ตามข้อมูลที่ครูอาสาสมัคร V3 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“ต้องตื่นตี 2 เพื่อนำกะละมังมารองน้ำเพราะหลังคารั่ว ต้องรื้อพรหมออก รื้อพื้นไม้ด้านล่างออก ปูใหม่ทั้งหมด ช่วงนั้นเห็นความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทำให้แก้ไขปัญหาคืบหน้าอย่างรวดเร็ว เพราะทุกคนต่างก็มุ่งหวังให้พื้นที่สำหรับเรียนนาฏศิลป์กลับมาใช้งานได้อย่างต่อเนื่อง นักเรียนได้เรียนอย่างต่อเนื่อง ในช่วงที่ห้องเรียนไม่สามารถใช้งานได้ ผู้คนในวัดช่วยกันมาก...”

4.2.1 กลุ่มนักเรียน

โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม แบ่งนักเรียนเป็น 6 กลุ่ม โดยจะดำเนินการเรียนการสอนทีละกลุ่ม กลุ่มละ 1 ชั่วโมงทุกวันอาทิตย์ ในช่วงเวลา 10.00-17.00 น. และเปิดทำการเรียนการสอนพิเศษในช่วงวันเสาร์ หรือช่วงเย็นวันปกติหากมีงานพิเศษที่นักเรียนบางกลุ่มต้องแสดง ซึ่งโดยปกติ นักเรียนจะแบ่งเป็น 5-6 กลุ่ม จากการสัมภาษณ์คุณบุศรา เทพชาติรี ผู้อำนวยการโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม (สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2560) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนแบ่งเยาวชนไทยและอเมริกัน ตามกลุ่มของอายุ ส่วนสูง ความสามารถ และลักษณะเฉพาะบุคคล ได้แบ่งการเรียนการสอนของนักเรียนไว้ 7 กลุ่ม ดังนี้

ตารางที่ 4.1

กลุ่มนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม ปี 2560

กลุ่ม	อายุ (ปี)	จำนวน (คน)
เด็กโต 2	17-21	8 (แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 4 คน)
เด็กโต 1	12-17	5
เด็กกลาง	10-12	7
เด็กเล็ก 2	8-10	11
เด็กเล็ก 1	5-8	18
เด็กเล็ก (ผู้ชาย)	4-5	4

(ที่มาของตาราง: ผู้วิจัย)

การเรียนการสอนสำหรับเยาวชนที่แบ่งกลุ่มตามตารางข้างต้น จะมีช่วงเวลาเรียน คือ

วันเสาร์ เวลา 13.00 – 15.00 น.

วันอาทิตย์ เวลา 10.00 – 12.30 น.

เวลา 15.00 – 17.00 น.

ทั้งนี้ ทางโรงเรียนยังเปิดการเรียนการสอนสำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจเรียน นาฏศิลป์ไทย โดยให้มีช่วงเวลาเรียน คือ วันพฤหัสบดี และวันศุกร์ เวลา 18.00 – 19.30 น.

การนิยามชื่อกลุ่มนักเรียนข้างต้น เป็นคำที่ใช้สืบต่อกันมาจากครูอาสาสมัครและสื่อความหมายว่าเป็นกลุ่มนักเรียนที่มีรูปร่างต่างกันไป ซึ่งเป็นเกณฑ์หนึ่งในการแบ่งกลุ่มนักเรียนเพื่อเรียนตามหลักสูตรและเพื่อความเหมาะสมในการแสดง ทั้งนี้ บุคลิกและฝีมือของนักเรียนก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ เพราะหากรูปร่าง ส่วนสูง ใกล้เคียงกัน แต่ความสามารถหรือฝีมือในการรำยรำแตกต่างจากคนในกลุ่มมากเกินไป ครูจะจัดให้อยู่กลุ่มที่เหมาะสมกว่า เช่น กลุ่มที่เป็นนักเรียนใหม่ยังไม่มีพื้นฐานมากนัก การพัฒนาจะได้ไปในระดับเดียวกัน จะทำให้ได้ผลที่ดีกว่าการให้ไปอยู่ในกลุ่มที่ยากเกินความสามารถ เพราะนอกจากจะเกิดความกดดันแล้ว ยังทำให้ผู้เรียนติดตามการเรียนได้ช้ากว่าคนในกลุ่มนั้น ๆ ข้อมูลข้างต้นมาจากโครงสร้างการเรียนการสอนในช่วง พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นการรับนักเรียนผู้ชายครั้งแรกในรอบเกือบ 10 ปี สาเหตุที่รับนักเรียนผู้ชายเพราะ ครูผู้หญิงเป็นคนสอน และธรรมชาติของการเรียนนาฏศิลป์ ครูจำเป็นต้องสัมผัสร่างกายผู้เรียนเพื่อปรับท่าทาง ทำให้คณะกรรมการโรงเรียนและกลุ่มผู้ปกครองบางกลุ่มกังวลเกี่ยวกับการสัมผัสตัวเพศตรงข้าม รวมไปถึงการแต่งกายในช่วงของการแสดง ก็ถูกมองว่าอาจจะไม่สะดวก หากครูผู้หญิงต้องแต่งกายให้นักเรียน

ชาย อีกประการหนึ่งคือ จำนวนผู้ชายที่สนใจนาฏศิลป์มีค่อนข้างน้อย ไม่สามารถแบ่งเป็นกลุ่มเพื่อสร้างการแสดงได้

4.2.2 หลักสูตร

จุดเริ่มต้นของหลักสูตร เกิดจากผู้ก่อตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม ได้แก่ แม่ ม.ร.ว.พี พวงคำ วัฒนานันท์ นางแสงจันทร์ นิ่มประเสริฐ และนางรัชณี อมาตยกุล ร่วมกับคณะกรรมการชุดแรก โดยเป็นกลุ่มที่ทำงานจิตอาสาร่วมกันเพื่อบริหารโรงเรียน และเป็นผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานของตนเข้ามาเรียนนาฏศิลป์ ต่อมาเมื่อรับครูอาสาสมัครจากโครงการอย่างต่อเนื่อง จึงมีครูอาสาสมัครในแต่ละปี เป็นแกนหลักในการจัดทำหลักสูตรของปีนั้น ๆ เพื่อให้ตอบสนองต่อเป้าหมายในแต่ละปี โดยจะมีโครงสร้างที่คล้ายกันเป็นพื้นฐาน แต่ปรับรายละเอียดในเพลงที่นำมาประกอบการเรียนการสอน

ครูอาสาสมัครผู้เข้าร่วมวิจัยทั้ง 4 คน ได้สะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมวัฒนธรรมข้ามพรมแดนในประเด็นของหลักสูตรว่า สิ่งที่จะใช้เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเรียนการสอนด้านวัฒนธรรมจำเป็นต้องยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความจริงที่ว่า ลูกหลานชาวไทยที่เกิดหรือเติบโตในต่างแดน มีปัญหาการสื่อสารภาษาและแสดงออกทางวัฒนธรรม เพราะส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจภาษาไทย และไม่เข้าใจวัฒนธรรมไทย จารีต ขนบ หรือธรรมเนียมที่ได้รับการสอนจากครูที่มาจากประเทศไทย เพราะมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมอเมริกัน จึงไม่เห็นเหตุผลว่าทำไมต้องปฏิบัติในข้อบังคับบางอย่าง ดังนั้น ครูอาสาสมัครที่จะไปสอนควรอธิบายหรือให้ข้อมูลว่าประเทศไทยมีสิ่งใดที่ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มี จึงจะส่งผลให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปมีความสนใจและเข้าใจความเป็นไทยมากขึ้น และมีเจตคติที่ดีขึ้นต่อการเรียนการสอนวัฒนธรรมไทย มีความคิดที่เป็นระบบขึ้น สามารถมองโลกเป็นกลาง เข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างใจกว้าง และตัวครูอาสาสมัครเองก็ต้องเปิดใจรับฟังความคิดเห็นและใส่ใจในปัญหาระหว่างการทำงาน หากสามารถปรับประยุกต์เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดประโยชน์ร่วมกันก็ควรกระทำ เพราะครูอาสาสมัครทั้ง 4 คน เล่าถึงประสบการณ์ประเด็นนี้ว่า มีการปรับเนื้อหาการเรียนตลอดเวลา จากโครงสร้างใหญ่ตามสาระการเรียนรู้ ย่อยลงมาสู่เพลงที่ใช้สอนแต่ละกลุ่ม จนกระทั่งเนื้อหาของทำนองต้องสอน สังเกต ประเมิน และปรับปรุงทันที อาจเพิ่มหรือลดทอนบางส่วนเพื่อให้สามารถผลิตผลงานให้ทันต่อช่วงเวลาในการแสดงที่ระบุวันชัดเจน เช่น งานสงกรานต์ งานลอยกระทง เป็นต้น

4.2.2.1 ปรัชญา

การกำหนดปรัชญาของโรงเรียนจะเป็นพื้นฐานของเนื้อหาทางวิชาการในเรื่องการเรียนการสอนต่อไป เพราะองค์ความรู้ต่าง ๆ ล้วนแตกแยกออกมาจาก “ปรัชญา” ทั้งสิ้น สำหรับโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมารามนั้น มุ่งปลูกฝังความรักและหวงแหนนาฏศิลป์ ตลอดจนการพัฒนาความเป็นเลิศทางด้านนาฏศิลป์และการแสดง สามารถเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ ถ่ายทอดและสืบสานศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ต่อไปได้

4.2.2.2 วัตถุประสงค์

จากปรัชญาดังกล่าว ทำให้มุ่งไปที่วัตถุประสงค์อันสอดคล้องกัน ดังนี้

- (1) เพื่อให้ผู้เรียนมีความชื่นชอบและภูมิใจในนาฏศิลป์
  - (2) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์และมีการพัฒนาผลงานอย่างต่อเนื่อง
  - (3) เพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติและค่านิยมในนาฏศิลป์ให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม
  - (4) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่ เพื่อการดำรงและพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
  - (5) เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับประวัติศาสตร์ไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล
- จะเห็นได้ว่า พื้นที่การเรียนรู้ที่มาชัดเจนว่าด้วยเรื่องของความดีงาม วัฒนธรรม และเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ต่อไป ทำให้เกิดเป็นโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

ตารางที่ 4.2

หลักสูตรนาฏศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม ปีการศึกษา 2557-2558

กลุ่ม	มาตรฐานการเรียนรู้	สาระสำคัญ
เด็กเล็ก 1	เลียนแบบการเคลื่อนไหวลักษณะง่าย ๆ ประกอบเพลง บอกสิ่งที่ตัวเองชอบในนาฏศิลป์	เพลงปลุกใจ เพลงสร้างสรรค์ใหม่ และเพลงมาตรฐานเบื้องต้น เช่น ระเบียบแผ่นดินทอง ฟ้อนเงี้ยว
เด็กเล็ก 2	เคลื่อนไหวท่าทางขณะอยู่กับที่ และเคลื่อนไหวที่ประกอบจังหวะ มีมารยาทในการแสดง รู้หน้าที่ของผู้แสดงและผู้ชม	เพลงมาตรฐาน ประกอบอุปกรณ์ เช่น ระเบียบช้าง เชื้อนางไทร ระเบียบเทพบันเทิง
เด็กกลาง 1	แสดงท่าทางสื่อความหมายแทนคำพูด รู้จักประยุกต์กิจกรรมการแสดงที่เหมาะสมกับวัย	เพลงที่ใช้อุปกรณ์และ เพลงอวยพร เช่น ระเบียบรับ ฟ้อนอวยพร
เด็กกลาง 2	แสดงท่าทางประกอบเพลงตามรูปแบบนาฏศิลป์ เปรียบเทียบประเภทของนาฏศิลป์ได้	เพลงภูมิภาคต่าง ๆ เช่น ฟ้อนสาวไหม ระเบียบศรีวิชัย

ตารางที่ 4.3

หลักสูตรนาฏศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม ปีการศึกษา 2557-2558 (ต่อ)

กลุ่ม	มาตรฐานการเรียนรู้	สาระสำคัญ
เด็กโต	ใช้นาฏยศัพท์ในการถ่ายทอดได้ มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ตามเพลงได้ ถ่ายทอดความรู้สึกผ่านการแสดงได้อย่าง	เพลงสร้างสรรค์ นาฏศิลป์ประยุกต์ เช่น นาฏลีลาธิดาฟ้าหยาด ลีลาบุหงา นาฏยา
บุคคลทั่วไป	ฝึกเพลงพื้นฐานเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในโอกาสอื่น ๆ	ระบำโบราณคดี แม่บทเล็ก แม่บทใหญ่ รำวงมาตรฐาน ฤๅษีต่าง ๆ

(ที่มาของตาราง: วัดธัมมาราม)

จะเห็นได้ว่า หลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อพื้นที่การเรียนรู้ หากหลักสูตรดี หมายถึงหลักสูตรมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ สามารถดึงดูดผู้เรียนได้ และเป็นประโยชน์ต่อสังคม เนื้อหาส่วนนั้นในหลักสูตรก็จะถูกส่งต่อและถูกนำมาใช้ซ้ำในรุ่นถัดไป แต่หากมีเนื้อหาบางส่วนของหลักสูตรที่ไม่สอดคล้องและไม่ตอบโจทย์เป้าหมาย ครูอาสาสมัครและผู้เกี่ยวข้อง ก็ต้องร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาเพื่อแก้ไขให้ดีขึ้น ข้อมูลในตารางข้างต้น แสดงมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มนักเรียนทั้ง 6 กลุ่ม โดยถ่ายทอดออกมาในรูปแบบการแสดงต่าง ๆ ซึ่งเกณฑ์ในการเลือกประกอบด้วยเงื่อนไขตามงานหรือเทศกาลที่ถูกจัดขึ้น ในบทบาทของนักเรียนตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงบุคคลทั่วไป ที่เข้ามาเรียนนาฏศิลป์ เข้ามาฝึกซ้อม ส่วนใหญ่จะสามารถออกไปแสดงจริงบนเวทีได้ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโรงเรียนในหลาย ๆ ข้อ เช่น ผู้เรียนสามารถแสดงออกทางนาฏศิลป์ได้ ผู้เรียนสืบทอด และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของชาติได้ เป็นต้น

เช่นเดียวกับครูอาสาสมัครที่เห็นว่า โดยโครงสร้างพื้นฐาน หลักสูตรสอดคล้องกับผู้เรียน ผู้สอน และบริบทสังคม มาตรฐานการเรียนรู้เดิมสามารถยึดถือได้ทุกปี หากกลุ่มนักเรียนยังคงเดิมหรือใกล้เคียง แต่อาจจะปรับสาระการเรียนรู้ เพราะเพลงที่ใช้ในนาฏศิลป์ค่อนข้างกว้างขวางและมีหลากหลาย เมื่อการเรียนการสอนของโรงเรียนต้องการสร้างชุดการแสดงที่นักเรียนสามารถแสดงบนเวทีจริงได้ ดังนั้น ในแต่ละปีจึงไม่ควรมีการแสดงนาฏศิลป์ชุดเดิม แต่หากไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ครูอาสาสมัครสามารถออกแบบการแสดงสร้างสรรค์ใหม่ได้ ทั้งนี้ เป้าหมายหนึ่งของโรงเรียนคือ ต้องการให้นักเรียนมีความสุขกับการเรียน มิได้เน้นหรือบังคับให้ยึดปฏิบัติตามจารีตนาฏศิลป์อย่างเดียว ดังนั้นครูอาสาสมัครและผู้เกี่ยวข้อง ต้องจัดการหลักสูตรให้ชัดเจน วิเคราะห์ให้ถี่ถ้วน เพราะหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดเส้นทางตลอดปีการศึกษา หลักสูตรของที่นี่ประเมินจากประสบการณ์ของครูอาสาสมัครและคณะกรรมการโรงเรียน ที่ได้สำรวจและสังเคราะห์ออกมาให้เข้ากับธรรมชาตินักเรียนแต่ละกลุ่ม ซึ่งแตกต่างจากหลักสูตรนาฏศิลป์ในประเทศไทยที่ยึดตามกระทรวงศึกษาธิการ และปรับตาม

สภาพแวดล้อมของแต่ละสถาบันการศึกษา ตามที่ครูอาสาสมัคร V3 (สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2561) ได้กล่าวว่า

“ส่วนตัวชอบแนว contemporary dance แล้วบังเอิญปีนั้นมีงานคอนเสิร์ตของคุณสุดา ชื่นบาน คุณสุรพล และคุณโมเม ที่ทางผู้ใหญ่ของโรงเรียนเป็นคนจัดงาน เลยได้ออกแบบการเต้นให้เขา feedback ดีมาก เพราะทุกคนเต็มทีมาก เป็นช่วงปิดเทอมของโรงเรียน แต่ทุกคนยอมมา ยอมอยู่ดี เห็นใจผู้ปกครองมากในช่วงนั้น แต่หลักสูตรที่วางไว้ไม่ได้เปลี่ยนนะ ยังมีอยู่ เรื่องต้นคือเสริมขึ้นมา นักเรียนที่ได้มาเรียนตอนนั้นถือว่าโชคดีมาก และคนสอนก็มีความสุข เพราะชอบ...”

ภาพที่ 4.20 ภาพกิจกรรมงานสงกรานต์ ปี 2561 ชุดการแสดงเรารู้
(ที่มาของภาพ: วัดธัมมาราม)

ภาพที่ 4.21 ภาพกิจกรรมงานสงกรานต์ ปี 2561 ชุดการแสดง ฟ้อนขันดอก
(ที่มาของภาพ: วัดธัมมาราม)

นอกจากห้องเรียนที่ใช้ฝึกทักษะนาฏศิลป์แล้ว โรงเรียนยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงตามงานต่าง ๆ โดยมีงานหลักประจำปีของวัด คือ งานลอยกระทง งานสงกรานต์ และงานกฐินพระราชทาน นักเรียนทุกกลุ่มจะได้ขึ้นแสดงบนเวที ณ ศาลาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (Queen Sirikit Hall) จากภาพการแสดง ทั้ง 2 ภาพข้างต้น ผู้วิจัยตั้งข้อสงสัยคิดว่า ไม่เพียงแต่นักเรียนที่ได้เรียนรู้วัฒนธรรม แต่กลุ่มที่เป็นผู้ชมการแสดงนาฏศิลป์ก็นับว่าเป็นผู้ที่ได้เรียนรู้เช่นกัน ลักษณะของผู้ชมในภาพ คือ ให้ความสนใจในผู้แสดง เสียสละเวลามาร่วมงานของวัด เพราะในแต่ละงานที่วัดจัด จะเป็นช่วงเวลาที่ค่อนข้างนาน เพราะตารางการแสดงจะมาจากทุกสถาบัน ดังนั้นผู้ชมหรือผู้ปกครองจะต้องใช้เวลาอยู่ที่วัดในวันนั้นค่อนข้างนาน หากไม่เห็นความสำคัญเพียงพอจะไม่สามารถเสียสละประโยชน์ส่วนตัวและเสียสละเวลามาร่วมกิจกรรมของวัดได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนวัตถุประสงค์ของโรงเรียนอีกเช่นกัน คือ มีเจตคติและค่านิยมในนาฏศิลป์ ชื่นชอบและภูมิใจในนาฏศิลป์ รวมทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนานาฏศิลป์อีกด้วย เพราะหากปราศจากการสนับสนุนจากผู้ชม การแสดงนาฏศิลป์ก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ สอดคล้องกับความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร V3 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“วันงาน นักเรียน ครู ผู้ปกครอง จะช่วยกันแต่งหน้า ทำผม แต่งตัว ต้องเสร็จทุกอย่างในห้องรำ ไม่ให้หน้าชุดไปแต่งข้างนอก เมื่อใกล้เวลาแสดงค่อยเดินไปเวที และหลังจากเสร็จงาน ทุกคนต้องกลับมาเปลี่ยนชุดที่ห้องรำเช่นเดิม ซึ่งวันงานที่ยุง ๆ ผู้ปกครองสำคัญมาก เพราะเขาจะมาช่วยเราแต่ง นอกจากลูกหลานตัวเองเสร็จแล้ว ก็ช่วยนักเรียนคนอื่น ๆ ด้วย เหมือนได้เรียนรู้กันทุกคนที่เข้ามาอยู่ตรงนี้ แค่นี้เรียนรู้คนละทักษะ...”

ผู้วิจัยเห็นว่า การพยายามสร้างทักษะและส่งเสริมความกล้าแสดงออกที่แฝงอยู่ในเนื้อหาหลักสูตรของโรงเรียน เป็นเหมือนวงจรสั้น ๆ 1 ปี เพราะเมื่อครบกำหนดของภาคการศึกษา และมีการเปลี่ยนครูผู้สอนคนใหม่มา หลักสูตรเก่าก็ถูกเปลี่ยนไป กล่าวได้ว่า 1 หลักสูตร จบเป็นปี ๆ ไป เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้อาจจะไม่ได้ต้องการความต่อเนื่อง สิ่งต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานี้ สะท้อนจากคุณจิราวรรณ ยาดิ (สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2561) ผู้ปกครองของอดีตนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม ซึ่งพื้นฐานสมาชิกครอบครัว ณ ประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีผู้ที่เคยอยู่ในวงการการศึกษา เช่น คุณแม่ รองศาสตราจารย์ ดร.จินตนา ดำรงค์เลิศ เคยดำรงตำแหน่งรองคณบดีฝ่ายบุคคล ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คุณพ่อ ศ.ดร. สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ อาจารย์ภาควิชาเคมีเทคนิค คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประวัติทางด้านการศึกษา จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะศิลปศาสตร์ (เอกภาษาอังกฤษ) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระดับปริญญาโทสาขาวิชาการจัดการและบริหารพิพิธภัณฑสถาน จาก Columbia College Chicago ประเทศสหรัฐอเมริกา เคยผ่านการเรียนนาฏศิลป์แบบจารีตไทย ที่มีการฝึกหัดเบื้องต้นอย่างเข้มข้น และเมื่อย้ายครอบครัวมาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เคยส่งลูกสาวไปเรียนนาฏศิลป์ ที่วัดธัมมาราม และ

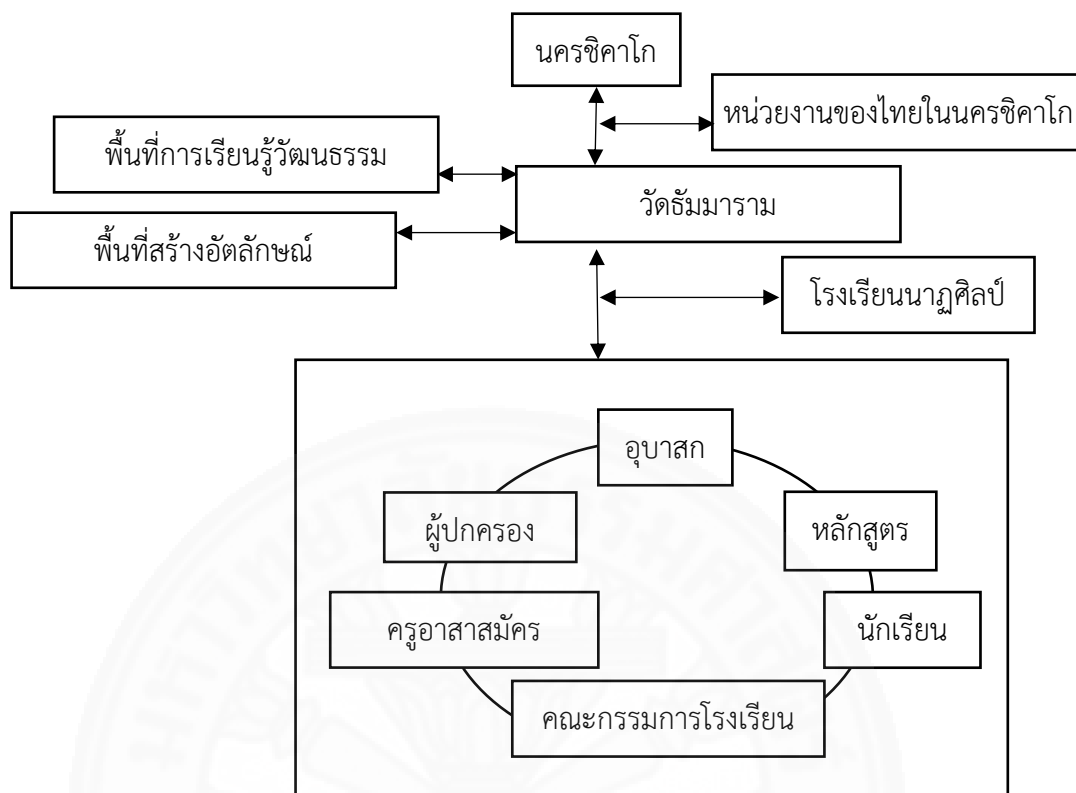

เคยมีบทบาทในด้านการสอนภาษาไทยของวัดธัมมาราม ทั้งเป็นครูผู้สอน เป็นรองฝ่ายวิชาการและร่วมในคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรให้แผนกภาษาไทย ได้แสดงความเห็นและมีคำถามว่า

“ครูบางรุ่นสอนเพลงเดิม เช่น เพลงอวยพร หรือรำสุโขทัย ที่ได้ก็บางคนก็รำเข้าไปซ้ำมา หรือคนที่รำตัวเอกก็คนเดิม ๆ ครูทำอย่างไรให้เด็กรำซ้ำแต่จำท่ารำไม่ได้ ต้องมาสอนกันใหม่ทุกงาน ...”

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นสะท้อนความไม่ต่อเนื่องของเนื้อหา แต่สิ่งที่ผู้เรียนจะพัฒนาอย่างต่อเนื่องคือ ความพื้นฐานของการเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งจะพัฒนาขึ้นตามลำดับ เช่น องศาของการวางเท้า ระดับมือ หรือการจัดแถว จะเป็นสิ่งที่คงอยู่ในนักเรียนที่เรียนต่อเนื่อง ทั้งนี้ แม้ในปัจจุบันที่ยังเป็นนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์อยู่ อาจจะไม่เข้าใจถึงความสำคัญในรายละเอียดท่ารำ เพลง หรือวิธีการเลือกชุดการแสดงบรรจุลงในหลักสูตรของครูแต่ละปี แต่ผู้วิจัยค้นพบตัวอย่างของนักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้วได้ใช้ประโยชน์จากการเรียนการสอนที่วัดธัมมาราม คือ นางสาววิรดา ก้อนกระสังข์ นักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม ที่ได้เข้าเรียนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2555-2560 จบการศึกษาจาก Oak Forest High School Chicago และเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้มีการสอบถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครูอาสาสมัครหลายรุ่นอยู่เสมอ เช่น การเลือกใช้การแสดงในโอกาสต่าง ๆ โดยมีความรู้พื้นฐานจากประสบการณ์ที่เคยแสดง ณ นครชิคาโก ทำให้นักเรียนมีความชื่นชอบและตั้งใจที่จะพัฒนาและเผยแพร่ทักษะด้านนี้ต่อไป

จากข้อมูลหลักสูตรและกลุ่มผู้เรียน สะท้อนภาพโดยรวมของระบบการทำงานของโรงเรียนนาฏศิลป์ที่สัมพันธ์กับกลุ่มคน และกลุ่มสังคมที่กว้างขวางขึ้น ตามรูปแบบที่ผู้วิจัยจะนำเสนอเป็นแผนผังดังนี้

ภาพที่ 4.22 แผนผังความสัมพันธ์ของบริบทเชิงพื้นที่กับการสะท้อนสภาพพื้นที่เชิงวัฒนธรรม (ที่มา: ผู้วิจัย)

จากแผนผังความสัมพันธ์ข้างต้น พบว่า เนื้อหาสาระที่จะนำไปใช้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนและกิจกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในพื้นที่การเรียนรู้ของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมารามเชื่อมโยงกับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่

(1) **นครราชสีมา** เป็นเมืองตั้งอยู่ในรัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นภาพที่ใหญ่ที่สุดของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ เพราะจากการรวบรวมข้อมูล พบว่า เมืองนี้มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพราะเป็นที่อยู่อาศัยของคนต่างวัฒนธรรมด้วย ไม่เพียงแต่ชาวอเมริกันเท่านั้น ซึ่งชุมชนคนไทยก็เป็นส่วนหนึ่งของการเข้าไปอาศัยและดำเนินกิจกรรมในนครราชสีมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะงานที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานไทยในนครราชสีมา

(2) **หน่วยงานไทยในนครราชสีมา** ผลของการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญผู้เข้าร่วมวิจัย พบว่า หมายถึงหน่วยงานที่มีคนไทยทำงานเป็นหลัก หรือหน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากประเทศไทยหรือคนไทยในนครราชสีมา เช่น สถานกงสุลใหญ่ ณ นครราชสีมา เป็นหน่วยงานที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเสริมกล่าวถึง โดยงานหลักเกี่ยวข้องกับการบริการด้านกงสุลทุกด้าน เช่น การออกหนังสือเดินทาง งานทะเบียนราษฎร เป็นต้น และยังร่วมจัดงานทางวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะงานไทย

เทศกาล ที่จัดขึ้น ณ ไจกลางนครชิคาโก ภายในงานประกอบด้วย การขายอาหารไทย การแสดง นาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทย การละเล่นไทย การสาธิตประเพณีและวัฒนธรรมไทยด้านอื่น ๆ การจำลอง วิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งงานนี้เปรียบเสมือนการแสดงความเป็นไทยบนพื้นที่ต่างแดน ครูอาสาสมัครให้ คุณค่ากับงานนี้เป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นกิจกรรมที่น่าชื่นชมและมีความสำคัญต่อชุมชนคนไทย ที่ จะได้นำวัฒนธรรมไทยไปแสดงในคนในสังคม ณ นครชิคาโกเห็น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สมาคมไทพา สมาคมชาวเหนือแห่งรัฐอิลลินอยส์ สมาคมชาวใต้แห่งรัฐอิลลินอยส์ ชมรมกอล์ฟไทยชิคาโก เป็นต้น ทุกหน่วยงานที่ยกตัวอย่างมา ล้วนเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการเรียนการสอนด้านวัฒนธรรม เพราะเป็นพื้นที่ที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำการแสดงที่ฝึกซ้อมไปใช้ได้จริงต่อหน้าผู้ชม ไม่ใช่เพียงเรียนในห้องเรียนที่วัดธัมมารามเท่านั้น

ภาพที่ 4.23 การแสดงของกลุ่มเด็กเล็ก ชุด แผ่นดินทอง ณ งานไทยเทศกาลปี 2558 (ที่มาของภาพ: วัดธัมมาราม)

ภาพที่ 4.24 การแสดงของกลุ่มเด็กโต ชุด กิ๊ปสเรนนัง ณ งานปิดไต้บอล 2561
(ที่มาของภาพ: Vichat Rithidej)

(3) **วัดธัมมาราม** ศาสนสถานที่ถูกแบ่งสัดส่วนไว้ให้โรงเรียนและสถาบันต่าง ๆ ที่เปิดการเรียนการสอนทุกวันอาทิตย์ และเป็นที่พักอาศัยของครูอาสาสมัครตลอด 1 ปี จึงถือว่าเป็นสถานที่สำคัญต่อชุมชนคนไทย เพราะทุกคนได้รับโอกาสให้มาใช้พื้นที่แห่งนี้เรียนรู้วัฒนธรรม และสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง เพื่อบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของความเป็นคนไทย และความเป็นชุมชนไทย ผ่านกิจกรรมทางประเพณี การทำอาหาร การเข้าร่วมศาสนพิธี เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนนาฏศิลป์ก็เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้ก่อตั้งเป็น 1 ห้องในวัดธัมมาราม เพื่อใช้ทำกิจกรรมทางการเรียน และเป็นห้องเก็บอุปกรณ์เพื่อการแสดง

(4) **โรงเรียนนาฏศิลป์** การก่อตั้งโรงเรียนนี้ขึ้นมา เป็นความร่วมมือของคนไทยที่เล็งเห็นความสำคัญของนาฏศิลป์และวัฒนธรรมไทย จึงจัดให้มีการเรียนการสอน และรับครูอาสาสมัครจากโครงการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน และร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาโรงเรียน นอกจากการฝึกฝนในห้องเรียนแล้ว นักเรียนจะต้องมีโอกาสดูการแสดงจริงในงานต่าง ๆ ทั้งนี้ มีการระบุดวงเพื่อใช้สอนในหลักสูตรของแต่ละเทอมและแต่ละปีการศึกษา เพื่อตอบสนองต่องานหลักของวัด และยังมีงานอื่น ๆ ที่เข้ามา ดังนั้น ครูอาสาสมัครที่เข้าร่วมในงานวิจัยจึงเปรียบโรงเรียนนาฏศิลป์เป็นเสมือนแหล่งผลิตผลงานทาง

วัฒนธรรมไทย เพื่อนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณชน และเมื่อศึกษาอย่างละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างของโรงเรียนแล้ว จะพบว่า ได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งล้วนเป็นกลไกสำคัญในการสืบสานและรักษาวัฒนธรรมไทยและโรงเรียนนาฏศิลป์ในอยู่คู่วัดธัมมามาราม และอยู่คู่กับนครชิคาโกได้จวบจนวันนี้ ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านั้นได้แก่คณะกรรมการโรงเรียน ครูอาสาสมัคร ผู้ปกครอง นักเรียน อุบาสก อุบาสิกา

(5) บุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นถึงบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมของโรงเรียน เพราะว่าการเรียนนาฏศิลป์ไทยในต่างแดน มีเป้าหมายเพื่อให้นักเรียนได้แสดงจริง และซึมซับวัฒนธรรมไทยอันดีงามที่เป็นรากเหง้าของตนเองสืบต่อไป ดังนั้น ความสำคัญจึงไม่ใช่เพียงแค่ครูกับนักเรียน หากแต่รวมถึงผู้ที่เอื้อประโยชน์ต่อโรงเรียน เช่น กลุ่มที่ร่วมกันจัดทำหลักสูตร ได้แก่ คณะกรรมการโรงเรียนและครูอาสาสมัคร ต่อมาคือ กลุ่มผู้ปกครองที่อำนวยความสะดวกในการรับส่งนักเรียนและช่วยเหลือเมื่อมีงานแสดง เช่น ช่วยแต่งตัว แต่งหน้า เก็บอุปกรณ์ รวมถึงอุบาสกอุบาสิกาที่เข้ามาทำกิจกรรมในวัด ต่างก็สนับสนุนในวิถีของแต่ละคน เช่น กลุ่มที่มีอาชีพเกี่ยวกับอาหาร ก็สนับสนุนเรื่องของอาหารกลางวันและอาหารเย็นในวันอาทิตย์ รวมทั้งจัดเตรียมอาหารสำหรับเดินทางไปแสดงนอกสถานที่ ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการเดินทางอีกด้วย

ผลการวิเคราะห์แผนผังความสัมพันธ์ข้างต้น พบว่า ทุกคนเมื่อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่การเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดนแล้ว ล้วนต้องรับผิดชอบบทบาทของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งเป้าหมายในการเรียนการสอน เป้าหมายในการสืบสาน อนุรักษ์และเผยแพร่นาฏศิลป์ไทย หรือเป้าหมายส่วนบุคคล

4.3 ประสบการณ์การเป็นครูอาสาสมัคร

ครูอาสาสมัคร คือ ผู้ที่ได้รับคัดเลือกจาก “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” โดยศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จิราญ – ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิง พูนทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ ณ วัดไทยในต่างแดน โดยเป้าหมายของโครงการ ต้องการสาธิตการจัดการศึกษาภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย สำหรับเด็กและเยาวชนไทยในต่างแดน เพื่อปลูกฝังให้สำนึกและดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย อันจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติในอนาคต ทั้งยังเป็นการกระชับสัมพันธ์ภาพระหว่างคนไทยในต่างแดน และคนไทยในประเทศไทยให้เกิดความกลมเกลียวกันยิ่งขึ้น

ข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยสามารถอธิบายความสำคัญของวัดไทยได้ว่า นอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้และเผยแผ่พุทธศาสนาแล้ว ยังคงทำหน้าที่ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาในต่างแดน เพราะเมื่อสร้างวัดไทยสำเร็จแล้ว ต้องมีผู้ดูแลรักษาต่อไป วิธี

หนึ่งคือ การที่ผู้ใหญ่พยายามหาเครื่องมือหรือกลวิธีที่สามารถเป็นแรงจูงใจให้ลูกหลานคนไทยในต่างแดน เข้าวัด เพราะการได้เรียน ได้เห็น และได้มีประสบการณ์ด้วยตนเอง อนาคตอาจจะได้รับช่วงการอุปถัมภ์ บำรุงวัดต่อจากคนรุ่นพ่อแม่ ดังนั้น การสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยของครูอาสาสมัคร จึงเป็นเรื่องสำคัญ และข้อมูลจากคู่มือโครงการ ปี 2560 ผู้วิจัยพบความสอดคล้องของเป้าหมายการดำเนินงานตามความคิดเห็นของคณะกรรมการโครงการกับแนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่คนไทยในต่างแดนเคยมีและยังดำรงไว้อยู่จวบจนปัจจุบัน พบว่า มีความสอดคล้องกัน และสามารถสรุปได้ว่า โครงการคัดเลือกครูอาสาสมัครมาเพื่อเป็นตัวแทนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปจัดการเรียนการสอน วิชาภาษาไทยให้กับเด็กและเยาวชนไทยในต่างแดน เพื่อตอบสนองความต้องการของคนไทยในท้องถิ่น ที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนตระหนักและสำนึกในความเป็นไทย ตลอดจนเจตพูนไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทั้งคนไทยในต่างแดนและคนไทยในประเทศไทยจะได้รับความเข้าใจอันดีต่อกัน ท้ายสุดยังปรากฏความสำเร็จของเป้าหมายของครูอาสาสมัคร ที่จะได้รับประสบการณ์อันมีค่า และสามารถนำมาปรับใช้กับการเรียนการสอนที่ประเทศไทยได้

ศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ศาสตราจารย์ ม.ล.จिरายุ - ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิง พุณทรัพย์ นพวงศ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีบทบาทหลักในการคัดเลือก ฝึกอบรม กำกับดูแล และนิเทศการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ทั้งนาฏศิลป์และดนตรีไทย โดยอาจารย์นิเทศก์เก็บข้อมูลผลการจัดการเรียนการสอนผ่านแบบประเมินและการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัคร นักเรียน ผู้ปกครอง พระ และคนในชุมชน ประกอบกับการประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน

ครูอาสาสมัครมีบทบาทเป็นผู้แทนของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการทำหน้าที่เป็นทูตวัฒนธรรมที่เชื่อมร้อยความเป็นไทยให้กับเยาวชนและชุมชนในต่างแดน ผ่านการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย และการจัดกิจกรรมประเพณีไทย โดยมีช่วงเวลาปฏิบัติงานระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนตุลาคมของปีถัดไป ยกเว้นวัดไทยลอสแอนเจลิส และวัดพุทธานุสรณ์ ฟริมอนท์ สหรัฐอเมริกา ปฏิบัติงานระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกรกฎาคมปีถัดไป และวัดเหม่อศวาราม ลัวหยาง สาธารณรัฐประชาชนจีน ปฏิบัติงานระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนพฤศจิกายนในปีเดียวกัน

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับบริบทเบื้องหลังประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตัวครู เพราะจะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและกิจวัตรประจำวันระหว่างปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้น เนื้อหาประสบการณ์ของครูอาสาสมัครสามารถแบ่งได้ 2 ช่วง คือ ก่อนปฏิบัติหน้าที่และระหว่างปฏิบัติหน้าที่

4.3.1 ก่อนปฏิบัติหน้าที่ครูอาสาสมัคร

4.3.1.1 ระบบ

ก่อนที่ครูอาสาสมัครจะได้รับคัดเลือกและเดินทางไปยังวัดธัมมาราม ต้องเข้าสู่กระบวนการที่ถูกลงแผนโดยคณะกรรมการโครงการและคณะกรรมการโรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม หมายถึง ครูอาสาสมัครจะต้องเข้าสู่ระบบคัดเลือกโดย “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ” ของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อผ่านการคัดเลือกแล้ว ครูอาสาสมัครทุกคนจะต้องเข้ารับการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงาน 1 ปี ทั้งนี้ ครูอาสาสมัครต้องยอมรับในกฎระเบียบของโครงการ และปฏิบัติตามแผนการอบรมที่ได้รับ ประกอบกับเตรียมแผนงานตามที่ได้รับมอบหมายจากแต่ละวัด แต่ละสถาบัน และการเป็นครูอาสาสมัครมีขั้นตอน ตามช่วงเวลาทีโครงการวางแผนไว้ ดังนี้

- (1) เปิดรับสมัคร
- (2) สอบข้อเขียน
- (3) สอบสัมภาษณ์และปฏิบัติ
- (4) อบรมและปฏิบัติธรรม

ในส่วนของวัดธัมมาราม ส่วนใหญ่จะได้ผู้สมัครที่เป็นนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยคณะกรรมการโรงเรียนและคณะกรรมการวัดแจ้งความจำนงว่าต้องการบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็มาจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ เพราะสาขานาฏศิลป์ไทยมีเพียงคณะเดียวเท่านั้น และเมื่อผ่านเกณฑ์แล้ว จะถูกพิจารณาตามความสามารถของครูอาสาสมัครเพื่อเลือกวัดที่จะไปปฏิบัติงาน โดยทางคณะกรรมการของโรงเรียน และประธานสงฆ์ จะเป็นผู้ประสานงานกับคณะครุศาสตร์ เพื่อชี้แจงคุณลักษณะของครูที่วัดต้องการ เมื่อได้รายชื่อครูอาสาสมัครอย่างครบถ้วนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ ครูอาสาสมัครจะเข้าสู่ระบบของโรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม

โครงสร้างระบบของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม เน้นความสัมพันธ์ระหว่างครู วัด และโรงเรียน เพราะก่อนที่จะรับครูอาสาสมัครสาขานาฏศิลป์เข้ามาอยู่ในวัดเป็นเวลา 1 ปี ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ประธานสงฆ์ คณะกรรมการวัด ต้องประชุมหารือ และเตรียมพร้อมสำหรับการรับครูคนใหม่ที่จะมาปฏิบัติงาน โดยเริ่มจากการตั้งเป้าหมายในการปฏิบัติหน้าที่ของครู โดยการกำหนดคุณลักษณะที่ต้องการเฉพาะที่เหมาะสมกับบริบทวัดธัมมารามและส่งไปยังโครงการ เพื่อให้ทางโครงการพิจารณาคัดเลือกครูอาสาสมัครที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงที่สุดกับความต้องการของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม ตามที่คุณบุศรา เทพชาตรี ได้ให้ข้อมูล (สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2561) ไว้ว่า

“ต้องการครูที่เรียนตัวพระมา เพราะถ้าเป็นตัวนาง ตัวจะเล็ก และตัวพระสามารถสอนได้ทั้งพระนาง นักเรียนในโรงเรียนก็ตัวเล็กกันอยู่แล้ว ถ้าได้ตัวพระที่สูง ๆ มาจะสามารถเข้าคู่กันได้ หากมีการแสดงที่แต่งกายยืนเครื่องพระ-นาง...”

สอดคล้องกับพระวรวงศ์วิเทศ (สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2561) ที่กล่าวเสริมในประเด็นนี้ว่า

“การประสานงานขอครูให้เหมาะสมแต่ละที่นั้น แต่ละวัดจะต้องทราบก่อน ว่าต้องการครูแบบไหน จำนวนกี่คน มาเพื่อทำอะไรบ้าง จากนั้นก็ส่งเอกสารอธิบายรายละเอียดไปให้ทางจุฬาฯทราบ เขาจะได้คัดเลือก อบรม และส่งครูที่เพียบพร้อมคุณสมบัติมาให้ ในแต่ละปีจะมีการประชุมกับคณบดีครุศาสตร์ และคณะกรรมการ ร่วมกับพระสงฆ์ที่มาจากวัดต่าง ๆ ในโครงการ คุยเรื่องหลักสูตร ทำความเข้าใจแผนงาน ระดมความคิดว่าทำอย่างไรจะให้เด็กเข้าใจ และตรงนี้จะมีโอกาสชี้แจงว่าแต่ละท้องถิ่นต้องการอย่างไร อย่างวัดธัมมมาราม ครูอาสาควรจะทำอาหารได้ เพราะต้องทำอาหารถวายพระเกือบทุกวัน บางรุ่นที่มีความสามารถด้านนี้ ก็จะทำทั้งเช้า และเพล...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนได้อธิบายขั้นตอนต่อไปว่า เมื่อทางโครงการคัดเลือกและได้รายชื่อครูมาแล้ว ทางโรงเรียนจะต้องเตรียมงบประมาณในการเดินทางของครู และการเตรียมตัวด้านอื่น ๆ เช่น เครื่องแต่งกาย ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นระบบการทำงานในรูปแบบเฉพาะของแต่ละโรงเรียน และแต่ละวัด ซึ่งในส่วนของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม คุณบุศรา เทพชาติ ได้ให้ข้อมูล (สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2561) ไว้ว่า

“จะต้องเตรียมจ่ายค่าเครื่องบิน ค่าวีซ่าให้ครูอาสาสมัคร รวมทั้งค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าอบรม ค่าตัดสูทครุศาสตร์ เครื่องแต่งกายบางอย่าง เช่นชุดไทย กางเกงกระโปรงที่ใส่กับสูท เลือกันหนาว เพราะประเทศนี้มันหนาว ครูมาจากไทยอาจมีเสื้อที่กันหนาวไม่พอ แต่ค่าใช้จ่ายพวกนี้แต่ละสถาบันให้ไม่เหมือนกัน แล้วแต่การพูดคุยตกลงภายใน เพราะเป็นเงินของสถาบันนั้น ๆ แล้วถ้าปีไหนครูกำลังขาดการแสดงที่จะใช้สอน แล้วเครื่องแต่งกายไม่มี ครูก็ต้องไปหาซื้อเอง แล้วหิ้วจากไทยมา ค่าใช้จ่ายเท่าไร โรงเรียนรับผิดชอบหมด...”

4.3.1.2 การเตรียมตัว

เมื่อครูอาสาสมัครได้รับคัดเลือก และรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับวัดที่จะไปปฏิบัติหน้าที่แล้ว จะต้องเรียนรู้เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมกับการดำเนินงานที่ตนเองจะต้องเผชิญตั้งนั้น การศึกษาข้อมูลก่อนตัดสินใจสมัคร ครูอาสาสมัครได้อธิบายว่า ต้องศึกษาความเป็นมาของโครงการ จุดมุ่งหมาย และสิ่งที่ต้องเตรียมตัว รวมทั้งการติดตามรับข่าวสารในแต่ละช่วงของการสมัคร ครูอาสาสมัคร V1 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวถึงการเตรียมตัวไว้ว่า

“ทราบข่าวเพราะเพื่อนในสาขาบอกต่อ ๆ มา แล้วก็สมัครออนไลน์ จากนั้นทางโครงการก็เรียกสอบ มีสอบข้อเขียน วิชาภาษาไทย พุทธศาสนา ความรู้ทั่วไป ต่อมาก็

สัมภาษณ์ มีคณะกรรมการเฉพาะสาขาวิชาจากภายนอก จากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และจากสาธิต จุฬาฯ กรรมการจะถามถึงเรื่องประสบการณ์ที่ผ่านมา พวกจิตอาสาด้วย เรื่องการปฏิบัติตัวในวัดด้วย เช่น สวดมนต์เป็นใหม่ ทำกับข้าวได้หรือเปล่า เพื่อให้ได้ประเมินว่าเราจะอยู่รอดไหมที่อเมริกา...”

เช่นเดียวกับครูอาสาสมัคร V3 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ที่ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันไว้ว่า

“มีคนบอกต่อ ๆ กันมา ว่าเปิดรับสมัครแล้ว แต่ละรุ่นเรารู้ยู่่ว่าใครเด่น ของรุ่นและน่าจะไปได้ แต่ก็อยากทดลอง ไม่ได้คาดหวังว่าต้องได้ ถือว่าเป็นโอกาสดี หลังจากประกาศผลว่าใครได้บ้าง ได้ไปวัดไหน ก็จะมาอบรมรวมกันทั้งหมด ครูปี ครูซัมเมอร์ ช่วงเตรียมตัวก่อนไป ได้ไปปฏิบัติธรรม ประมาณ 5 วัน ตอนฝึกเขาให้เลือกว่าจะถือศีล 5 หรือ ศีล 8 ก็ผ่านไป แล้วก็มีการอบรมอื่น ๆ ที่อาจจะได้ใช้ประโยชน์ตอนอยู่อเมริกา เช่น การใช้ภาษาต่าง ๆ จากจัดโต๊ะอาหารภายในวัด การวางตัวในวัด ช่วงอบรมมันดีตรงที่ได้เจอคนที่จะไปด้วยกัน บางวัดต่างคนต่างมาคนละสถาบัน การไปอบรมได้เจอก่อน จะได้พอรู้แนวของแต่ละคน ไปอยู่รวมกันปีนึง มันช่วยลดความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกันได้...”

ครูอาสาสมัคร V4 (สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2561) ให้ความเห็นว่า

“สำหรับตัวโครงการนี้ ได้ยินเพื่อนพูดต่อ ๆ มา สอบข้อเขียน ภาษาไทย คำเป็นคำตาย ยากมาก มีสอบรำ กรรมการให้รำเทพบันเทิง สอบร้องด้วย เพราะการที่จะไปเป็นครูต้องรอบรู้ทั้งหมด สอบสวดมนต์ สมาทานศีล ก็ได้ท่องเตรียมไป เพราะพอรู้ ๆ แนวข้อสอบ ก็เลยซ้อมไป หลังสอบผ่าน ต้องตรวจสุขภาพ ทำวีซ่า เข้าค่าย 10 วัน ถือศีล เรียนทำอาหาร...”

การพัฒนาทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ในบางทักษะ และบางสถานการณ์สามารถเรียนรู้ได้ โดยการฝึกหัดจากแหล่งเรียนรู้ที่มีความน่าสนใจและเรียนรู้จากผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งในกระบวนการนี้ ทางโครงการได้จัดให้มีการอบรมตามทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเป็นครูอาสาสมัคร ในประเด็นนี้ครูอาสาสมัคร V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวไว้ว่า

“ตอนอบรม สามวันแรก ที่ครูฯ จุฬาฯ ได้ทำอาหารชาววัง ทำขนมตะขอย ช่อม่วง ของในวัง ทำอุปกรณ์การสอน จากนั้นก็มีไปอยู่วัดปฏิบัติธรรม นั่งกรรมฐาน สามวันแรกพยายามมาก เพราะไม่เคยทำ ตั้งใจทำ เพราะรู้ว่าไม่มีโอกาส ตอนเย็นไม่กินข้าว 3 วันแรกจะตาย อยากกลับบ้าน หิว วันที่ 4 เริ่มนั่ง วันที่ 5-6-7 นั่งสบาย พออบรมเสร็จรู้สึกเปลี่ยนแบบหน้ามือเป็นหลังมือ เพราะปกติใจร้อน พอหลังอบรมรู้สึกการพูดดีขึ้น เป็นผู้ใหญ่ขึ้น รู้ตัวเอง และก็พอรู้ว่าสิ่งนี้สำคัญต่อการปรับตัวเพื่อไปอยู่วัดไทย เพราะใน 1 ปีคงต้องเจอกับคน และสถานการณ์หลายรูปแบบ...”

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญอีกเรื่องที่ครูอาสาสมัครสอนนาฏศิลป์ไทยในซิกาคอ ต้องเผชิญ คือ การสื่อสารกับผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อเตรียมความพร้อม ตามที่ครูอาสาสมัคร V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวไว้ว่า

“ก่อนไปเราจะต้องคุยกับป้าม่วง ป้าจะให้โจทย์มาว่า มีงานใหญ่ของวัด 2 งาน เด็ก 5 กลุ่ม มีเด็กจิ๋ว เด็กเล็ก เด็กกลาง เด็กโต แล้วอาจจะให้มีผู้ใหญ่มาเรียน ต้องลองหาเพลงส่งไป ให้ป้าเลือก แบ่งเป็น 2 กลุ่ม รวม 10 เพลงที่จะสอน ให้ป้าเลือกไปก่อน ถ้าไม่ถูกใจก็ส่งกลับมาว่าให้เลือกเพลงอื่นได้ไหม ให้กลับมาคิดใหม่ แล้วก็จะดูเรื่องชุดต่อไปว่ามีไหม พอไหม ถ้ามีอะไรเพิ่มเติมให้ซื้อจากไทยไปเลย แล้วป้าก็ชี้แจงเบื้องต้นว่า เราจะสอนทุกวันอาทิตย์...”

เมื่อผ่านการอบรมที่จัดโดยโครงการแล้ว ครูอาสาสมัครจะเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ยังวัด ซึ่งในอดีต ครูอาสาสมัครของวัดธัมมามารามจะเดินทางเป็นกลุ่มแรก โดยทางผู้ที่รับผิดชอบเรื่องตัวเครื่องบิน จะสอบถามวันที่เข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร เพื่อที่จะวางแผนออกตัวให้เร็วที่สุด จะอยู่ในช่วงประมาณ 1 สัปดาห์หลังจากบัณฑิตเข้าพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ดังนั้น ขั้นตอนเตรียมตัวจึงสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ทุกอย่างพร้อมก่อนออกจากประเทศไทย เมื่อมาถึงวัดแล้ว จะได้รับการชี้แจงกฎระเบียบ การปฏิบัติตัว หน้าที่ และกิจวัตรที่ต้องทำ

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัครและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเสริมในประเด็นของประสบการณ์การเป็นครูอาสาสมัคร สามารถสรุปเป็นแนวทางในการศึกษาขั้นตอนที่จะนำไปสู่การได้รับคัดเลือกเป็นครูอาสาสมัคร โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นหลักคือ ระบบ และการเตรียมตัว ในที่นี้ ระบบ หมายถึง โครงสร้างและเงื่อนไขของการสมัครเข้าร่วมโครงการ และองค์ประกอบของแผนงานและความต้องการของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมามาราม ต่อมาเรื่องของการเตรียมตัวเพื่อเป็นครูอาสาสมัคร ต้องเข้าร่วมอบรมตามที่โครงการกำหนดอย่างครบถ้วน และเตรียมแผนงานเพื่อนำเสนอโรงเรียน รวมทั้งเตรียมอุปกรณ์และสิ่งของส่วนตัวเพื่อไปอยู่ต่างประเทศเป็นเวลา 1 ปี

4.3.2 ระหว่างปฏิบัติหน้าที่

การดำเนินชีวิตตลอด 1 ปี มีข้อข้อย่างงานและกิจวัตรประจำวันของครูนาฏศิลป์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4

ชีวิตประจำวันของครูอาสาสมัคร

ช่วงเวลา	ลักษณะงาน	หมายเหตุ
วันจันทร์-วันเสาร์		
6.00 – 7.30 น.	ทำอาหารถวายพระ, ล้างจานและเก็บครีว	มีการจัดเวรในคณะครูอาสาสมัคร
	ทำวัตรเช้า	
9.00 – 13.00 น.	ทำอาหารถวายพระ, ล้างจานและเก็บครีว	บางวันที่ไม่มีเจ้าภาพถวายเพล
17.00 น. เป็นต้นไป	ออกไปรับประทานอาหารข้างนอก	บางวัน ตามโอกาสพิเศษ
18.00 – 21.00 น.	เรียนภาษาอังกฤษ ESL Class ที่ Moraine Valley Community College	เรียนวันอังคาร กับพฤหัสบดี
19.00 น. เป็นต้นไป	ช่วยงานวัดอื่น ๆ	ตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น
วันอาทิตย์		
10.00 – 18.00 น.	สอนนาฏศิลป์	อาจจะมีสอนวันอื่น ๆ ตามที่มีงาน

(ที่มา: ผู้วิจัย)

4.3.2.1 ประเด็นด้านการเรียนการสอน

ตารางการเรียนการสอนของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดอัมมมาราม โดยปกติจะเปิดทุกวันอาทิตย์ ก่อนที่จะเปิดรับสมัครนักเรียนในแต่ละภาคการศึกษา คณะกรรมการโรงเรียนรวมทั้งครูอาสาสมัคร จะต้องประชุมหารือเพื่อวางแผนหลักสูตรให้ตอบสนองเป้าหมายของการเรียนรู้ โดยกระบวนการที่จะเกิดขึ้น ต้องออกแบบให้สอดคล้องกับพื้นที่การเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ไทยในต่างแดน ซึ่งครูอาสาสมัครจะต้องทำงานร่วมกับกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัคร ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

ประการแรก ผู้วิจัยพบว่า ทักษะชีวิตระหว่างครูอาสาสมัครกับนักเรียน มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติงานด้านการสอน ซึ่งครูจะต้องตระหนักถึงธรรมชาติของนักเรียน เพราะเป็นกลุ่มคนที่ใช้พื้นที่การเรียนรู้แห่งนี้ จากประสบการณ์ของครูอาสาสมัคร ได้สะท้อนว่า ครูต้องทำตัวเหมือนเป็นทั้งครูและเพื่อน คือ ต้องมีการผ่อนคลายและยืดหยุ่นในบางช่วงเวลา อาจจะทำให้ได้โดยเพิ่มการพูดคุยเรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่องที่นักเรียนแต่ละวัยสนใจ สลับกับการให้ความรู้ในเนื้อหาการเรียน หรือแทรกความสนุกไปในกระบวนการเรียนการสอน จะทำให้นักเรียนเกิดความไว้วางใจ

ครูมากขึ้น แม้ว่าการฝึกนาฏศิลป์เป็นสิ่งที่สำคัญมากในโรงเรียนนี้ แต่หากวิธีการอื่น ๆ มีส่วนส่งเสริมและส่งผลให้นักเรียนอยากมาเรียนที่นี่ อยากเรียนกับครูที่มีลักษณะหรือบุคลิกแบบนี้ ก็จะเป็นผลดีมากกว่าการพยายามอัดแน่นเนื้อหา เพราะผู้เรียนอาจจะต้องฝืนใจในการทนอยู่กับสภาพแวดล้อมห้องเรียนที่อึดอัด ในทางกลับกัน ผู้ปกครองบางกลุ่มยังมีความเชื่อที่ว่า การบังคับหรือลงโทษจะทำให้ผู้เรียนจำได้ดีขึ้น และทำให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ทุกอย่างที่ครูหรือผู้ปกครองต้องการ จึงพยายามแนะนำให้ครูหรือติวเตอร์นักเรียนบ้าง รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร ที่ต้องการให้เพิ่มระดับความยากและมากขึ้น แต่ในบทบาทของครูอาสาสมัครที่คลุกคลีกับผู้เรียนโดยตรงและได้ข้อมูลจากประสบการณ์ของคณะกรรมการโรงเรียนที่ทำงานมากกว่า 30 ปี จึงพอจะทราบข้อมูลว่าผู้เรียนต้องการอะไร สอนอย่างไรให้เข้าใจ จึงต้องค่อย ๆ ปรับและอธิบายผู้ปกครองบางกลุ่มที่อาจจะไม่เข้าใจประเด็นดังกล่าว

ทั้งนี้ ครูอาสาสมัครต่างตระหนักดีว่า นักเรียนส่วนใหญ่ที่มาเรียน ไม่ได้มุ่งหมายนำนาฏศิลป์ไทยไปประกอบอาชีพหลัก จึงอาจไม่จำเป็นต้องเข้มงวดจนสร้างความกดดัน หรือนำไปสู่ภาวะความเครียด แต่นักเรียนมาเพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ การเรียนนาฏศิลป์เสมือนเป็นงานอดิเรก ผลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ในประเด็นความเข้มข้นของเนื้อหา ครูอาสาสมัครจะลดทอนการปฏิบัติที่ยาก เช่น การกระแทกเอว ถีบเหลี่ยม เป็นต้น และปรับรายละเอียดการฝึกเบื้องต้นน้อยลง เช่น การตัดมือ ทำพอให้ได้เรียนรู้ว่าเป็นอย่างไร การตั้งวง ตั้งเป้าหมายแค่ระดับต้องไม่เกินสี่ชัษะ ครูต้องปรับวิธีการบางอย่างเพื่อให้เข้ากับผู้เรียน ควรเน้นที่ความสุข อันเป็นเป้าหมายหลักของการมารวมตัวกันในทุกวันอาทิตย์ เพราะหากทุกคนมาแล้วมาร้องให้ มาโรงเรียนนาฏศิลป์แล้วทรมาน ก็คงไม่อยากมา และนักเรียนที่วัดไทยในอเมริกาไม่เหมือนที่ประเทศไทยในบางที่ ที่ถูกสอนว่าห้ามเถียงผู้ใหญ่ ต้องเคารพผู้ใหญ่มาก ๆ ตรงกันข้าม นักเรียนที่วัดไทยกล้าคิด กล้าทำ กล้าพูด ดังนั้น หากครูอาสาสมัครเลือกวิธีสอนแบบคนไทยกลุ่มดังกล่าว ผู้เรียนและผู้ปกครองอาจจะไม่มีความสุขและไม่อยากเรียนในที่สุด อย่างไรก็ตาม บางสิ่งที่เป็นจารีตทางวัฒนธรรมก็ยังคงอยู่ เพียงแต่ลดกระบวนการให้เข้าใจง่ายขึ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดความรักในวัฒนธรรมไทยมากขึ้น เพราะส่วนหนึ่งในตัวตนเขาก็เป็นคนไทย ตามที่ครูอาสาสมัคร V1 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“สอนเด็กที่นี่ ปัจจัยสำคัญคือ ต้องเข้าใจ ว่าเขาไม่ได้รู้เป็นมาตั้งแต่เกิด เขาไม่เหมือนเด็กไทย จะไม่มีการตี หรือดุเกินไป เหมือนครูไทยในบางที่...”

เช่นเดียวกับครูอาสาสมัคร V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ที่ให้ความเห็นว่า

“เราต้องรู้ว่า สถานที่ที่เขาเกิด พฤติกรรมไม่เหมือนเด็กไทย อยากทำอะไรก็ทำ บอกหมูนขวา ก็ถามทำไมไม่หมุนซ้ายมัน ก็ turn around เหมือนกัน สุดท้ายก็มาจบข้างหน้าเหมือนกัน เราต้องมีเหตุผลให้เขาว่าเพราะอะไร อธิบายไปเลยว่า กินรี คืออะไร ไม่ต้องกลัวว่า

จะงง พอมาเป็นรุ่นเล็ก หัวเราะตลอดเวลา วิ่งในห้อง โอเค วิ่งไปนะ วิ่งจนกว่าครูจะเหนื่อย เราก็บอกเด็กไปอย่างนั้น ตอนแรกเหมือนยังเป็นครูนาฏศิลป์สมัยเก่า ทำสาธิตก่อน 1 ครั้ง ต่อทำรำ (“ท่าดิบ”) ทวนท่าดิบ เข้าเพลง ต่อมาจะมีช่วงให้เด็กช่วยคิด pattern ทุกคนได้ออกความคิดเห็น...”

นอกจากนี้ผู้ปกครอง P2 (สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2561) ยังได้แสดงข้อเสนอแนะต่อครูอาสาสมัครในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ไว้ว่า

“อย่างน้อย เด็กอยากมาเรียน แสดงว่าที่นี่ยังมีเสน่ห์อยู่ เด็กเล็ก ๆ เห็นพี่เขารำก็อยากมารำ ครูต้องเปิดใจอมให้เพื่อนแปลภาษาช่วยกันสอนได้ แบบ peer teaching ช่วยได้เยอะ เขาชอบคำอธิบาย ว่าทำไมต้องเป็นอย่างนี้ เคยมีครูคนเดียวที่เด็กไม่เอาเลย ครูเอาแต่ใจ เหยียงเด็กก็ตัดเลยไม่เอาแล้ว...”

ครูอาสาสมัครแต่ละคน มีเป้าหมายและลักษณะนิสัยต่างกัน การเข้าถึงนักเรียนจึงต่างกัน เช่น หากครูที่ผ่านการเรียนแบบวิทยาลัยนาฏศิลป์มา ก็จะมี ความละเอียดเรื่องพื้นฐานทางนาฏศิลป์บางอย่าง หรือถ้าครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับวงการนาฏศิลป์ในด้านใดด้านหนึ่ง ก็จะเข้าใจในมุมที่กว้างขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างครูกับนักเรียน ทำให้การสะท้อนของผู้เรียนต่างกันไป ความกระตือรือร้นและแรงจูงใจในการมาฝึกซ้อมก็จะแตกต่างกันไป

แต่ด้วยข้อจำกัดของโครงการ ที่ครูอาสาสมัครจะอยู่ปฏิบัติงานเป็นเวลา 1 ปี ทำให้ไม่มีความต่อเนื่อง ดังนั้น การเริ่มต้นใหม่ในทุก ๆ ปี ส่งผลให้สายสัมพันธ์ที่ดีต่อครูนาฏศิลป์หายไป ครูแต่ละรุ่นมีวิธีการและความคิดที่ต่างกันไป ผู้ปกครอง P3 (สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2561) ได้เล่าถึงประสบการณ์ส่วนตัวเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนไว้ว่า

“ลูกเคยเรียนเทอมเดียว แล้วไม่อยากจะเรียนต่อ connection ของครูกับเด็กไม่มี และเราก็ไม่บังคับลูก คือ ถ้าเขาอยากเรียนจะต่าง เช่น ตอน 4 ขวบ เห็นระนาดแล้วอยากตีตลอด แต่สมาธิยังไม่พอ ตกกลางคืนว่า ถ้า 5 ขวบแล้วยังอยากเรียนอยู่ค่อยเรียน เขาก็ตกลง และได้เรียนตอน 5 ขวบ connection น่าจะเป็นความประทับใจในตัวครูก็ว่าได้ และก็ต้องการตอบสนองในสิ่งที่ให้ไป เช่น เราประทับใจครู ก็อยากให้ครูประทับใจเราด้วย เป็นธรรมชาติมนุษย์ทุกความสัมพันธ์ ...”

ผู้ปกครอง P2 (สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2561) เสริมในประเด็นนี้ว่า

“เข้าใจว่า บางสถาบันสอนต่างกัน เช่น ไม่ควรดุเด็ก หรือห้ามแตะต้อง ห้ามจับท่ารำ ยิ่งบางคนไม่เคยสอนเด็กเลย พอเจอเด็กเล็กก็ตกใจ เคยแต่สอนเด็กโต ก็ทำตัวไม่ถูก ยิ่งถ้าห้องหนึ่งมี 20-30 คน บริหารลำบาก เอาไม่อยู่ ต้องให้ผู้ปกครองเข้ามาช่วย ครูจะต้องใจกว้าง แก่ใจสถานการณ์เป็น และรักในนาฏศิลป์ เพราะบางคนเรียนรำมา แต่เขาไม่ได้รักจริง ๆ บางครั้งเขาไม่ได้ใส่ใจ มันดูออก มันต่างไปเลย ครูบางคนเด็ก ๆ อยากให้กลับ บางคนครูกลับ เด็กคิดถึง เคย Feed back ไปที่โครงการ แต่ทำอะไรไม่ได้ รอให้เวลาผ่านไป...”

ประการที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างครู วัต และพระ เพราะกลุ่มคณะกรรมการวัดที่เป็นพระสงฆ์ ก็ให้ความสำคัญต่อระบบการเรียนการสอนอย่างยิ่ง แม้จะไม่ได้เข้ามาสังเกตการณ์สอน หรือมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่กับโรงเรียนนาฏศิลป์ แต่ก็รับฟังเสียงสะท้อนจากผู้เข้ามาใช้บริการ ประกอบกับการสังเกตพฤติกรรมทั่วไปของนักเรียน โดยเฉพาะเด็กกลุ่มที่อายุน้อยที่สุด ซึ่งพระวรวงศ์วิเทศ (สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2561) ได้แสดงความเห็นเรื่องนี้ไว้ว่า

“อยากให้ครูเรียนรู้ธรรมชาติของเด็กอนุบาล วิธีสอน ดูความเป็นอยู่ของเขาในห้องเรียนให้มากขึ้น เด็กเล็กเยอะมาก ครูต้องเตรียมวิธีการสอนเด็กกลุ่มนี้ ลองถามจากประสบการณ์คนอื่นก็ได้ ว่ายังไงจะทำให้เด็กเกิดความสนใจ เด็กของเราอายุน้อยลงเรื่อย ๆ ตอนนี้อยากให้พร้อมรับมือเด็กพวกนี้...”

ประการที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อำนวยการ คณะกรรมการโรงเรียน และครูอาสาสมัคร ด้วยทักษะทางด้านนาฏศิลป์ไทยของนักเรียนหลาย ๆ คนค่อนข้างสูง เพราะเรียนต่อเนื่อง และผู้ปกครองให้การสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอ ในช่วงแรกที่ครูยังไม่เข้าใจลักษณะนิสัยและบุคลิกของเด็ก ครูอาสาสมัครสะท้อนว่า ต้องเผชิญกับสภาวะตื่นเต้น กตสัน แปลกใหม่ การแก้ไขปัญหาประเด็นนี้ ผลจากการสัมภาษณ์พบว่า ครูอาสาสมัครควรสอบถามผู้อำนวยการเป็นหลัก เพราะเป็นบุคคลที่คลุกคลีกับทั้งเด็กและผู้ปกครอง รวมทั้งทราบปัจจัยต่าง ๆ ของโรงเรียนอย่างดี ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้อำนวยการและคณะกรรมการโรงเรียนจึงสำคัญ นอกจากนี้ ยังพบว่า ครูอาสาสมัครทั้ง 4 คน มีทัศนคติที่ดีในความสัมพันธ์กับคนกลุ่มนี้ โดยได้อธิบายว่า ผู้อำนวยการและคณะกรรมการโรงเรียนช่วยสนับสนุนการทำงานให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่น รวมทั้งช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตามความเห็นของครูอาสาสมัคร V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ที่ได้กล่าวไว้ว่า

“งานแรกเป็นงานแต่งงาน เลยเลือกใช้กลุ่มเด็กโต สกิลเขาตรงตามที่ป้า ม่วงให้ข้อมูลมาก่อนหน้านี้ ประเมินดูแล้ว ถือว่าเด็กเก่ง เลยเลือกเพลงกลาง ๆ เช่น ระบำ กฤดาภินิหาร เทพ-บันเทิง แต่พอเปิดเทอมมาเจอเด็กเล็กเยอะ ผู้ปกครองทั้งหมดก็มายืนอยู่ข้างหลังห้อง มาดูความน่ารักของลูกตัวเอง รวม ๆ ประมาณ 20-30 คนได้ ทำให้ห้องแน่นมาก เราทำหน้าที่เราไป ทำอะไรไม่ได้ พอมีปัญหา ก็จะสะท้อนให้ป้าม่วงฟัง ป้าจะคอยช่วยคุยกับผู้ปกครองให้...”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน คุณบุศรา เทพชาติ (สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2561) ได้แสดงทัศนคติต่อครูอาสาสมัครไว้ว่า

“พื้นฐานไม่ต่าง แต่มีความขยันส่วนตัวใหม่ วันนี้สอนเพลงนี้ เขียนตุ๊กตา ทำรำไว้ รู้ยู่่าเพิ่งเรียนจบ แต่เขาควรทำได้ระดับหนึ่ง เพราะที่นี้ไม่ได้ให้สอนยาก แบ่งเด็กตามอายุ ความสูง ความสามารถ และอื่น ๆ ให้แล้ว ก็ควรจัดการหน้าที่ได้ แต่ถ้ามีปัญหาอะไรทางโรงเรียนก็ คอยช่วยเหลืออยู่เสมอ...”

ประการที่สี่ ความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครอง ถือเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของครูอาสาสมัครตลอด 1 ปี เพราะจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและครูอาสาสมัคร พบว่า ผู้ปกครองบางกลุ่มมีคาดหวังเรื่องของทักษะนาฏศิลป์ขั้นสูง แต่เด็กไม่สามารถทำได้ ทำให้อาจจะเกิดภาวะกดดัน เช่น กลุ่มเด็กเล็กถูกคาดหวังมากกว่าเป้าหมายของโรงเรียน ที่ต้องการเพียงแค่นักเรียนรู้จักความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ในขณะที่กลุ่มผู้ปกครองบางกลุ่มที่เฝ้าสังเกตการณ์ในห้องเรียนตลอดเวลา เมื่อต้องการควบคุมบุตรหลานตนเองก็จะเข้าไปจัดการพฤติกรรมทันที หรือพยายามให้นักเรียนฝึกซ้อมนอกเวลา เพราะมีความคาดหวังในทักษะที่สูงกว่าที่เป็นอยู่ในห้องเรียน หรือเพื่อให้ได้เลื่อนกลุ่มไปสู่กลุ่มที่โตกว่าและได้ฝึกเพลงที่ยากขึ้นไปอีกระดับ และกลุ่มเด็กโตก็อาจจะเกิดภาวะกดดันเช่นกัน เพราะผู้ปกครองเริ่มมุ่งหวังเรื่องความอ่อนช้อย และครูอาสาสมัครอธิบายว่า เป็นกลุ่มที่เริ่มสอนท่ารำแม่บท ใช้นาฏยศัพท์มากขึ้น เน้นเรื่องปรับระดับมีอรรถาธิบาย การก้าวเท้า มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครองจะเชื่อมโยงกันจนกระทั่งวันที่นักเรียนแสดงผลงาน ถือเป็นวันที่ครูอาสาสมัครได้รับการประเมินผลการปฏิบัติงานโดยผู้ชมทุกคน เพราะ เสียงสะท้อนจากผู้ปกครองและผู้ชมจะเป็นสิ่งที่ประเมินความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้ครูได้ และครูอาสาสมัครยังกล่าวเสริมอีกว่า การได้รับคำวิจารณ์ในผลงานที่แสดงออกไป ถือว่าผู้ปกครองมีส่วนช่วยเหลือในการชี้จุดบกพร่อง เพื่อที่จะพัฒนาได้ถูกต้อง แม่นยำ และทันต่อสถานการณ์ และสิ่งที่ผู้ปกครองให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกต่อครูอาสาสมัครเป็นอย่างดี คือ การช่วยดูแลและจัดการเวลาของผู้เรียนให้สามารถเข้าร่วมการฝึกซ้อมและร่วมการแสดงได้อย่างดี เพราะหากปราศจากความเสียสละเวลา เสียสละทรัพย์ของผู้ปกครอง การเรียนการสอนก็คงไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ซึ่งครูอาสาสมัคร V3 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“พอมารู้จักเด็กเล็ก ตัวจิ๋ว ก็คิดว่าแค่นี้ได้ กล้าขึ้นเวที ไม่ร้องไห้บนเวที ยิ้มให้ครูได้ก็โอเค เพราะ 1 ปีในการสอน ถือว่าน้อยมาก ความคาดหวังควรขึ้นอยู่กับอายุเด็ก...”

และแม้ว่าผู้ปกครองจะคาดหวังให้การเรียนนาฏศิลป์ของนักเรียนประสบความสำเร็จอย่างสูง แต่ในอีกมุมมองหนึ่งที่ผู้ปกครองแสดงทัศนคติต่อครูอาสา คือ ผู้ปกครองมีความเข้าใจในองค์ความรู้เฉพาะนี้เช่นกัน โดยอธิบายว่า เป็นทักษะที่ยาก และใช้เวลาฝึกที่นาน ประกอบกับช่วงเวลาของครูอาสาสมัครแต่ละคนที่จะปฏิบัติหน้าเพียง 1 ปี ผู้ปกครอง P1 (สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2561) ได้ให้สัมภาษณ์ถึงประเด็นการเรียนการสอนของเด็กไว้ว่า

“สิ่งที่ท้าทายในการเรียนนาฏศิลป์ คือ ความสามารถ พรสวรรค์ รับรู้ได้เร็ว มีความตั้งใจที่จะทำให้ได้ เพราะเรียนรำไม่ง่าย ใช้ความอดทนสูง...”

จะเห็นว่า ไม่เพียงแต่ส่งบุตรหลานมาวัดเท่านั้น แต่กลุ่มผู้ปกครองยังใส่ใจรายละเอียดของระบบการเรียนการสอนวัฒนธรรมอย่างยิ่ง ผู้ปกครองหลายคนมาจากประเทศไทย

ก่อนที่จะมาสร้างครอบครัวใหม่ที่ซิดาโก จึงมีประสบการณ์ทางนาฏศิลป์ที่แตกต่างกันไป ดังเช่น ผู้ปกครอง P3 (สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2561) ได้เล่าถึงประสบการณ์ส่วนตัวไว้ว่า

“สมัยเด็กเคยเรียนรำมาก่อน อย่างจริงจัง แบบต้องใช้ไม้ดันทิ้งหลังตรงไว้ เลยต้องการให้ลูกเข้าใจและเคารพในศาสตร์เหมือนอย่างที่ว่าเองเคยโดนสอนมา นี่คือทำไมพื้นฐาน ผู้ปกครองจึงสำคัญ แต่เอาเข้าจริงตอนนั้นลูกยังไม่เข้าโรงเรียน เลยอยากให้เขาได้ลองอยู่กับสิ่งที่คล้าย ๆ โรงเรียน ให้ลองไปเห็นโครงสร้างระบบสังคม...”

ทัศนคติอีกมุมมองหนึ่งของครูอาสาสมัครพบว่า ช่วงเวลาจัดการเรียนการสอน มีผู้ปกครองบางกลุ่มเข้ามาสังเกตการณ์ในห้องเรียนจำนวนมาก บางครั้งมีการพูดเสนอแนะและเข้าไปมีส่วนร่วมกับช่วงเวลาเรียนขณะนั้น จึงส่งผลกระทบต่อแผนการสอนที่ครูวางไว้ ตามที่ครูอาสาสมัคร V3 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) กล่าวในประเด็นนี้ไว้ว่า

“การเรียนการสอนแต่ละสัปดาห์ ส่วนตัวมองว่า ในห้องเรียน เราเป็นครู อย่างมาแย่งบทบาทความเป็นครู ถ้าอยากสอน ก็มาสอนแทนเอง ไม่งั้นมันคุมไม่ได้ เด็กจะรู้สึกว่าจะฟังใครกันแน่ และเด็กก็จะมองว่าเราเป็นเด็กเหมือนกัน เพราะคนอื่นล้วนอายุมากกว่า ทำให้เขารู้สึกว่า ครูก็เหมือนเขา โดยเฉพาะเด็กรุ่นโต บางคนเริ่มกอดไหล่ ตรงนี้ต้องชี้แจงว่าไม่ใช่เพื่อนเล่น หรือเรื่องการแต่งกายสำหรับแสดงที่เป็นมาตรฐานบางอย่าง เขาอยากให้เปลี่ยนรูปแบบ ซึ่งมันอาจจะไม่ถูกต้อง เราต้องช่วยปรับทัศนคติเขา...”

จะเห็นได้ว่า ในประเด็นด้านการเรียนการสอนนั้น ครูอาสาสมัครมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย แม้บทบาทหลักจะเป็นครูผู้สอน แต่ด้วยบริบทของวัดไทยในต่างแดน ที่มีเงื่อนไขการดำเนินงานและการใช้ชีวิตที่ค่อนข้างซับซ้อนและแตกต่างจากประเทศไทย เช่น การทำงานร่วมกันของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย โครงสร้างการทำงานของโรงเรียน ความคาดหวังจากกลุ่มผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียน ดังนั้น หลักสูตรหรือวิธีการที่ครูเตรียมมา หรือแบบแผนที่ใช้ทั่วไปในระบบการศึกษาไทย อาจจะต้องนำมาปรับปรุงให้เข้ากับสภาพจริงตามแต่ละช่วงเวลา สิ่งหนึ่งคือ เนื้อหาจะต้องตรงตามวัตถุประสงค์ที่โรงเรียนตั้งไว้ ได้แก่ โรงเรียนต้องการเห็นผลสำเร็จของการสอน ครูต้องทำให้ผู้เรียนมีความชื่นชอบและภูมิใจในนาฏศิลป์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติและค่านิยมในนาฏศิลป์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่นาฏศิลป์ เพื่อเป็นการดำรง รักษา และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่สืบไป

และเมื่อรับบทบาทการเป็นครูนาฏศิลป์ ภาระงานด้านการสอนรำจึงถือเป็นงานหลัก ซึ่งอาจจะไม่เหมือนการเป็นครูนาฏศิลป์ที่ประเทศไทย เพราะครูอาสาสมัครต้องปรับตามหลักสูตรของโรงเรียน ทั้งการวางแผนหลักสูตรโดยใช้การแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อให้

สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่คาดหวัง และการวางแผนงานตามโอกาสที่ใช้ในการแสดง เพราะตามที่กล่าวมา ว่าการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนนาฏศิลป์ที่วัดธัมมาราม ประการสำคัญคือ ยึดตามเครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ของโรงเรียน และโอกาสที่นักเรียนจะได้แสดง ดังนั้น ในการจัดหลักสูตรแต่ละภาคการศึกษา อาจมีการปรับปรุงตามสภาพสังคม หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละปี เช่น หากมีงานเฉลิมฉลองของชุมชนคนไทย ณ ไทยทาวน์ (Thai Town) ก็ต้องจัดการแสดงพิเศษขึ้นมา ซึ่งงานตัวอย่างข้างต้นนั้น มิได้เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี จึงไม่สามารถจำแนกกลุ่มนักเรียนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพื่อฝึกการแสดงเฉพาะได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้อำนวยการก็เปิดโอกาสให้ครูได้คิดสร้างสรรค์ร่วมด้วย แม้ว่าจะมีการระบุงเพลงที่ใช้สอนในแต่ละภาคการศึกษาเรียบร้อยแล้วก็ยังสามารถปรับหรือขยายขอบเขตการจัดการเรียนการสอนได้ หากต้องการสอนเพลงใดสามารถนำเสนอแผนงานเพื่อให้ผู้อำนวยการโรงเรียนนาฏศิลป์อนุมัติต่อไป ทั้งการแสดงนาฏศิลป์ประเภทมาตรฐานและร่วมสมัย โดยปรับตามข้อจำกัดเรื่องเวลา โอกาสที่ใช้แสดง สถานที่แสดง ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การปรับตัวของครูอาสาสมัครต่างจากครูนาฏศิลป์ในไทย เพราะกระบวนการและวิธีการวัดและประเมินผลค่อนข้างแตกต่างกัน กล่าวคือ ในประเทศไทยมีการเรียน ฝึกฝน และวัดผลออกมาเป็นคะแนน หรือเป็นการแข่งขันการประกวดต่าง ๆ แต่ ณ นครชิคาโก โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม จะประเมินจากการแสดงบนเวทีเป็นหลัก ประกอบกับเสียงสะท้อนจากผู้ชม ทั้งที่เป็นกลุ่มผู้ปกครอง และกลุ่มบุคคลทั่วไป

ผลการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัคร ในประเด็นการเรียนการสอน พบว่าสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนครบถ้วนและเพียงพอ ทั้งยังมีคุณภาพที่ดี เหมาะสมกับการนำไปใช้ ประกอบกับการวางแผนแบ่งกลุ่มนักเรียนได้อย่างเหมาะสม จึงทำให้สื่อการเรียนรู้ เช่น อุปกรณ์ฉายภาพและเสียง อุปกรณ์ประกอบการแสดง เครื่องแต่งกาย และอื่น ๆ มีเพียงพอ นักเรียนสามารถเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ และเมื่อผ่านการเรียนการสอนจนครบถ้วนกระบวนการ ช่วงเวลาที่นักเรียนถูกประเมินผลคือ ช่วงของการแสดงในงานต่าง ๆ อันดับแรกคือผ่านการทดสอบเรื่องความกล้าหาญในการแสดงออกบนเวทีที่มีคนดูจำนวนมาก และสามารถปฏิบัติท่ารำได้ตั้งแต่ต้นจนจบ ขณะที่ตัวครูผู้สอนเองก็ถูกประเมินร่วมด้วยไปพร้อม ๆ กัน เพราะเมื่อนักเรียนแสดงได้ดี ผู้สอนก็ถูกประเมินว่าดีด้วย สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ปกครอง P3 (สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2561) ที่กล่าวไว้ว่า

“ครูทุกคนเก่ง สามารถสอนเด็กที่ไม่รู้ภาษาไทย ให้ฟัง หมุน ยกแขน ขา ได้ ถือว่าครูที่มามีพรสวรรค์ ไม่คาดหวังอะไรมาก เห็นครูทำดีที่สุดก็ดีแล้ว ครูตั้งใจ อยากโชว์ผลงานตัวเองที่วัด หรือที่ไหน เป็นทั้งความภูมิใจต่อตัวครู และลูกศิษย์ ภูมิใจเวลาเห็นเด็ก ๆ บนเวที คิดว่าโครงการคัดเลือกคนที่เหมาะสมแล้ว...”

4.3.2.2 ชีวิตประจำวันครูอาสาสมัครและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ครูอาสาสมัครต้องพักอาศัยอยู่ ณ วัดธัมมมาราม ต้องปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ นอกเหนือจากงานสอนด้วย ทั้งเกี่ยวข้องกับการแสดงนาฏศิลป์โดยตรง และงานที่ไม่เกี่ยวข้อง เป็นทั้งกิจกรรมทางศาสนา และงานชุมชนคนไทย ดังนั้น การดำเนินชีวิตแต่ละวันของครูอาสาสมัครจึงมีความเกี่ยวข้องกับคนอื่นค่อนข้างมาก ดังนั้น การเรียนรู้เพื่อใช้ชีวิตแต่ละวันจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทุกฝ่ายกล่าวถึง ซึ่งการเตรียมตัวก่อนเดินทางมานั้น ทางโครงการได้ชี้แจงและฝึกอบรมเพื่อให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเข้ามากระทบ ดังนั้น ครูอาสาสมัครจึงมีความมั่นคงในระดับหนึ่งจากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัครที่ผ่านการปฏิบัติหน้าที่มาแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นในการใช้ชีวิตประจำวัน มีผลกระทบต่อความรู้สึกและการปฏิบัติตนของครูอาสาสมัครโดยตรง เช่นเดียวกับที่กล่าวข้างต้น ในประเด็นเรื่องการเรียนการสอน เชื่อมโยงมาสู่เรื่องการใช้ชีวิต ยังคงเป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่

(1) ครู-ผู้บริหารโรงเรียน

ผู้อำนวยการเป็นคนที่ครูอาสาสมัครต้องติดต่อประสานงานและรายงานผลการปฏิบัติงานต่าง ๆ อยู่เสมอ รวมทั้งเป็นผู้ที่คอยรับฟังปัญหาเพื่อดำเนินการแก้ไขต่อไป เช่น ปัญหาสุขภาพ หรือปัญหาส่วนตัวเรื่องการใช้ชีวิตในวัด เป็นต้น เพราะผู้อำนวยการโรงเรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบชีวิตของครูตลอดระยะเวลา 1 ปี ดังนั้น ทุกการตัดสินใจต้องผ่านการยินยอมจากผู้อำนวยการเท่านั้น แม้แต่คณะสงฆ์ก็ไม่สามารถอนุมัติได้ หากผู้อำนวยการไม่เห็นชอบ ผู้วิจัยพบประเด็นการสอนในห้องเรียน ครูอาสาสมัครอธิบายถึงช่วงเวลาขณะสอนว่า ไม่ต้องการให้ผู้ปกครองอยู่ในห้องเรียน จึงแจ้งต่อผู้อำนวยการเพราะเป็นผู้ใหญ่กว่า และการพูดคุยของผู้ใหญ่ด้วยกันจะมีประสิทธิภาพมากกว่า ตัวอย่างข้างต้นจะส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถจดจ่อกับครูได้ พอมองในกระจกก็เห็นผู้ปกครองมองอยู่หรือบางทีอาจมีการโบกมือ สื่อสารด้วยท่าทางต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนไม่สนใจครู ซึ่งเรื่องนี้ครูควรสะท้อนให้ผู้บริหารโรงเรียนฟัง แล้วกลุ่มผู้ใหญ่จะดำเนินการประสานกับกลุ่มผู้ปกครองเอง จะเป็นแนวทางที่ลดความขัดแย้งในชีวิตของครูได้ ซึ่งประเด็นนี้ คุณบุศรา เทพชาติ (สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2561) ให้แสดงความเห็นไว้ว่า

“การรับปากรับคำคน ป้าต้องสอนครูทุกคน เพราะคนอื่นเห็นเราเป็นเด็กที่เพิ่งเรียนจบมา คงไม่มีประสบการณ์ อาจจะสั่ง ใช้ให้ทำอะไรเยอะแยะ ต้องบอกป้า ช่วยดูให้ ช่วยประคองกันไป เพราะป้าค้านบางอย่างไม่ผิดจากปากป้า ปกติแล้วครู ถ้าทำดีถือว่าเสมอตัว...”

และครูอาสาสมัคร V3 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวในประเด็นนี้ไว้ว่า

“ป้าม่วงเป็นคนจัดการแผนการทำงาน ครูที่ไปเป็นครูอาสา มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเสนอป้าม่วงได้ เช่น งานสงกรานต์ เราต้องการทำการแสดงนี้ ป้าโอเค ก็จับคนวาง

เหมือนให้ความเห็นร่วมกัน ครูได้เรื่องทักษะการรำ ส่วนป่าจะรู้ว่าเด็กแต่ละคนเป็นอย่างไร ควรอยู่กลุ่มไหน ตอนซ้อมช่วยกันดู ว่าควรปรับตรงไหน มีผู้ปกครองเข้ามาช่วยดูถ้าเป็นเด็กเล็ก ๆ ส่วนเด็กโตให้เราดูแลเอง เรื่องอุปกรณ์บอกป่าม่วงโดยตรง ในบางกรณีที่มีการเข้าใจไม่ตรงกัน ต่างคนต่างว่าตัวเองถูก ก็ต้องให้ผู้อำนวยความสะดวกมาสังเกตการณ์และตัดสินว่าแบบไหนถูก หากฝั่งครูผิด ก็จะยอมรับและจำไว้ว่าแบบนี้จะไม่ทำอีก...”

(2) ครู-ผู้ปกครอง

ผู้ปกครอง เป็นกลุ่มคนที่ถือว่าช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกครูอาสาสมัครได้อย่างมาก ทั้งยังเป็นกำลังสำคัญในการอุปถัมภ์วัด หลายสิ่งในวัดที่ถูกคนนอกมองว่าสมบูรณ์แบบ ส่วนหนึ่งเพราะผู้ปกครองช่วยกัน และที่สำคัญคือ ทุกคนมาแบบเป็นอาสาสมัคร ไม่มีผลประโยชน์จากวัด ทั้งผู้ปกครอง คณะกรรมการโรงเรียน และคณะกรรมการวัด ต่างก็ตระหนักดีว่าค่าใช้จ่ายในการเรียน (ค่าเทอม) ของโรงเรียนค่อนข้างถูก บางครั้งต้องช่วยกันสนับสนุนเพิ่มเติม ทั้งในรูปแบบเงิน และการสนับสนุนด้านอาหาร กลุ่มผู้ปกครองยังได้มีโอกาสมารู้จักกันเป็นกลุ่มใหญ่ขึ้น เพราะขณะที่ลูกเรียน ผู้ปกครองก็ว่าง ช่วยกันทำอาหารถวายพระบ้าง พุดคุยกันบ้าง เป็นพื้นที่ที่ได้ใช้ภาษาไทย ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับเบื้องหลังแต่ละครอบครัวด้วย เช่น ครอบครัวที่เกิดและโตในต่างแดนกับครอบครัวที่เกิดในไทยแต่เติบโตในต่างแดน ก็จะมีทัศนคติต่างกัน หากครอบครัวหนึ่งมีความใส่ใจในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ ก็จะมีความใส่ใจในครูผู้สอนมากเช่นกัน หรือบางครอบครัวที่เคยมีประสบการณ์ผ่านการเรียนนาฏศิลป์มา อาจจะรู้สึกว่าการเรียนนาฏศิลป์ไทยสำคัญกว่าภาษา ในประเด็นนี้ผู้ปกครองท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ไว้ว่า แม้จะพูดภาษาไทยไม่ได้ แต่สามารถรำไทยได้ ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว เพราะเห็นเป็นรูปธรรมมากกว่า และมีโอกาสที่จะเผยแพร่ต่อได้อย่างกว้างขวางมากกว่า เพราะเรื่องของศิลปวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สามารถแสดงและแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรมได้ ทั้งยังเป็นทักษะที่จะสร้างความแตกต่างให้กับผู้ที่มีความสามารถด้านนี้ การได้แสดงบนเวที เป็นความภาคภูมิใจของผู้ปกครองหลาย ๆ กลุ่ม เพราะเป็นผลงานที่มีหลักฐานเป็นรูปภาพ วิดีโอ หรือความรู้ที่ติดตัวผู้เรียนไปได้ตลอดไป ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง จึงให้ความสำคัญต่อการฝึกปฏิบัติ อย่างน้อยให้ได้มีโอกาสแต่งกายและขึ้นแสดงบนเวที หากเปรียบเทียบกับจุดประสงค์ของผู้ปกครองในไทยกับต่างแดนอาจมีความต่าง เช่น ผู้ปกครองในประเทศไทยส่งบุตรหลานเรียนนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้ได้ทักษะที่ถูกต้องตามจารีต เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ แต่ผู้ปกครองในต่างแดนบางคนอาจต้องการเพียงได้เห็นเด็กและเยาวชนไทยขึ้นเวทีแสดงนาฏศิลป์ไทยสักครั้ง ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองจึงเชื่อมต่อไปถึงความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียนและวัดด้วยเช่นกัน ดังที่คุณวรา ตันตยาคม รองผู้อำนวยการโรงเรียน (สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวไว้ในประเด็นนี้ไว้ว่า

“เราได้ผู้ปกครองที่รักเรา น่ารักมาก บางคนลูกเขาไม่เรียนแล้วก็ยังมาช่วยสนับสนุน...”

และผู้ปกครอง P1 (สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวเสริมในประเด็นนี้เช่นกัน

“การส่งลูกสาวมาเรียนวัฒนธรรมไทย ก็ถือว่าได้ใกล้ชีวิตวัด ยิ่งไงเขาก็ได้คลุกคลีกับศาสนาพุทธด้วย ความที่ครึ่งหนึ่งเป็นอเมริกัน โดมาแบบอเมริกันเลยก็ไม่ได้ ก้าวร้าว มันใจเกินไป ไม่เคารพพ่อแม่ พุดหยาบในบ้านก็มี แต่ก็ต้องบาลานซ์เพราะคนไทยคือ แม่ทำให้ลูกเยอะมาก อาจมากเกินไป ให้เขามาเรียนรู้บุคลิกของคนไทยจากครูที่มาจากไทยก็น่าจะได้ซึมซับบ้าง ครูอาจจะดูกดดันนิดหน่อยที่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างนักเรียน...”

และผู้ปกครอง P3 (สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2561) ได้เล่าถึงประสบการณ์ส่วนตัวตามที่ได้สังเกตการณ์ ดังนี้

“บางรุ่นส่งลูกไปตัดตัว หัดนั่งหลังตรง ยืน เดิน ให้ถูก คิดว่าตรงนี้สำคัญได้แล้วต่อยอดได้หมด รำอะไรก็ได้ ในขณะที่บางคนขอแค่ลูกได้ใส่ชุดขึ้นรำบนเวที ต่อให้เด็กรำเสร็จแล้วล้มหมดก็ไม่เป็นอะไร ดังนั้น การเข้าหาครูของพ่อแม่แต่ละคนจึงต่างกัน แต่ทั้งหมดก็เพื่อประโยชน์ของลูกตัวเองเป็นหลัก ซึ่งบางทีครูอาจเหนื่อยเพิ่มขึ้น...”

ในอีกมุมมองหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างครูอาสาสมัครและผู้ปกครองคือ เมื่อส่งบุตรหลานเข้ามาเรียน ก็ต้องการติดตามกระบวนการอย่างใกล้ชิด เมื่อเห็นข้อผิดพลาดเล็กน้อยก็จะแสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งบางครั้งทำให้เป็นการบั่นทอนกำลังใจสำหรับคนทำงาน ทั้งตัวครูอาสาสมัครเอง และผู้ที่เกี่ยวข้องบางคน เชื่อมโยงไปสู่อำนาจในการจัดการห้องเรียนของครูอาสาสมัคร เช่น การจัดระเบียบตำแหน่งในการแสดงของนักเรียน ครูอาสาสมัครอธิบายว่าต้องชี้แจงให้ชัดเจน เช่น งานนี้นักเรียนคนใดได้อยู่ข้างหน้า งานถัดไปจะสลับคนที่อยู่ข้างหลังขึ้นมาเต้นบ้าง หรือแม้แต่การเปลี่ยนแถวเพียงเล็กน้อยในบางช่วงของการแสดง เพื่อให้คนข้างหลังมีโอกาสขึ้นมาเต้น เป็นต้น ครูอาสาสมัครค้นพบว่า อำนาจในการสื่อสารยังไม่มีมากพอ โดยเฉพาะเรื่องที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อสังคมวงกว้างขึ้น จำเป็นต้องปรึกษาผู้อำนวยการโรงเรียน เพราะครูอาสาสมัครเปรียบตนเองเป็นคนต่างถิ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ชั่วคราว และตระหนักว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูนักเรียนและผู้ปกครองล้วนเชื่อมโยงกัน ดังที่ครูอาสาสมัคร V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) กล่าวไว้ว่า

“การสอนสำคัญ ผู้ปกครองก็สำคัญ เพราะถ้าเราแสดงให้เห็นความรู้สึกว่าลูกเขาไม่สำคัญ เขาก็จะไม่ส่งมาเรียน...”

แม้จะมุ่งหมายให้บุตรหลานของตนประสบความสำเร็จทางการเรียนวัฒนธรรม ณ วัดธัมมาราม แต่ในอีกมุมมองหนึ่ง กลุ่มผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จะ

เห็นภาระงานที่หลากหลายของครูอาสาสมัคร ผู้ปกครอง P3 (สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2561) ได้สะท้อนความเห็นในประเด็นนี้ว่า

“ตอนแรกที่ลูกเริ่มเรียน ก็คิดว่าลูกจะได้พื้นฐานที่ดี แต่พอเริ่มเห็นว่าครูต้องตอบสนองอะไรบ้าง ก็เริ่มเปลี่ยนไป มาตรฐานความต้องการเริ่มลดลง เห็นใจครูที่ต้องสร้างสมดุลของการรักษาวัฒนธรรม กับการรักษาความอยู่รอดของครู ซึ่งก็คือความอยู่รอดของวัด ถ้าครูเอาตัวไม่รอด คนไม่มาเรียน วัดอยู่ไม่รอด...”

ครูอาสาสมัคร V4 (สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2561) กล่าวเสริมประเด็นนี้ว่า

“บางครั้งกลุ่มผู้ปกครองก็มาทำกับข้าวให้ มีตักเก็บไว้ให้ โดยเฉพาะวันอาทิตย์ จะมีผู้ปกครองทำอาหารไว้ให้ เพราะบางครั้งสอนยาว ไม่มีเวลาไปทาน ก็เลยเวลาอาหารหมด เพราะวันอาทิตย์จะเหนื่อยหน่อย ดูเด็กประมาณ 50 คน 6 กลุ่ม ยิ่งเด็กเล็กมาก ๆ บางคนฟังภาษาไทยไม่รู้เรื่อง ต้องพูดอังกฤษบ้าง ผู้ปกครองช่วยได้เยอะมาก...”

(3) ครู-นักเรียน

นักเรียนบางกลุ่มมีความดีใจที่ ครูอาสาสมัครได้อธิบายโดยยกตัวอย่าง เรื่องการสวมถุงเท้าขณะปฏิบัติท่ารำ เพราะหากอ้างถึงจารีตดั้งเดิม จะห้ามสวมถุงเท้าและรองเท้า ขณะฝึกซ้อมนาฏศิลป์แต่ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ประกอบกับสภาพอากาศของนครซิดนีย์ ทำให้ครูอาสาสมัครอนุโลมให้นักเรียนสามารถสวมใส่ถุงเท้าได้ในช่วงที่อากาศหนาว แต่นักเรียนบางกลุ่มจะขอใส่ทุกช่วงเวลา ซึ่งครูอาสาสมัครก็ต้องพิจารณาเป็นรายบุคคลหรือแก้ปัญหาตามวิธีของตนเอง อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ช่วงเตรียมอุปกรณ์เพื่อใช้แสดง เมื่อครูได้เตรียมเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์อย่างเป็นทางการเรียบร้อยแล้ว จะมีนักเรียนบางกลุ่มร้อง หรือทำลายอุปกรณ์บางอย่าง จนทำให้ห้องไม่เป็นระเบียบ กรณีนี้ ครูอาสาสมัครต้องสอนให้เด็กตระหนักถึงความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำ โดยห้ามไม่ให้ผู้ปกครองเข้ามาช่วยเหลือ

นอกจากนั้น ยังมีการฝึกให้นักเรียนรู้จักอุปกรณ์ที่ตนเองจะต้องใช้ในการแสดง โดยปกติครูจะเตรียมไว้ให้ แต่หากมีโอกาส นักเรียนที่เป็นผู้แสดงจะต้องช่วยครูจัดระเบียบและเตรียมอุปกรณ์เพื่อให้รู้สึกคุ้นชิน ผู้วิจัยเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเล็กหรือเด็กจิ๋ว จะต้องใช้ความอดทนสูง ครูต้องพยายามทำความเข้าใจธรรมชาติของเด็ก และต่างฝ่ายต่างก็ต้องปรับตัวเข้าหากันและกัน เพื่อให้การทำงานดำเนินต่อไปได้ เพราะหากสังเกตจากช่วงเวลาเรียน นักเรียนให้ความร่วมมือค่อนข้างดี แต่ส่วนใหญ่ที่มีปัญหาจะเป็นช่วงนอกเวลา หรือช่วงที่ครูไม่ได้ให้ความสนใจในการสอนนักเรียน ดังนั้น ครูอาสาสมัคร ต้องพยายามมองให้รอบด้าน เพื่อเห็นสภาพความเป็นจริง ว่าความคิดหรือความรู้สึกของนักเรียนที่แท้จริงเป็นอย่างไร ดังที่ครูอาสาสมัคร V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) กล่าวถึงการจัดการเครื่องแต่งกายที่ถูกรื้อโดยเด็กเล็กไว้ว่า

“ถ้าเอามาเล่นให้เก็บเอง เก็บไม่เสร็จไม่ต้องกลับ เราต้องดู แต่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือนะ แม้จะอยากเข้ามาช่วยเก็บก็ตาม...”

ทั้งนี้ ครูอาสาสมัคร V3 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ยังได้กล่าวเสริมในประเด็นของนักเรียนไว้ว่า

“บางครั้งอาจจะรู้สึกไม่พอใจหรือท้อแท้ในกลุ่มเด็กเล็ก เพราะควบคุมยาก มีปัญหาเรื่องการสื่อสารเยอะ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ได้เห็นว่าเด็ก ๆ ก็มีความรักในการเรียน นาฏศิลป์ ให้ปฏิบัติอย่างไรก็สามารถทำตามได้ เวลาสอนก็ฟัง แต่นอกเหนือจากการสอนก็เหมือนเดิม บางครั้งต้องขอความช่วยเหลือจากผู้ปกครอง เพราะเขาจะรู้แนวทางเฉพาะเหล่านั้น แต่อย่างไรก็ตามยังให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของครูและเด็ก เพราะครูจะถ่ายทอดสิ่งที่อยู่ในตัวครู ให้เด็กได้โดยตรง ไม่ผ่านสื่อกลางใดใด ดังนั้น การส่งสารจะมีประสิทธิภาพมากกว่า...”

ครูอาสาสมัคร V4 (สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2561) มีความเห็นเช่นเดียวกับครูอาสาสมัคร V3 โดยได้กล่าวไว้ว่า

“เด็กเล็กชนมาก ตอนอยู่ไทยไม่ชอบเด็กเลย ไม่ชอบเสียงร้องเด็ก แต่พอมาอยู่ที่นี่ ชนแคไหน เราก็มองว่าน่ารัก กลายเป็นมองอีกมุมหนึ่ง เพราะพอถึงเวลาเรียน ก็หยุดฟัง กรูกันมารำข้างหน้า ก่อนรำกับหลังรำตรงข้ามเลย แต่ก็อยากให้อยู่ใกล้ ๆ กันตลอดเวลาที่เรียน เพราะเราเอาสิ่งที่อยู่ข้างในตัวเราถ่ายทอดออกมา คือ เทคนิคพิเศษมันอยู่ในเนื้อในหนังเรา บางทีถ้าผ่านสื่อกลางมันไปถึงเด็กไม่ครบถ้วน...”

(4) ครู-ชุมชน และ ครู-ครู

ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ตลอด 1 ปี ครูอาสาสมัครทั้ง 3 สาขาวิชา ได้แก่ นาฏศิลป์ ดนตรี และภาษาไทย จำเป็นต้องวางแผนงานส่วนกลางร่วมกัน เช่น งานครีว งานสวน งานวัดอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งการประสานงานกับผู้ใหญ่ ซึ่งจากพื้นฐานครอบครัวและการศึกษาที่ต่างกัน จะต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากันได้ดีที่สุด บางครั้งต้องฝืนธรรมชาติของตนเอง เช่น หากเป็นวันหยุด หรือปิดภาคเรียน แต่มีผู้ใหญ่เชิญชวนไปรับประทานอาหารหรือไปร่วมงานข้างนอก ก็จำเป็นต้องไปให้ครบทั้ง 3 คน เพราะหากขาดไปคนใดคนหนึ่ง คนข้างนอกอาจตีความในแง่ลบได้ ครูอาสาสมัครทุกคนจึงพยายามปิดโอกาสในการถูกวิจารณ์ด้านลบให้ได้มากที่สุด หรือหากครูคนใดต้องการความช่วยเหลือ ครูสาขาอื่นที่พอช่วยได้ก็จะเข้ามาช่วย เช่น การทำสื่อการสอนวิชาภาษาไทย ที่มีค่อนข้างเยอะ เพราะมีจำนวนชั้นเยอะ และต้องจัดเตรียมคู่มือและอุปกรณ์ไว้ให้ครูท้องถิ่น ดังนั้น บางโอกาสที่เข้าไปช่วยได้ก็จะช่วยเหลือกัน เพื่อให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นและสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น เพราะอย่างไรก็ตาม ทุกคนก็อยู่ภายใต้โครงการเดียวกัน มีเป้าหมายในการทำงานในทิศทางเดียวกัน สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ครูอาสาสมัครควรมีคือ “น้ำใจ” และความสามัคคีในกลุ่มครูที่ไปด้วยกัน ครูอาสาสมัคร V1 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“ปรับตัวเยอะมาก กระทบหรือรันทลอดเวลา เรื่องเข้าหาคน เหนื่อยแค่นั้น ก็ต้องสวดสวดตลอดเวลา ซึ่ก็เลยไม่ได้ ช่วยทำเวทิตาสิ ปรับตัวเยอะ ทำตัวขยันและมีน้ำใจให้กับทุกคน โดยเฉพาะกับครูที่มาด้วยกัน...”

เช่นเดียวกับครูอาสาสมัคร V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ที่ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า

“เราต้องเปิดใจเรียนรู้ และยอมรับความเป็นเด็กของเราด้วย ตัดเรื่องอารมณ์ออกไปเลย สิ่งสำคัญของครูอาสา คือ เรื่องการวางตัว มีปัญหาทุก ๆ ปี บางทีไม่ได้ทำอะไร แต่ภาพที่คนอื่นมองมันไม่ใช่ พยายามอย่าพาตัวเองเข้าไปยุ่งเรื่องที่ไม่เกี่ยว ทำหน้าที่ของเราไป...”

ครูอาสาสมัคร V3 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า

“1. ต้องรู้จักเอาตัวรอด อยู่เป็น สำคัญกว่าการสอนอีก การพูดจา วางตัว ยังไง ทั้งพระ ผู้ปกครอง นักเรียน 2. รักษาภาพพจน์ เราไปในนามจุฬาฯ เราแบกพระเกี่ยวตลอดเวลา ห้ามทำอะไรเสียหาย ทำหน้าที่ให้เสร็จก่อน ทำดีเสมอตัว คนที่คิดว่าปรึกษาได้มากที่สุดคือป้าม่วง 3. พยายามอยู่ให้ห่างเรื่องอันตรายน...”

ครูอาสาสมัคร V4 (สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2561) ให้ความเห็นไว้ว่า

“พอมายูที่นี้ปรับใหม่หมดเลย แรก ๆ ใช้นิสัยเดิม ไม่เคยเจอคนแบบนี้ โดยเฉพาะกับเพื่อนครูอาสาด้วยกัน ทะเลาะตั้งแต่เอาทิพย์แรก ทะเลาะเร็ว ดิกันเร็ว เริ่มรู้จักกันมากขึ้น เราก็ปรับตัวเองด้วย คิดได้เอง ไม่รู้ว่าเกิดจากอะไร และถ้าวันไหนต้องทำเพล ครูทุกคนก็ต้องมาคุยกันล่วงหน้า เพื่อเตรียมของ ทำอาหาร ล้างจาน เช็ด เสร็จก็บายโมงกว่า ถ้าวันไหนทำทั้งเช้าเพล ก็หมดไปครึ่งวันกับเรื่องในครัว ช่วงเช้าจะแบ่งเวรกัน ไม่ต้องออกมาทุกคนทุกวัน เพราะครูบางสาขามีการเตรียมสอนเด็ก จะได้พักกลับ ๆ กัน และถ้าเป็นวันเสาร์ ของนาฏศิลป์ และภาษาไทย ส่วนใหญ่ไม่มีสอนเช้า ก็จะออกมาช่วยป้า ๆ ที่มาปฏิบัติธรรม เพราะดนตรีมีสอน ถ้าช่วงไหนมีงานใหญ่ มันเหนื่อยบ้าง ก็ไม่ได้ออกมาช่วย ส่งตัวแทนออกมา...”

และการอาศัยอยู่วัด ทำให้ได้คลุกคลีกับเรื่องของศาสนา ครูบางคนไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา จนกระทั่งมาอยู่ที่วัด จึงต้องเปิดใจเรียนรู้เพื่อปฏิบัติตนให้เหมาะสมและถูกกาลเทศะ ถือว่าเป็นอีกประเด็นในการเรียนรู้ชีวิต เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มากขึ้น ในช่วงแรกอาจจะฝึกตนเอง ทั้งการตื่นเช้าเพื่อมาทำอาหารถวายพระ ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิ ต้องหัดสวดมนต์ ทุกอย่างต้องวางแผนให้ดี ทั้งเรื่องของเวลาและแนวทางการทำงานในแต่ละอย่าง ซึ่งสิ่งที่ช่วยสนับสนุนที่ดีที่สุด คือ เพื่อนครูอาสาสมัครที่ไปด้วย เพราะอายุใกล้เคียงทำให้เข้าใจความรู้สึก และต่างก็เป็นกำลังใจให้กันและกัน เมื่อทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน คือ เด็กได้เรียน ผู้ปกครองได้ส่งเสริมบุตรหลานตนเองให้ใช้เวลาว่างในทางที่ดี ได้พบปะสังสรรค์กับกลุ่มคนไทยด้วยกัน วัดได้คน

เข้าวัด ครูอาสาสมัครได้ทำหน้าที่ที่ตั้งใจ รวมทั้งได้ฝึกแก้ไขสิ่งที่ทำทลายในชีวิต ดังนั้น ทุกฝ่ายจึงควรปรับตัวเข้าหากัน ซึ่งตลอดที่ผ่านมาค่อนข้างดำเนินไปได้ด้วยดี เห็นจากควมมีระเบียบ และการดำเนินงานอย่างเป็นระบบของกลุ่มบริหาร ที่สะท้อนออกมา มีผู้นำ ผู้ตาม ผู้สนับสนุนในทุก ๆ ด้าน ครูอาสาสมัคร V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ให้ความเห็นไว้ว่า

“เป็นจุดเปลี่ยนในการเรียนรู้เพื่อปรับตัว ก็ถือว่า ครั้งหนึ่งในชีวิต ตอนแรกผีนมากที่ต้องตื่นเช้า แต่ก็ลองปรับนอนเร็วขึ้นเพื่อให้ตื่นไหว กับข้าวก็ต้องฝึก แรก ๆ จะหลับตอนทำวัตร แต่คิดว่าเราเป็นตัวแถมมานะ ถ้าหลับจะดูไม่ดี ปัญหาต่อมา คือ ทิวตอนทำวัตร ก็ปรับด้วยการรอกท้องระหว่างพระฉันเช้า คือมันต้องช่วยกันดูและวางแผนแก้ไขตัวเองทุก ๆ อย่างเลย ทุกวันทุกเดือนด้วย พยายามปรับให้ภาพของตัวแถมมันดูดี คือ เคยครั้งหนึ่งที่เราไม่ตื่น แล้วโดนสะท้อนกลับมาจากคนมาวัดในทางลบ เลยต้องตื่นทุกวัน แม้จะมีเจ้าภาพทำอาหารหรือไม่ก็ตาม...”

อีกประเด็นที่สำคัญ คณะสงฆ์และคณะกรรมการวัดกล่าวถึงเรื่องจิตอาสาในงานอื่น ๆ ครูอาสาสมัครบางคนอาจไม่ได้มาด้วยใจที่พร้อมเสียสละอย่างเต็มที่ หรือบางคนมีจิตอาสาเฉพาะในช่วง 3-6 เดือนแรก แม้ว่าจะก่อนเดินทางมาจะผ่านการอบรมมาแล้ว แต่เมื่อมาพบสถานการณ์จริง ผนวกกับช่วงเวลาที่ยาวนานขึ้น ทำให้อาจท้อแท้ไปได้ เพราะงานอื่น ๆ ค่อนข้างหลากหลาย เช่น งานครัว ที่ครูต้องทำอาหารถวายพระ ล้างจาน ทำความสะอาดวัด เตรียมอุปกรณ์เพื่อกิจกรรมทางศาสนา จัดระเบียบของในวัด เป็นต้น ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้คณะครูศาสตร์ผู้ดูแลโครงการได้รวบรวมข้อมูลและวางแผนฝึกอบรมครูอาสาสมัครได้ในระดับหนึ่ง คณะสงฆ์ (สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวถึงประเด็นจิตอาสาไว้ว่า

“สิ่งที่เคยฝากไปถึงคณะครูศาสตร์ คือ อยากให้แจ้งครูที่จะมาว่าควรฝึกความอดทน อดกลั้น มุ่งมั่นกับงานที่อาจจะหนักบางช่วง ทำอย่างไรให้ตนเองอยู่รอด ต้องเก่งคน เก่งงาน เก่งวิชาการ สามารถทำงานร่วมกับคนทุกประเภทได้โดยไม่ขัดแย้ง หัดประนีประนอม...”

พระเดชพระชา ขนัญญา โณ บุตรดี (สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวเสริมในประเด็นนี้ว่า

“บางครั้งงานก็เข้ามาเรื่อย ๆ ไม่ได้เหนื่อยแค่งาย มันเหนื่อยใจด้วยเมื่อใจหมดไฟ ก็ไม่ยอมทำแล้ว ทำเหมือนเด็ก อยากกลับบ้าน ร่างกายแข็งแรง จิตใจบอบช้ำ ควรรักษาสุขภาพใจให้ดี อย่าลืมนึกว่าแบกอะไรมา ไม่ได้เอาตัวเองมาทำงานคนเดียว แต่เอาความน่าเชื่อถือของจุฬามาด้วย...”

และในวัดธัมมมาราม จะมีกลุ่มอุบาสกอุบาสิกาที่เข้ามาวัดเป็นประจำ ซึ่งเป็นกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ดูแลครูอาสาสมัครอย่างเต็มที่ คุณประพันธ์ หนึ่งในสมาชิกวัดที่เข้ามาร่วมกิจกรรมของวัดอย่างต่อเนื่อง (สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวว่า

“ต้องทำงาน 108 ลองทำสิ่งที่ไม่เคย ทำงานข้ามแผนก เข้าเมืองตาหลิว ต้องหลิวตาตาม อาสาสมัคร คือ ทำได้ทุกอย่าง เหมือนลูกเสือชาวบ้าน ทุกคนเท่ากันหมด ไม่มียศ เขาให้ก้มก็ก้ม นี่คืออาสา วัดนี้มีอะไร ปลูกผัก คูสิงแวดล้อม วัดอื่นก็ต้องทำงานอื่นต่างไป ขึ้นอยู่กับสภาพ แต่ละวัด ต้องมีใจที่พร้อมเสียสละ คนในวัดไม่ได้เก่งเท่าครูจากจุฬาฯ บางอย่างที่คุณนี่ขาด ครูมาเพื่อเติมเต็มเพื่อสิ่งเหล่านั้น...”

ทั้งนี้ เจ็อนใจของระบบการเป็นครูอาสาสมัครของคณะครุศาสตร์ คือ การรับบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้วมาปฏิบัติงาน จึงเป็นระบบที่ไม่ได้มีเจ็อนใจผูกมัดมากพอที่จะทำ ให้ครูอาสาสมัครตระหนักถึงการปฏิบัติตนให้ดีพร้อม ต่างกับบางโครงการที่รับนักศึกษาชั้นปีสุดท้าย โดยถือเป็นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และมีการประเมินผลงานภายหลัง ซึ่งครูในกลุ่มนี้จะมีความ พุ่มเท และทำงานอย่างเต็มศักยภาพในทุก ๆ ช่วง เพราะผลสุดท้ายจะกระทบต่อการสำเร็จการศึกษา ซึ่งประเด็นนี้คณะสงฆ์ (สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2561) ได้กล่าวถึงไว้ว่า

“ครูที่มาวัดธัมมารามจะค่อนข้างรู้สึกผ่อนคลายและยืดหยุ่น เพราะไม่ว่า ผลการประเมินจะเป็นอย่างไร ก็ไม่ได้มีผลต่ออนาคต เมื่อครบ 1 ปีก็หมดสัญญา ไม่มีความเกี่ยวข้องกับ โครงการ และวัด กล่าวคือ วัดไม่ได้มีอิทธิพลอะไรกับตัวครู ต่างกับบางโครงการ ที่รับครูอาสาสมัครที่ ยังเรียนไปจบมาฝึกงาน ดังนั้น ทุกคนที่มา คือมาด้วยความพร้อมเต็มที่ มีใจที่พร้อมรับทุกสถานการณ์ เพราะทางวัดเป็นผู้ประเมินการปฏิบัติอันจะส่งผลต่อการอนุมัติจบการศึกษา ทำให้พฤติกรรมที่เขา แสดงออกมาก่อนข้างต่างไป ในด้านของการสอน เขาก็ต้องแสดงออกอย่างสุดความสามารถเพื่อให้ได้ แสดงผลงานออกสู่สาธารณชนอย่างสมบูรณ์แบบที่สุด...”

4.3.2.3 กิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์ของครูอาสาสมัคร

โอกาสสร้างเสริมประสบการณ์ในสิ่งแวดล้อมที่ต่างวัฒนธรรม ครูอาสาสมัคร ได้ให้ความสนใจใฝ่เรียนรู้ทักษะอื่น ๆ โดยเฉพาะด้านภาษาอังกฤษ เพราะเป็นโอกาสที่ดีที่ได้อาศัยอยู่ใน ประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ ถือเป็นโอกาสในการฝึก ประสบการณ์ เป็นการเปิดโลกทัศน์ เช่น ช่วงเดือนสิงหาคม ที่ครูอาสาสมัครจะได้เดินทางไปทัศนศึกษา ต่างเมือง เช่น นิวยอร์ก บอสตัน ฟิลาเดเฟีย รวมทั้งสถานที่ต่าง ๆ ที่มีผู้ให้ความอนุเคราะห์สนับสนุน งบประมาณให้ เช่น ลาสเวกัส ฟลอริดา ลอสแอนเจลิส เป็นต้น นับว่าเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่า และหาโอกาสได้ยากที่จะได้สำรวจพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจ และเป็นกำลังใจในการทำงานและใช้ชีวิตต่อไป ดังเช่นครูอาสาสมัคร V2 (สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2561) ที่ได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“กิจกรรมอื่น ๆ วันธรรมดา วัดส่งเรียนภาษา 3 วันต่อสัปดาห์ เราอยู่ สังคมไทยไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเลย ถือว่าเป็นกำไรชีวิต แม้จะเรียน ESL ก็ยังได้เพื่อน ได้ความรู้ เห็น

สังคมอเมริกา ได้นั่งรถบัสไปเรียนท่ามกลางหิมะ ช่วยงานสถานทูต ช่วยจัดดอกไม้ รับแขก งานสถานทูต ต้องช่วยอยู่แล้วเรื่อย ๆ นี่คือหลัก ๆ นอกนั้นไม่ได้ทำอะไร แล้วก็ที่ยาวาว...”

จะเห็นได้ว่า ประสบการณ์ของครูอาสาสมัคร สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเด็นหลัก คือ ด้านการสอน และด้านการใช้ชีวิต เพราะการที่บัณฑิตจบใหม่ ต้องเริ่มปฏิบัติงานอย่างเต็มรูปแบบครั้งแรกในชีวิต ย่อมต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป การเรียนรู้ด้านวิชาการในมหาวิทยาลัยที่เคยผ่านมา เป็นส่วนช่วยในการสั่งสมความรู้เพื่อถ่ายทอดต่อในสาขาวิชาเฉพาะ แต่เมื่อมาทำงานจริง ย่อมมีองค์ประกอบอื่นที่ร่วมด้วย ทั้งในสิ่งที่ส่งเสริมให้การดำเนินงานดีขึ้น และสิ่งที่เป็นอุปสรรคในการทำงาน ซึ่งนับเป็นโอกาสในการได้เรียนรู้ ได้คิด วิเคราะห์ วางแผน และลงมือแก้ไข เพื่อให้สิ่งที่ผิดพลาดดีขึ้น และชีวิตประจำวันของครูอาสาสมัครจะประกอบไปด้วย งานหลัก คือ งานสอน ทุกวันอาทิตย์ตามตารางกลุ่มนักเรียนของโรงเรียนนาฏศิลป์ และสามารถกำหนดหมายเพื่อการซ่อมเพิ่มเติม โดยขึ้นอยู่กับงานพิเศษที่เข้ามา ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนการสอน ครูอาสาสมัครจะวางแผนเองและนำเสนอต่อผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่ออนุมัติ แล้วจึงสามารถดำเนินงานต่อไปได้ ระหว่างปฏิบัติหน้าที่ ครูอาสาสมัครยังได้รับความร่วมมือ และความช่วยเหลือจากผู้ปกครอง คณะกรรมการโรงเรียน และผู้ที่เข้ามาวัดอีกด้วย นอกจากนั้นยังมีโอกาสได้เรียนภาษาอังกฤษสัปดาห์ละ 3 วัน และได้โอกาสไปทัศนศึกษาที่ต่าง ๆ นอกวัดอีกด้วย การพักอาศัยภายในวัดมีภารกิจหนึ่งคือการทำอาหารถวายพระช่วงเช้า และเพลเป็นบางครั้ง รวมทั้งงานวัดอื่น ๆ ที่ครูอาสาสมัครทุกคนจะต้องทำ

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งวิเคราะห์การให้ความหมายของประสบการณ์ของครูอาสาสมัคร เป็นการมองผ่านจากสิ่งที่ปรากฏไปยังความหมายที่อยู่เบื้องหลังของสิ่งนั้น ซึ่งจากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ และการสังเกต ประกอบกับการศึกษาเอกสารทางวิชาการ สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับได้ดังนี้

5.1 ข้อมูลลักษณะสำคัญของบุคคลตามทฤษฎีการศึกษาปรากฏการณ์วิทยา

5.1.1 บุคคลผู้มีความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับบริบทและสิ่งแวดล้อม (The Person as Embodied)

5.1.2 บุคคลผู้ให้ความหมายด้วยประสบการณ์ของตน (The Person as Self Interpreting)

5.1.3 บุคคลมีมิติของกาลเวลา (The Person in Time)

5.2 กระบวนการสร้างและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ฐานศิลปะไทยในบริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดน

5.2.1 วัฒนธรรมข้ามพรมแดน

5.2.2 รูปแบบกระบวนการสร้างและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ฐานศิลปะไทย

5.1 ข้อมูลลักษณะสำคัญของบุคคลตามทฤษฎีการศึกษาปรากฏการณ์วิทยา

การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาแนวอรรถปริวรรตเน้นการตีความและการให้ความหมาย ประสบการณ์ของครูอาสาสมัครเป็นหลัก โดยแต่ละคนจะมีความรู้สึกนึกคิดต่อประสบการณ์ต่าง ๆ เฉพาะบุคคล ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากข้อมูลการสัมภาษณ์ประกอบการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า ลักษณะสำคัญของประสบการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถจำแนกตามทฤษฎีการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (ฮัญญา ปลดเปลื้อง, 2556, น. 4) ได้ดังนี้

5.1.1 บุคคลผู้มีความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับบริบทและสิ่งแวดล้อม (The Person as Embodied)

ครูอาสาสมัครมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ณ วัดธัมมมารามที่คอยค้ำจุนความเป็นอยู่ในทุก ๆ ด้าน เพราะกิจวัตรประจำวันเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครู กับ ผู้เรียน ผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียน วัด และพระสงฆ์ ผลของประสบการณ์ตลอด 1 ปี ครูอาสาสมัครพบว่า ความรู้สึกนึกคิดกับแบบแผนการดำรงชีวิต ประกอบด้วย

กาย จิต สังคม ภาษา และวัฒนธรรม ครูอาสาสมัครต้องพิจารณาเพื่อทำความเข้าใจและปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กัน โดยเฉพาะประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างครูอาสาสมัครกับผู้อำนวยการโรงเรียน เพราะการมีหัวหน้างานที่ดีถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ครูอาสาสมัครได้ให้คุณค่าต่อความรอบรู้ของผู้อำนวยการ การดูแลเอาใจใส่ การสื่อสารที่ชัดเจน และความรับผิดชอบต่อครูอาสาสมัคร ซึ่งประเด็นนี้ครูอาสาสมัครให้ความเห็นว่ามีความรู้สึก “ปลอดภัย” เพราะเมื่อย้ายถิ่นที่อยู่ไปในสังคมที่ต่างวัฒนธรรมและปราศจากคนรู้จัก การมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือและแสดงความรับผิดชอบต่อชีวิตความเป็นอยู่นั้น ทำให้ครูอาสาสมัครสบายใจและรู้สึกปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีประเด็นวิธีชี้แจงข้อมูลและการทำงานร่วมกับผู้ปกครอง การแสดงความมีน้ำใจต่อบุคคลที่เข้ามาในวัด การปฏิบัติตนต่อคณะสงฆ์ และความสามัคคีในกลุ่มครูที่ไปด้วยกัน ทั้งนี้ ยังมีกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์ของครูอาสาสมัคร ทั้งการเรียนภาษาอังกฤษ และการทัศนศึกษาต่างรัฐ

5.1.2 บุคคลผู้ให้ความหมายด้วยประสบการณ์ของตน (The Person as Self Interpreting)

ครูอาสาสมัคร ถือเป็นบุคคลที่ได้รับประสบการณ์ ณ วัดธัมมมารามโดยตรง ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาจากการให้ความหมายต่อประสบการณ์ดังกล่าว ทั้งการเตรียมตัวก่อนปฏิบัติงานและระหว่างปฏิบัติงาน ซึ่งความหมายเหล่านี้มาจากความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมวิจัยแต่ละคน ประกอบกับประสบการณ์ที่สั่งสมมาก่อนที่จะมาเป็นครูอาสาสมัคร ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย จึงมาจากข้อมูลของผู้ที่ได้เผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง และได้ตีความหรือให้ความหมายต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ครูอาสาสมัครไม่ได้จบครู กล่าวคือ ครูอาสาสมัครที่เข้าร่วมในงานวิจัยทั้ง 4 คน ตระหนักถึงความรู้พื้นฐานด้านครุศึกษาที่ตนเองไม่มี เป็นความกังวลเบื้องต้นว่าการไม่มีวุฒิการศึกษาวชิชาชีพครู ไม่ผ่านการเรียนด้านเทคนิคการสอน หรือจิตวิทยาการศึกษา อาจลดทอนความสามารถในการจัดการห้องเรียนและผู้เรียน แต่ในทางกลับกันเมื่อได้ศึกษาถึงเป้าหมายของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม ประกอบกับการได้ลงพื้นที่ปฏิบัติจริงระยะเวลาหนึ่ง ครูอาสาสมัครต่างพบว่า การเรียนนาฏศิลป์แบบ “สายศิลป์¹” ที่ตนเรียนมานั้นสอดคล้องกับบริบทพื้นที่อย่างยิ่ง เพราะการมีเทคนิคพิเศษที่ได้เรียนมาตามสาขาวิชาเฉพาะและจากการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนที่จะต้องแสดงผลงานบนเวทีจริงตามโอกาสต่าง ๆ

¹ในการเรียนสาขานาฏศิลป์ไทย ผู้วิจัยสามารถจำแนกได้ 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่เรียน 4 ปี เน้นเนื้อหาและการฝึกทักษะทางนาฏศิลป์ไทยอย่างเข้มข้นเพื่อการเป็นนักแสดงหรือศิลปิน อีกกลุ่มคือ เรียน 4 ปี ฝึกสอน 1 ปี รวม 5 ปี เนื้อหาเกี่ยวกับครุศึกษาประกอบกับเนื้อหาทางนาฏศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และเมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้รับใบประกอบวิชาชีพครู โดยส่วนมากจะประกอบอาชีพข้าราชการครู

2. ครูต้องตระหนักถึงภาพลักษณ์ที่ดีของความเป็นครูนาฏศิลป์และความเป็นบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเด็นนี้ ครูอาสาสมัครอธิบายถึงช่วงการเตรียมตัวที่ทางโครงการได้จัดให้เข้าอบรมเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นครูอาสาสมัคร ซึ่งหนึ่งในประเด็นสำคัญที่โครงการต้องการให้ครูตระหนัก คือ การได้รับคัดเลือกในบทบาทนี้ ถือเป็นตัวแทนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต้องให้เกียรติสถาบันและให้เกียรติตนเอง ด้วยการรักษาภาพลักษณ์ในทางที่ถูกที่ควร เพื่อให้ผู้พบเห็นประทับใจและไม่ตำหนิในการประพฤติตน รวมทั้งภาพลักษณ์ของครูนาฏศิลป์ที่ถูกคาดหวังจากกลุ่มผู้ปกครองและกลุ่มอุบาสกอุบาสิกาในวัด ที่ส่งเด็กและเยาวชนเข้ามาเรียนรู้จากต้นแบบที่เป็นครูมาจากประเทศไทย

3. ครูอาสาสมัครจะต้องเตรียมปรับตัวเพื่ออยู่รอด สิ่งที่ต้องระวังคือ ต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อทุกสถานการณ์ที่เผชิญ มีความกระตือรือร้น มีน้ำใจ เพราะการอาศัยอยู่ที่วัดต้องทำงานรอบด้านไม่เพียงแค่งานสอนเท่านั้น ต้องมีจิตอาสา เพราะตำแหน่งที่ได้รับคัดเลือกมาคือ “ครูอาสาสมัคร” ความหมายตามรูปศัพท์ คือ ผู้สั่งสอน อบรม และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน ทำงานเพื่อประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ดังนั้น ควรจะเป็นผู้ที่มีความยินดีและเต็มใจปฏิบัติงานอื่น ๆ รวมทั้งการอยู่ร่วมห้องพักเดียวกับครูสาขาอื่น ๆ ซึ่งแตกต่างกันทั้งเรื่องอายุ ประสบการณ์การใช้ชีวิต ความเชื่อ ความคิด และลักษณะนิสัย จึงจำเป็นต้องตระหนักถึงการเรียนรู้เพื่อยอมรับผู้อื่น รับฟังคำวิจารณ์และนำมาปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

5.1.3 บุคคลมีมิติของกาลเวลา (The Person in Time)

ครูอาสาสมัครมีความเป็นอยู่ตามมิติของกาลเวลาและตามประสบการณ์ชีวิตที่ได้รับจากอดีต ซึ่งส่งผลเกี่ยวเนื่องถึงอนาคต ทำความจากประสบการณ์ด้านการศึกษาในระบบของวิทยาลัยนาฏศิลป์ และคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ทุกคนมีส่วนร่วมและประสบการณ์ทางด้านนาฏศิลป์ในรูปแบบต่าง ๆ ตามรายละเอียดในตารางที่ 3.1 รหัสผู้เข้าร่วมวิจัย และประสบการณ์ทางนาฏศิลป์ ในบทที่ 3 ล้วนส่งผลต่อการทำงานในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การเริ่มต้นทำงานแบบเต็มเวลาครั้งแรกในชีวิต ด้วยประสบการณ์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยของทุกคนใกล้เคียงกัน และได้รับองค์ความรู้มาในโครงสร้างทางการศึกษารูปแบบเดียวกัน กล่าวคือ สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์วิทยาเขตต่าง ๆ ในประเทศไทย และคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเหมือนกันทั้ง 4 คน ทำให้ความรู้และความสามารถเฉพาะด้านค่อนข้างเข้มข้น สามารถนำสิ่งที่มีอยู่มาถ่ายทอดต่อได้อย่างชำนาญ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นกับบัณฑิตที่จบใหม่คือ ขาดประสบการณ์การทำงานร่วมกับผู้อื่นในรูปแบบองค์กร ทำให้ต้องปรับตัวในการใช้ชีวิตอย่างยิ่ง เพราะการทำงานต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนทุกช่วงวัย และต้องฝึกควบคุมอารมณ์เพื่อให้งานสำเร็จไปได้ด้วยดี รวมทั้งการศึกษาโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กรที่เป็น ความเชื่อ และค่านิยมที่สมาชิกในองค์กรใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

2. การใช้ชีวิตเป็น “เด็กวัด” ครูอาสาสมัครได้อธิบายมิติเวลาว่า เมื่อดำเนินชีวิตในบทบาทครูอาสาสมัครไประยะเวลาหนึ่ง เกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นเด็กวัด ในการให้ความหมายเช่นนี้เป็นไปในด้านดี เพราะถือเป็นโอกาสดีในชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่ได้มาอาศัยวัดปฏิบัติงานช่วยเหลือพระและสร้างประโยชน์ให้กับพุทธศาสนาในทางใดทางหนึ่ง เพราะครูอาสาสมัครทุกคนต้องอาศัยอยู่ในวัด จึงต้องปฏิบัติตนต่างไปจากการใช้ชีวิตปกติที่ประเทศไทย ต้องช่วยงานผู้อื่นมากขึ้น เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามากขึ้น ครูอาสาสมัครได้เปรียบเทียบไว้ว่าเหมือนเป็นเด็กวัดในรูปแบบของผู้หญิง คือ เป็นลูกศิษย์พระ ได้ปฏิบัติกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อพระสงฆ์และสร้างประโยชน์ให้วัด แต่อยู่ในขอบเขตที่ทำได้ เพราะงานส่วนที่เป็นเรื่องเฉพาะของผู้ชายต้องงดเว้นตามความเหมาะสม ส่งผลถึงชีวิตหลังเสด็จสิ้นภารกิจครูอาสาสมัคร เมื่อกลับมาอยู่ประเทศไทยแล้ว ยังระลึกถึงพระธรรมคำสอนและการปฏิบัติธรรมตลอดเวลาที่อยู่วัดธัมมาราม ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระตุ้นให้ต้องการทำความดี เพราะช่วงเวลา 1 ปีในอดีต ได้เห็นตัวอย่างที่ดีจากคณะสงฆ์ และผู้ปฏิบัติธรรม จึงส่งผลต่อทัศนคติที่ดีในปัจจุบันด้วยส่วนหนึ่ง

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลลักษณะสำคัญของบุคคลตามทฤษฎีการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความกับผลจากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัคร ได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1

สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลลักษณะสำคัญของบุคคลตามทฤษฎีการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความกับผลจากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัคร

ลักษณะสำคัญตามทฤษฎี	ผลจากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัคร
1. บุคคลผู้มีความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับบริบทและสิ่งแวดล้อม (the person as embodied) หมายถึง บุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และรวมเข้าไว้ด้วยกันทั้งความรู้สึกรู้สึกคิด การให้ความหมายแบบแผนการดำรงชีวิต ประกอบด้วย กาย จิต สังคม ภาษา และวัฒนธรรม ภายใต้สภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กัน	ครูอาสาสมัครมีการดำเนินชีวิตตลอด 1 ปี ตามขอบข่ายงานและกิจวัตรประจำวัน ตามตารางที่ 4.3 ในบทที่ 4 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชีวิต เพราะสิ่งแวดล้อมในสังคม คอยค้ำจุนความเป็นอยู่ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านงานสอน งานวัด และชีวิตส่วนตัว

ตารางที่ 5.1

สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลลักษณะสำคัญของบุคคลตามทฤษฎีการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความกับผลจากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัคร (ต่อ)

ลักษณะสำคัญตามทฤษฎี	ผลจากการสัมภาษณ์ครูอาสาสมัคร
2. บุคคลผู้ให้ความหมายด้วยประสบการณ์ของตน (The Person as Self Interpreting) หมายถึง บุคคลเป็นผู้ให้ความหมายในเรื่องต่าง ๆ ตามความคิดและประสบการณ์ของตนเอง โดยปราศจากทฤษฎีต่าง ๆ พื้นฐานของแต่ละคนจะแสดงออกมาจากการรับรู้และประสบการณ์เฉพาะของบุคคลตามการให้ความสำคัญที่เป็นพื้นภูมิล้าง	ครูอาสาสมัครให้คุณค่าต่อการเตรียมตัวก่อนปฏิบัติงาน โดยตระหนักถึงพื้นฐานด้านครุศึกษาที่ตนเองไม่มี แต่จะต้องไปปฏิบัติหน้าที่เป็นครูในฐานะตัวแทนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตลอดจนการย้ายถิ่นฐานไปปฏิบัติงานต่างประเทศเป็นเวลา 1 ปี ครั้งแรกในชีวิต จึงเกิดประสบการณ์ในการปรับตัวเพื่ออยู่รอด
3. บุคคลมีมิติของกาลเวลา (the Person in Time) หมายถึง บุคคลมีความเป็นอยู่ตามมิติของเวลา และตามประสบการณ์ชีวิตที่ได้รับจากอดีต ซึ่งส่งผลเกี่ยวเนื่องถึงอนาคตได้	เท่าความจากประสบการณ์ด้านการศึกษาในระบบของวิทยาลัยนาฏศิลป์ และคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ทุกคนมีส่วนร่วม ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนและการดำเนินกิจกรรมทางนาฏศิลป์ไทย ณ นครซิดนีย์

(ที่มา: ผู้วิจัย)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากประสบการณ์ของครูอาสาสมัคร พบความเชื่อมโยงระหว่างครูอาสาสมัครกับช่วงเวลา บริบทและสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นปัจจัยที่เข้ามากระทบชีวิตประจำวันในทุกด้าน ทั้งก่อนปฏิบัติในขั้นเตรียมตัว และระหว่างปฏิบัติงานที่รับทั้งบทบาทครูผู้สอนและบทบาทของ “เด็กวัด” พร้อมกันนั้นต้องรักษาภาพลักษณ์ของความเป็นตัวแทนโครงการมาปฏิบัติหน้าที่อีกด้วย จึงเกิดภาวะการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา เพราะแต่ละช่วงเวลาก็เผชิญกับเหตุการณ์ที่ต่างกันไป นับว่าบทเรียนในอดีตส่งผลต่อการปรับตัวปัจจุบันจนกระทั่งสิ้นสุดวาระและกลับประเทศไทย ก็ยังคงระลึกถึงประสบการณ์ที่ได้จากการเป็นครูอาสาสมัคร และนอกจากประโยชน์ของทักษะชีวิตที่ถูกพัฒนาโดยตนเองและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังได้เรียนรู้แนวทางการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามพรมแดนอีกด้วย

5.2 กระบวนการสร้างและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในบริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดน

บริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดนในงานวิจัยชิ้นนี้ หมายถึง การนำนาฏศิลป์ไทยมาจัดการเรียนการสอนในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีจุดเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่การเรียนรู้กับองค์ความรู้ นาฏศิลป์ไทยคือ วัดธัมมาราม ครูอาสาสมัครและผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ดังนั้น การประกอบเป็นโครงสร้างการทำงานจึงมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งสภาพแวดล้อมและบุคคลผลจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมวิจัยหลักและเสริมร่วมกับการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า รูปแบบกระบวนการสร้างการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในบริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดน สามารถจำแนกได้เป็น 2 กระบวนการหลัก ได้แก่ กระบวนการของวัฒนธรรมข้ามพรมแดน และกระบวนการสร้างและพัฒนาการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

5.2.1 วัฒนธรรมข้ามพรมแดน

พื้นที่การเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของการศึกษา แต่รวมถึงเรื่องการปรับตัวทางสังคม ความฉลาดทางวัฒนธรรมของบุคคล และสาเหตุจากอารมณ์ภายในของมนุษย์ล้วนส่งผลต่อการกระทำทางวัฒนธรรมของมนุษย์และสังคมทั้งสิ้น โดยเฉพาะสังคม ณ วัดธัมมาราม ที่บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมไทยและ เพื่อสร้างเครือข่ายสังคมของบุคคลที่มีคุณลักษณะบางอย่างร่วมกัน ซึ่งแนวคิดของการสร้างเครือข่ายของคนในสังคมวัฒนธรรมข้ามพรมแดน สามารถอธิบายได้ดังนี้ (วรรณพร ปันทะเลิศ, 2556, น. 10-17)

5.2.1.1 แนวคิดการข้ามพรมแดนรัฐชาติ

มีลักษณะที่ผู้ย้ายถิ่นฐานใหม่พยายามปรับตัวและเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมใหม่ เพื่อธำรงความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ผ่านพื้นที่สังคม เพื่อปรับเปลี่ยนความเข้าใจต่อพื้นที่ว่ามีลักษณะไม่ตายตัว ไม่หยุดนิ่ง มีความยืดหยุ่นสูง ปรากฏทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่ทางการ และสามารถแบ่งพื้นที่สังคมข้ามพรมแดนที่สอดคล้องกับสภาพสังคมคนไทยในวัดธัมมาราม ได้ 2 ประเภท คือ 1) พื้นที่สังคมข้ามพรมแดนแห่งการไหลเวียน อันเกิดจากกลไกการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สินค้า กิจกรรม และ 2) ชุมชนข้ามพรมแดน อันเกิดจากความสมานฉันท์ของชุมชนที่เชื่อมความสัมพันธ์ของผู้ย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไว้อย่างแนบแน่นแบ่งเป็นระดับ เช่น กลุ่มคน ชุมชน ตลอดจนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม

5.2.1.2 แนวคิดเครือข่ายทางสังคมของการย้ายถิ่น

เป็นชุดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ผู้ย้ายถิ่นสร้างขึ้น มีความเชื่อมโยงระหว่างประเทศต้นทางและปลายทาง เป็นประโยชน์ต่อการให้ความช่วยเหลือต่อผู้ที่ย้ายถิ่นมาใหม่

จำเป็นต่อการปรับตัวเพื่ออาศัยอยู่กับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ทั้งยังเป็นแหล่งรวมจิตใจเพื่อให้ไม่รู้สึกโดดเดี่ยว

จากทั้ง 2 แนวคิดข้างต้น สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการสร้างพื้นที่การเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดนได้ เพราะภายใต้เงื่อนไขทางสังคม ทั้งการย้ายถิ่นฐานมาจากประเทศไทย การต้องการความช่วยเหลือจากคนในกลุ่มเดียวกัน หรือการปรับตัวตามสภาพแวดล้อม ล้วนกำกับการดำเนินชีวิตและการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยมีพื้นที่ที่ใช้ดำเนินกิจกรรมคือ วัดธัมมาราม เป็นสถานที่ที่ใช้เรียนนาฏศิลป์ เพราะภายในวัดถูกแบ่งสัดส่วนให้เป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ที่มีการดำเนินการเรียนการสอนปกติทุกวันอาทิตย์และเปิดช่วงเวลาเรียน นอกเหนือจากนั้นหากมีงานอื่น ๆ เข้ามา เช่น งานของสมาคมไทยต่าง ๆ งานของสถานกงสุลใหญ่ เป็นต้น โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมารามเป็นแหล่งเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยที่มีครูอาสาสมัครจากประเทศไทยเดินทางมาปฏิบัติหน้าที่เป็นระยะเวลา 1 ปี ดังนั้น การที่ครูอาสาสมัครนำศิลปวัฒนธรรมไทยมาถ่ายทอดแก่เด็กและเยาวชนในต่างแดน จำเป็นต้องศึกษา เก็บข้อมูล ออกแบบและวางแผนงานเพื่อสอนและเผยแพร่ให้ได้ผลตามจุดประสงค์ของโรงเรียนและเป้าหมายของโครงการมากที่สุด ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นถึงวัฒนธรรมข้ามพรมแดน เป็นสิ่งที่ครูอาสาสมัครต้องตระหนัก ว่าการสื่อสารภายใต้เงื่อนไขนี้มีความเชื่อมโยงกับปัจจัยใดบ้าง ซึ่งภายใต้โครงสร้างของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม ประกอบด้วยความต้องการของผู้ใช้งาน ที่มีความต้องการ มีความรู้สึกนึกคิดส่วนบุคคล และผลจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมวิจัยพบว่า ประเด็นหนึ่งที่เป็นเหตุของการสร้างสังคมคนไทยที่วัดธัมมารามนี้คือ ปรากฎการณ์โหยหาอดีต ซึ่งเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมข้ามพรมแดนในกรณีศึกษาโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมารามอย่างยิ่ง ตามทฤษฎีสามารถอธิบายได้ดังนี้ (เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์, 2555, น. 46-51)

5.2.1.3 ทฤษฎีการโหยหาอดีต

ประกอบด้วยปัจจัยทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก สถานที่ เวลา และสิ่งเร้า เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากการกระตุ้นของสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่กระทบต่อประสาทสัมผัสของบุคคล และแต่ละคนจะจินตนาการเชื่อมโยงไปสู่อดีต สาเหตุสำคัญมาจากคนในสังคมหวาดกลัวต่อความไม่แน่นอนของสังคมปัจจุบัน วิตกกังวลต่ออนาคตของสังคม จึงแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจหรือค้นหาอัตลักษณ์เพื่อเติมเต็มสิ่งที่สูญหายไป ส่งผลมาสู่การแสดงออกของกลุ่มคนในสังคมที่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม ซึ่งเชื่อมโยงต่อการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร ดังที่ปรากฏเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

(1) **ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง** เป็นกลุ่มความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อระบบการดำเนินงานของโรงเรียนอย่างยิ่ง เพราะการตัดสินใจนำเด็กและเยาวชนมาเรียนที่วัดธัมมาราม มาจากความต้องการของผู้ปกครองเป็นหลัก จากผลการสัมภาษณ์ผู้ปกครองสามารถสังเคราะห์เป็นประเด็นแรงจูงใจในการนำบุตรหลานของตนมาเรียนได้ คือ ศักยภาพ

ของครูด้านการสอน ลักษณะนิสัยส่วนตัวของครู โอกาสในการแสดงของผู้เรียน โอกาสในการมาร่วมกิจกรรมของสังคมคนไทย ซึ่งสามารถสรุปจากผลของประสบการณ์ครูอาสาสมัครและผู้ปกครองที่สอดคล้องกับแรงจูงใจในการร่วมสร้างพื้นที่การเรียนรู้ได้ตามตาราง ต่อไปนี้

ตารางที่ 5.2

สรุปผลการสังเคราะห์ข้อมูลแรงจูงใจและแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้ปกครอง

แรงจูงใจ	หลักการ	แนวทางพัฒนา
ศักยภาพของครูด้านการสอน	วางแผนหลักสูตรและดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายของแผนการสอนและเป้าหมายโรงเรียน	1. ศึกษาหลักสูตรและพัฒนาตามสภาพปัจจุบัน 2. สนับสนุนการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างงานศิลปะ (นาฏศิลป์ไทย) 3. สังเกตและค้นหาศักยภาพและประสบการณ์ของผู้เรียน
ลักษณะนิสัยส่วนตัวของครู	ประพฤติตนเป็นแบบอย่างทางวัฒนธรรมไทยที่ดีเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับจากผู้ปกครองและบุคคลทั่วไป	1. ปรับตัวเพื่ออยู่รอด เช่น ฝึกปฏิบัติธรรม ฝึกความอดทน กระตือรือร้น มีน้ำใจ มีจิตอาสา 2. มีส่วนร่วมในการกระทำตามแนวคิดของผู้เรียน
โอกาสในการแสดงของผู้เรียน	วางแผนงานแสดงครอบคลุมตลอดปีการศึกษา	1. จัดการเวลาและโอกาสในการแสดงผลงานการแสดงของผู้เรียนอย่างเหมาะสม
โอกาสในการมาร่วมสังคมคนไทย	เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมโรงเรียน ประเพณีไทย และวัฒนธรรมไทยที่วัดและหน่วยงานไทยจัดขึ้น ณ นครชิคาโก	1. เป็นตัวแทนในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัด เพราะครูอาสาสมัครอาศัยอยู่ที่วัดตลอดเวลา 2. สร้างกิจกรรมที่บูรณาการทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง และบุคคลทั่วไปได้เข้ามาร่วมกันทำงาน

(ที่มา: ผู้วิจัย)

จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมข้ามพรมแดนเป็นประเด็นพื้นฐานอันเป็นที่มาของการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในสังคม ณ วัดธัมมาราม เพราะไม่เพียงแต่แนวคิดทางการศึกษาเท่านั้นที่จำเป็นต่อโครงสร้างการทำงานของโรงเรียน แต่พื้นที่การเรียนรู้ ณ ต่างแดน มีที่มาและจุดประสงค์ที่เชื่อมโยงกับความรู้สึกรักนึกคิดของกลุ่มบุคคลที่ผลัดจากถิ่นกำเนิด จึงต้องการสร้างสังคมหรือกลุ่มคนที่คล้ายกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ที่ตนจากมา โดยใช้วัฒนธรรมไทยเป็นเครื่องมือ ทั้งการสื่อสาร กิจกรรมตามประเพณีไทย และนาฏศิลป์ไทย ดังนั้น เมื่อเลือกเครื่องมือในการสร้างกิจกรรมระหว่างคนในสังคมได้แล้ว จึงต้องการผู้เชี่ยวชาญถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ให้ โดยได้รับความร่วมมือจากครูอาสาสมัครจากประเทศไทยที่จะมาจัดการเรียนการสอนให้ตลอด 1 ปี ดังนั้น อีกประเด็นที่สำคัญคือ รูปแบบและวิธีการสอนของครู เพราะจะเป็นกลไกการทำงานด้านการศึกษาที่จะพัฒนาและช่วยให้องค์กรดำรงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

5.2.2 รูปแบบกระบวนการสร้างและพัฒนาการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย

5.2.2.1 การออกแบบพื้นที่ตามแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

จากแนวคิดทางการจัดการเรียนรู้ (ศศิธร เวียงวะลัย, 2556, น. 4-14) อธิบายการเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ว่ามีต้นกำเนิดกระแสแนวคิดดังกล่าวจากนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2542 ที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการพัฒนาตามธรรมชาติอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้กระตุ้น โดยแนวคิดของการสอนที่สอดคล้องกับบริบทโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม มีดังนี้

(1) การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

แรงจูงใจหนึ่งในการเข้ามาเรียนนาฏศิลป์ไทย มาจากการที่ผู้เรียนมีความชื่นชอบและต้องการเรียน จึงปรากฏประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน ที่ครูต้องตระหนักถึงธรรมชาติของผู้เรียน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่เกิดหรือโตในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากเด็กไทย ทำให้ครูอาสาสมัครและคณะกรรมการโรงเรียน ต้องพิจารณาถึงสภาพความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มผู้เรียน ได้แก่ เรียนเพื่อการแสดงเท่านั้น เรียนเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ หรือเรียนเพื่อเข้าสังคม ตลอดจนผู้เรียนบางกลุ่มที่เรียนต่อเนื่องเป็นเวลายาวนาน มีการพัฒนาทักษะที่ดีขึ้นทุกปี ทำให้เกิดเป็นความถนัดหรือความชำนาญเฉพาะด้านทางนาฏศิลป์ที่โดดเด่นกว่าความสามารถพิเศษอื่น ๆ หรือโดดเด่นกว่าผู้เรียนคนอื่น ๆ ครูจึงต้องสังเกตและจัดการให้ผู้เรียนกลุ่มดังกล่าวได้เรียนในเนื้อหาที่เหมาะสม สร้างโอกาสท้าทายมากขึ้น เพราะธรรมชาติของผู้เรียนที่ “เก่ง” จะต้องการพัฒนาสิ่งที่เขาถนัดมากขึ้นอีกระดับหนึ่ง แม้ว่าจะเป็นการเรียนพิเศษเสริม แต่หาก

ผู้เรียนตัดสินใจมาทุ่มเทเวลาของวันหยุดให้กับการเรียนนาฏศิลป์ไทยแล้ว ครูควรให้ประโยชน์กับผู้เรียนให้ได้มากที่สุด

(2) สัมพันธภาพที่ตระหว่งผู้เรียน

สอดคล้องกับประเด็นข้างต้นเรื่องความต้องการของผู้เรียน และตามที่ได้กล่าวถึงเรื่อง “connection” ไว้ในบทที่ 4 หน้า 83 ว่า หากความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนดี จะสร้างความประทับใจให้กับผู้เรียนได้ ส่งผลให้ความต้องการมาเรียนมีมากขึ้น แนวทางในการปฏิบัติของผู้สอนสามารถสร้างความเป็นกันเอง สร้างความน่าเชื่อถือ และตอบสนองกับสิ่งที่ผู้เรียนสะท้อนไป ถือว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่ต้องการเชื่อมโยงกับบุคคลที่เราประทับใจ และเขาสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เราต้องการได้ สิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงามในโรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม ช่วยให้การจัดการชีวิตของครูอาสาสมัครง่ายขึ้น

(3) ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม

การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ตามแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางมุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเอง มั่นใจในตนเอง และสามารถควบคุมตนเองได้มากขึ้น ครูอาสาสมัครสามารถเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงในชุดการแสดงที่แตกต่างไปจากเดิมที่ผู้เรียนเคยมีประสบการณ์มาแล้ว รวมทั้งให้โอกาสผู้เรียนกระทำในบทบาทที่เขาต้องการ สิ่งนี้จะช่วยส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีวุฒิภาวะมากขึ้น แนวทางหนึ่งในการส่งเสริมคือ งานพิเศษที่เข้ามาระหว่างปี ครูอาสาสมัครและคณะกรรมการโรงเรียนสามารถพิจารณาเป็นรายบุคคลให้ทั่วถึงมากขึ้น หากพบว่า ผู้เรียนคนใดมีแนวโน้มจะฝึกฝนและพัฒนาทักษะได้ทันต่องานนั้น ๆ ควรจะให้โอกาสได้ลองทำ เพราะการได้รับโอกาสของผู้เรียนบางคนจะเป็นแรงบันดาลใจที่จุดประกายให้เขามีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนนาฏศิลป์ไทยต่อไป

ตารางที่ 5.3

หลักการในแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางกับแนวทางปฏิบัติของครูอาสาสมัคร

หลักการในแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง	แนวทางปฏิบัติของครูอาสาสมัคร
(1) การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน	1. วิเคราะห์ผู้เรียน 2. วิเคราะห์หลักสูตรเดิมเชื่อมโยงเพิ่มพัฒนาหลักสูตรปัจจุบัน 3. ออกแบบการเรียนรู้ตามสภาพจริงให้เชื่อมโยงกับหลักสูตร

ตารางที่ 5.3

หลักการในแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางกับแนวทางปฏิบัติของครูอาสาสมัคร (ต่อ)

หลักการในแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง	แนวทางปฏิบัติของครูอาสาสมัคร
(2) สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้จิตวิทยาการเรียนรู้และกระบวนการคุณธรรม โดยการสร้างความเป็นกันเอง และความน่าเชื่อถือ 2. ตอบสนองกับสิ่งที่ผู้เรียนสะท้อนมาหาผู้สอน 3. ปรับแนวความคิดของผู้สอน ไม่ยึดติดกับเนื้อหาเพียงอย่างเดียว
(3) ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม	<ol style="list-style-type: none"> 1. สังเกตผู้เรียนทุกคนทุกกลุ่ม 2. พิจารณาเป็นรายบุคคลเพื่อให้โอกาสในการฝึกฝน เพื่อแสดงในงานพิเศษนอกเหนือจากงานหลักประจำปี

ประโยชน์จากแนวทางดังกล่าวจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สามารถคิดค้นหาคำตอบได้ด้วยตัวเอง มีความกล้าแสดงออก สามารถปฏิบัติได้จริง กล้าคิด กล้าทำ รวมทั้งยังส่งผลต่อผู้สอนให้มีความสุขกับการจัดกระบวนการเรียนรู้อีกด้วย ผู้บริหารก็จะมีมีความสุขกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่การเรียนรู้ที่ผู้สอนและผู้เรียนมีความสุข ท้ายสุดผู้ปกครองและคนในสังคมจะมีความสุขและยินดีให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังนั้น จุดเริ่มต้นมาจากผู้เรียนที่มีความสุข ผู้สอนจึงต้องมีวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมในสังคม และธรรมชาติของวิชานาฏศิลป์ไทย

5.2.2.2 แนวคิดวิธีการสอนนาฏศิลป์ไทย

หลักปฏิบัติที่ยึดถือมาแต่โบราณกาล คือ ผู้ที่เรียนนาฏศิลป์ไทยจะต้องเริ่มต้นฝึกหัดด้วยเพลงช้าเพลงเร็ว ซึ่งเป็นเพลงที่รวมท่ารำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย ถือเป็นเพลงพื้นฐานที่ผู้เรียนสามารถฝึกฝนและพัฒนาต่อยอดได้อย่างมีศักยภาพและถูกต้องตามหลักจารีตทางนาฏศิลป์ไทย และต่อจากเพลงช้า เพลงเร็ว จะเป็นเพลงระดับง่ายสู่เพลงที่มีความยากขึ้นตามลำดับ ผู้สอนต้องมีเทคนิคสำคัญ คือ การสอนแบบสาธิต ดังนั้น ครูอาสาสมัครที่มาประจำการที่โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม จะต้องมัทกะเฉพาะด้านที่ดีเลิศ เพื่อที่จะสามารถทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และสามารถจับท่ารำเพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องของผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง พร้อมกันนั้นผู้สอนต้องปลูกฝัง

ความมีวินัยและคุณธรรมให้แก่ลูกศิษย์ด้วย เพราะในสมัยก่อนความสัมพันธ์ของผู้สอนและผู้เรียน นานาชาติไทยค่อนข้างใกล้ชิด เหมือนพ่อแม่ ลูกศิษย์จะต้องไปอยู่ที่บ้านหรืออยู่ในวังกับผู้สอน เพื่อที่จะได้ฝึกปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ยุคสมัยของเทคโนโลยีพัฒนามากขึ้น สภาพแวดล้อมของการเรียนนานาชาติจึงเปลี่ยนไป ศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้สื่อสารในวิชานานาชาติหรือที่ เรียกว่า นานาชาติมีมากขึ้น หลักการในการฝึกหัดซับซ้อนและสร้างสรรค์มากขึ้น มากพอที่จะ รวบรวมหลักการดังกล่าวมาจัดหมวดหมู่เพื่อใช้สอนเป็นส่วนของวิชาทฤษฎี ซึ่งในการเรียนการสอน นานาชาติ ณ วัดธัมมมารามนั้น ผู้สอนจะสอดแทรกเนื้อหาความเป็นมา ประวัติศาสตร์และหลักการต่าง ๆ ตามแนวทฤษฎีไประหว่างการสอนปฏิบัติ ไม่ได้ระบุเป็นการเรียนการสอนแบบบรรยายล้วน เพราะ ตามที่กล่าวมาตลอดในงานวิจัยชิ้นนี้ ว่าเป้าหมายของโรงเรียน ต้องการให้ผู้เรียนมีความสุขและ สามารถแสดงบนเวทีได้ ประกอบกับช่วงเวลาในการเรียนเฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 วัน และเรียนตามตาราง วันละ 1 ชั่วโมง ผู้สอนผู้สอนจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อสร้างทักษะในนานาชาติให้เกิดประโยชน์ต่อ ผู้เรียนมากที่สุด โดยมีแนวทางและขั้นตอน ดังนี้

(1) **ลดทอนเนื้อหาทางทฤษฎีนานาชาติ** ด้วยเวลาอันจำกัดประกอบ กับเป้าหมายของโรงเรียนดังกล่าว แผนการสอนที่จัดทำขึ้นจึงเน้นไปที่กระบวนการฝึกปฏิบัติมากกว่า และไม่สามารถแบ่งสัดส่วนของชั่วโมงเรียนเพื่อมาบรรยายเนื้อหาทฤษฎีอย่างเต็มเวลาได้

(2) **ขั้นนำ** เป็นขั้นแรกในการดำเนินกิจกรรมในห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียน และผู้สอนใกล้ชิดและทำความรู้จัก รวมทั้งเป็นช่วงอธิบายรายละเอียดของเนื้อหาโดยรวมที่ผู้เรียน จะต้องฝึกหัดตั้งแต่เริ่มกระทั่งจบ และเป็นการตกลงเงื่อนไขเฉพาะกลุ่ม เน้นจุดสำคัญที่สอดคล้องกับ หลักสูตรที่วางไว้ และอาจจะเป็นช่วงที่มีโอกาสแนะนำให้ผู้เรียนบางกลุ่มรู้จักกับนานาชาติไทยเบื้องต้น ในขั้นนำนี้หมายถึงช่วงแรกของภาคการเรียน และหากมีเวลาและโอกาสก็สามารถปรับใช้แนวทางของ ขั้นนำในช่วงแรกของแต่ละชั่วโมงในห้องเรียนได้

(3) **ขั้นสาธิต** เมื่อผู้เรียนเห็นภาพรวมของสิ่งที่ต้องเรียนแล้ว ขั้นต่อมาคือ ผู้สอนสาธิตทำตัวอย่างละเอียดให้ผู้เรียนให้เห็น พร้อมกับบรรยายประกอบการปฏิบัติไปด้วย ในส่วน ของผู้เรียน ต้องสังเกต จดบันทึก และปฏิบัติตามอย่างช้า ๆ และด้วยข้อจำกัดทางด้านภาษา โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเล็กที่ไม่เข้าใจภาษาไทยหรือเข้าใจเล็กน้อย ครูอาสาสมัครจะต้องให้เวลากับ ขั้นตอนนี้ค่อนข้างมาก แต่ด้วยธรรมชาติของการเรียนนานาชาติที่วัดธัมมมารามเน้นการเคลื่อนไหว ตลอดเวลา จึงง่ายต่อการเลียนแบบผู้สอน

(4) **ขั้นปฏิบัติ** ผู้เรียนปฏิบัติตามที่ผู้สอนสาธิตก่อนหน้านี้ โดยไม่มี แบบอย่างให้ดูเหมือนขั้นสาธิต หากติดขัดในช่วงใด ผู้สอนจะคอยชี้แนะและปรับท่าทางให้จนกว่า ผู้เรียนจะสามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง ซึ่งความสามารถของผู้เรียนโรงเรียนนานาชาติวัดธัมมมารามมีความ แตกต่างกัน ผู้สอนจึงต้องพิจารณาปรับวิธีการในขั้นนี้ตามสภาพจริง อาจจะสลับขั้นสาธิตไปพร้อม ๆ

กับชั้นปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม การวางแผนหลักสูตรได้คำนึงถึงธรรมชาติและความสามารถของผู้เรียนแต่ละกลุ่มแล้ว จึงระบุเนื้อหาที่จะใช้สอนให้สอดคล้องกับความสามารถและเวลาที่เรียน เป็นอีกสิ่งที่จะช่วยให้ผู้สอนทำงานง่ายขึ้น

(5) **ขั้นให้เทคนิค** ผู้เรียนบางคน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กโตที่เรียนนาฏศิลป์ไทยอย่างต่อเนื่อง และมีความจำที่ดี มีไหวพริบสูง ทำให้มีพัฒนาการที่ดีและรวดเร็ว ผู้สอนจึงแนะนำเทคนิคพิเศษของนาฏศิลป์ไทย ที่จะส่งผลประโยชน์ต่อการปรับท่าทางการเคลื่อนไหว และเทคนิคในการแสดงบนเวที อันจะช่วยให้ผู้เรียนมีความปรารถนาดีสวยงามมากขึ้น รวมทั้งเป็นขั้นตอนสำคัญสำหรับการฝึกซ้อมการแสดงเพื่อเผยแพร่งานพิเศษต่าง ๆ นอกวัด

(6) **เชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่น ๆ** เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้แล้ว และพร้อมที่จะนำเสนอผลงาน ขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญคือ การสอนให้ผู้เรียนหรือนักแสดงรู้จักองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เป็นโครงสร้างทำให้เกิดการแสดงชุดหนึ่งขึ้นมา เช่น เครื่องแต่งกาย ดนตรีประกอบ เทคนิคเวที แสงสีเสียง เป็นต้น ซึ่งครูอาสาสมัครบางคนได้ให้ผู้เรียนช่วยจัดเครื่องแต่งกายก่อนวันแสดง ทั้งช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอนแล้ว ยังเป็นการสอนให้รู้จักอุปกรณ์ต่าง ๆ อีกด้วย ถือเป็นองค์ความรู้สำคัญหากผู้เรียนของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม จะเป็นผู้ที่รักษา อนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมแขนงนี้ให้อยู่สืบไป

(7) **แสดงผลงาน** ถือว่าเป็นช่วงวัดและประเมินผลของผู้เรียนโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม เพราะไม่มีการสอบ แต่เป็นการปิดภาคการศึกษาด้วยงานแสดงประจำปีของวัด ในขั้นนี้ผู้เรียนไม่ใช่เพียงแต่ผู้เรียนที่เตรียมจะแสดงบนเวทีเท่านั้น แต่มีผู้เรียนที่เป็นทั้งผู้ชม และผู้ช่วยจัดการเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ต่าง ๆ ของผู้เรียน ต่างก็ได้ซึมซับและเรียนรู้วิถีทางของนาฏศิลป์ไทย

ผู้ปกครองบางกลุ่มมีทัศนคติที่ดีมาก ต่อการเรียนนาฏศิลป์ คือ ให้ความสำคัญกับการฝึกนาฏศิลป์ไทยมากกว่าภาษาไทย และการเรียนภาษาไทยถือเป็นทักษะเสริมในการเรียนที่วัดธัมมาราม แต่จะภูมิใจมากกว่าหากบุตรหลานของตนสามารถปฏิบัตินาฏศิลป์ไทยได้ สามารถขึ้นแสดงบนเวทีได้ ดังนั้น ครูอาสาสมัครที่ได้รับรู้ถึงทัศนคติดังกล่าวของผู้ปกครอง จึงจำเป็นต้องตอบสนองโดยสามารถปฏิบัติตามแนวทางและขั้นตอนทั้ง 7 ข้อข้างต้นได้ เพราะจะสามารถนำไปสู่กระบวนการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย ณ วัดธัมมารามที่ดีได้ต่อไป ในทางกลับกันมีผู้ปกครองบางกลุ่มที่ตั้งเป้าหมายเพียงเพื่อได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมคนไทยที่วัดธัมมาราม ไม่ได้คาดหวังทักษะทางนาฏศิลป์ที่ดีเลิศ หรือแม้แต่กลุ่มผู้เรียนที่ไม่ได้เรียนนาฏศิลป์แล้ว ก็ยังคงมาวัดเพื่อเรียนภาษาไทย หรือมาเพียงเพื่อพบเพื่อนที่เคยเรียนด้วยกัน ตลอดจนการติดตามผู้ปกครองเข้ามาวัดเพื่อทำบุญในโอกาสต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่า ครูอาสาสมัครของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม นอกจากจะมีทักษะทางนาฏศิลป์ที่เป็นเลิศเพื่อเป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนและผู้ปกครองได้เห็นแล้ว ยังต้องมีศักยภาพในการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย โดยพื้นฐานคือ การวางหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นตามสภาพจริงของผู้เรียนและตามโอกาสในการแสดงผลงานแต่ละปีที่ผ่านมา ดังนั้น ทุก ๆ ปีการศึกษาใหม่ต้องสร้างหลักสูตรใหม่ตลอด ซึ่งครูอาสาสมัครจะต้องแจ้งรายละเอียดของเนื้อหาที่ผู้เรียนต้องรู้ และจัดสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ รวมทั้งต้องยอมรับการประสานงานร่วมมือระหว่างเด็กและผู้ปกครองด้วย

บทที่ 6

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาประสบการณ์การจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดน กรณีศึกษา โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมาราม นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ประสบการณ์ของครูอาสาสมัครเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้วิชานาฏศิลป์ไทยในบริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดพื้นที่การเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดนที่มีประสิทธิภาพ และสามารถสรุปผลของการศึกษาได้ ดังนี้

- 6.1 ข้อเสนอในการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา
  - 6.1.1 ด้านพื้นที่ของวัดธัมมารามและนครชิคาโก
  - 6.1.2 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
  - 6.1.3 ด้านวัฒนธรรม
- 6.2 แนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมในฐานะครูอาสาสมัคร
  - 6.2.1 ก่อนปฏิบัติงาน
  - 6.2.2 ระหว่างปฏิบัติงาน
- 6.3 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในบริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดน
  - 6.3.1 วิเคราะห์ความหลากหลายทางวัฒนธรรม
  - 6.3.2 สร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูอาสาสมัคร ผู้เรียนและผู้ปกครอง
- 6.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
  - 6.4.1 การติดตามของโครงการ
  - 6.4.2 ส่งเสริมการทำวิจัย
  - 6.4.3 ออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผล
  - 6.4.4 เก็บข้อมูลการประเมินผลการทำงานจากผู้ใช้งาน
  - 6.4.5 ข้อเสนอแนะจากผู้ปกครอง
- 6.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
  - 6.5.1 ศึกษาการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครด้วยรูปแบบการวิจัยอื่น ๆ
  - 6.5.2 เปรียบเทียบแนวทางการเรียนรู้กับพื้นที่อื่นที่ใกล้เคียง
  - 6.5.3 พัฒนาหัวข้อในการศึกษาตามปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างทันยุคสมัย

6.1 ข้อสรุปในการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

เนื้อหาของงานวิจัย ชี้ให้เห็นปรากฏการณ์ในการเป็นครูอาสาสมัคร ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูอาสาสมัครได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านพื้นที่ของวัดธัมมมารามและนครชिकाโก ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านวัฒนธรรม โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

6.1.1 ด้านพื้นที่ของวัดธัมมมารามและนครชिकाโก

ประสบการณ์การเป็นครูอาสาสมัครของผู้เข้าร่วมวิจัย สะท้อนความเข้าใจที่คล้ายคลึงกัน ในด้านพื้นที่ของวัดธัมมมารามและนครชिकाโก คือ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมทางการศึกษาวัฒนธรรมไทย เพราะนอกจากรูปแบบห้องเรียนและลักษณะทางกายภาพโดยรอบที่มีขนาดพื้นที่และการแบ่งสัดส่วนห้องเหมาะสมต่อการเรียนการสอนแล้ว วัดธัมมมารามยังเป็นสถานที่ที่รวมกลุ่มชุมชนคนไทย เพื่อสร้างกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทย ตลอดจนกิจกรรมทางพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดสังคมเล็ก ๆ ที่มีคนคอยขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าวตลอดมา ไม่เพียงแต่เผยแพร่ ฌ วัดธัมมมารามในงานประจำปีของวัด แต่ยังได้เผยแพร่สู่สาธารณชน เช่น งานไทยเฟสติวัลที่จัด ณ ใจกลางนครชिकाโก และในส่วนของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม ถือว่ามีบทบาทในการสร้างผลงานออกสู่ สาธารณชนเสมอมา ครูอาสาสมัครจึงมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบค่อนข้างมาก โดยเฉพาะงานสอนที่ต้องวางแผนให้ตรงตามเป้าหมายของโรงเรียนและผู้ใช้บริการโรงเรียน เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น ครูอาสาสมัครได้ให้คุณค่าต่อความต้องการของผู้ปกครอง อันสอดคล้องกับทฤษฎีการโยยหาอดีต กล่าวคือ ผู้ปกครองมีความปรารถนาที่จะแสวงหาพื้นที่ที่สามารถรับรู้ถึงบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมคล้ายคลึงกับประเทศไทย จึงส่งเสริมให้บุตรหลานได้เรียนรู้และคลุกคลีกับความเป็นไทยเพื่อไม่ให้สิ่งนี้หายไป รวมทั้งมีส่วนเติมเต็มความโยยหาและความต้องการของตนเองที่จะได้อยู่ในกลุ่มสังคมที่มีบุคคลคล้ายคลึงกัน เป็นกลุ่มคนที่ชื่นชอบในวัฒนธรรมไทย หรือเป็นคนที่ผลัดถิ่นมาจากประเทศไทย อันเป็นแผ่นดินของบรรพบุรุษเช่นเดียวกัน

6.1.2 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นสิ่งที่ครูอาสาสมัครไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะการเป็นตัวแทนจากประเทศไทยมาปฏิบัติหน้าที่เป็นเวลา 1 ปี ณ ต่างประเทศ ทำให้ครูอาสาสมัครจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลอย่างหลากหลาย เพื่อการดำเนินงานและดำเนินชีวิตอย่างราบรื่น งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ทักษะคิดและความรู้สึกนึกคิดของครูอาสาสมัครในขณะปฏิบัติงาน ณ วัดธัมมมาราม มีผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อันส่งผลต่อพฤติกรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิต กล่าวคือ ครูอาสาสมัครถูกคาดหวังอย่างสูง ทั้งจากโครงการ วัด โรงเรียน ผู้ปกครอง ดังนั้นครูอาสาสมัครจึงมีความระมัดระวังพฤติกรรมของตนเองอย่างสูง เพื่อไม่ให้ตนเองประสบปัญหาใน

ด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ ครูอาสาสมัครที่เข้าร่วมในงานวิจัย ได้แสดงความเห็นคล้ายกัน ถึงเรื่องของการได้รับการอบรมและดูแลอย่างดียิ่งจากผู้อำนวยการโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม จึงมีการป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสมทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่นได้ค่อนข้างมาก

6.1.3 ด้านวัฒนธรรม

เนื้อหาสำคัญของประสบการณ์การเป็นครูอาสาสมัคร คือเรื่องของวัฒนธรรมและนาฏศิลป์ไทย จากบทที่ผ่านมามีได้กล่าวไว้ว่า นาฏศิลป์ไทยถูกใช้เป็นเครื่องมือ หรือเปรียบเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียน ผู้สอน วัดธัมมมาราม ตลอดจนชุมชนคนไทยในนครซิดนีย์ ดังนั้น ศักยภาพในการสอนหรือการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทย จึงมีความสำคัญ ครูอาสาสมัครจะต้องวางแผนงานและประเมินสถานการณ์เพื่อปรับรูปแบบหรือปรับตัวเองให้เข้ากับความต้องการที่แท้จริงของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในงานต่าง ๆ ความเข้าถึงความต้องการของบุคคลอื่นได้ลึกซึ้งมาก ก็จะเป็นประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6.2 แนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมในฐานะครูอาสาสมัคร

6.2.1 ก่อนปฏิบัติงาน

ครูอาสาสมัครที่ผ่านการคัดเลือกจากโครงการแล้ว จะต้องเข้าฝึกอบรมตามตารางที่ทางโครงการจัดให้ เพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นครูอาสาสมัคร และพึงระลึกเสมอว่าเป็นตัวแทนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปสาธิตการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนไทยในต่างแดน ควรรักษาความประพฤติให้เหมาะสม นอกจากนี้ยังต้องวางแผนเพื่อเผชิญสถานการณ์ในสังคมต่างประเทศ เริ่มต้นจากการติดต่อสื่อสารกับผู้อำนวยการโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม พร้อมกันนั้นครูอาสาสมัครควรศึกษาเรื่องของการสื่อสารและการปฏิบัติตนที่เหมาะสมในพื้นที่ต่างวัฒนธรรม เพราะแม้ว่าจะอาศัยอยู่ที่วัดไทย แต่โอกาสในการเผชิญสถานการณ์นอกวัดก็เกิดขึ้นอยู่เสมอ เพราะกิจวัตรประจำวัน นอกจากการสอนและงานวัดทั่วไปแล้ว ครูอาสาสมัครต้องเดินทางไปเรียนภาษาอังกฤษ ออกไปร่วมงานสังคมตามที่ถูกเชิญจากหน่วยงานและสมาคมต่าง ๆ รวมทั้งการทัศนศึกษาต่างเมือง

ทั้งนี้ หากครูอาสาสมัครมีความกังวลในสาขาวิชาที่จบการศึกษามาที่ไม่ใช่ครุศาสตร์ แต่ต้องเป็นตัวแทนจากโครงการของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ต้องมาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สอน ครูอาสาสมัครสามารถตัดความกังวลในประเด็นนี้ออกไปได้ เพราะในการปฏิบัติงานจริงไม่ได้มีเพียงงานสอนเท่านั้น แต่มีงานอื่น ๆ เข้ามาทำให้ครูอาสาสมัครต้องทำ และผู้ปกครองหรือบุคคลทั่วไปไม่ได้ประเมินคุณค่าในตัวครูอาสาสมัครจากทักษะในการสอนอย่างเดียว แต่ความประพฤติที่แสดงออก จะส่งผลให้ผู้อื่นเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาในความคิด ส่งผลมาสู่ความเชื่อมั่นในการเป็น

ต้นแบบให้กับเด็กและเยาวชนไทยที่เกิดและโตในประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้มีแรงจูงใจในการส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนที่วัดไทย แต่หากสามารถศึกษาแนวทางการสอน หรือจิตวิทยาในการสอน ตลอดจนศึกษาจากผู้มีประสบการณ์โดยตรงมาก่อนเดินทางไปปฏิบัติงานได้ ก็นับว่าเป็นประโยชน์และเอื้อให้เกิดความเข้าใจบุคคลในพื้นที่การเรียนรู้มากขึ้น รวมทั้งยังช่วยให้การทำงานเป็นระบบตามขั้นตอนมากขึ้น

6.2.2 ระหว่างปฏิบัติงาน

ครูอาสาสมัครตระหนักถึงความสำคัญของสัมพันธภาพระหว่างครูอาสาสมัครกับผู้อำนวยการโรงเรียน เพราะเป็นบุคคลที่รับผิดชอบการดำเนินชีวิตของครูอาสาสมัครตลอด 1 ปี ทั้งยังเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับโครงสร้างการทำงานของโรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมามารามมากกว่า 30 ปี ดังนั้น หากเกิดปัญหาขึ้น ผู้อำนวยการจะเป็นคนแรกที่สามารถช่วยเหลือครูอาสาสมัครในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ รวมทั้งเป็นผู้ที่สามารถป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้

การเป็นครูอาสาสมัครต้องทำงานได้อย่างหลากหลาย เพราะเมื่ออาศัยอยู่ที่วัดงานต่าง ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ก็เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของคนในวัด ดังนั้น หากตัดคำว่า “ผู้สอน” ออกไป เหลือเพียง “อาสาสมัคร” หมายถึง ผู้ที่เสนอตัวเข้ามาทำงานด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงิน แต่มุ่งที่เป้าหมายของประโยชน์ส่วนรวม

6.3 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในบริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดน

6.3.1 วิเคราะห์ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพราะการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยมีเงื่อนไขของความต้องการของคนในสังคมกำกับ ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนงานต้องคำนึงถึงรูปแบบของวัฒนธรรมไทยที่ข้ามพรมแดนมาเผยแพร่ ณ นครชิคาโก ซึ่งแนวทางในการทำความเข้าใจคือ สังเกตและรวบรวมข้อมูลความต้องการของผู้ที่ใช้บริการโรงเรียน ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง หน่วยงาน และสมาคมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มนั้นให้ได้มากที่สุด เช่น เบื้องหลังของบุคคลที่มีอารมณ์โหยหาอดีตที่เคยอยู่ในประเทศไทย คลุกคลีกับวัฒนธรรมไทย เมื่อพลัดถิ่นฐานเดิมมาอยู่ถิ่นฐานใหม่ จึงต้องการสร้างพื้นที่ที่สามารถใช้และสื่อสารทางวัฒนธรรมไทยได้ รวมทั้งยังรู้สึกถึงความ เป็นพวกเดียวกันของกลุ่มคนที่เข้ามาวัดอีกด้วย

6.3.2 สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนอาสาสมัคร ผู้เรียนและผู้ปกครอง ไม่ใช่เพียงการแสดงออกทางวาจา แต่ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมและแสดงออกถึงความเป็นผู้สอนที่มีความสามารถทั้งด้านการสอน และการจัดการเรื่องต่าง ๆ ในประเด็นด้านการสอนครูอาสาสมัครสามารถยึดตามแนวคิดที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลางได้ เพราะเป้าหมายหลักของโรงเรียนมุ่งไปที่ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุขและสามารถแสดงนาฏศิลป์ไทยได้ ดังนั้น ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความ

สนใจในการเรียนนาฏศิลป์ หากผู้เรียนมีความสนใจและถนัดอยู่แล้ว ผู้สอนสามารถหาแนวทางหรือเนื้อหาที่ท้าทายมากขึ้น เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความต้องการฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยอย่างต่อเนื่อง และผู้สอนต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน สอดแทรกเนื้อหาทางทฤษฎีนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์นาฏศิลป์ หรือเนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้ทางการ อ่านและจำ เข้าไประหว่างการสอนปฏิบัติ เพราะชั่วโมงการเรียนสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมงของผู้เรียนแต่ละคน ไม่สามารถจัดสรรให้เรียนแบบบรรยายได้เต็มเวลา เพราะอาจจะส่งผลกระทบต่อเป้าหมายหลักของโรงเรียนที่ต้องการสร้างให้ผู้เรียนปฏิบัติทำรำเพื่อไปแสดงได้ ต่อมาเป็นขั้นตอนของการอธิบายรายละเอียดองค์รวม เพื่อสร้างความน่าสนใจ และกระตุ้นความอยากรู้ของผู้เรียน เพื่อให้ทราบว่าจะได้เรียนการแสดงในชุดใด มีลักษณะแบบใด และใช้อุปกรณ์ใด เมื่อรับข้อมูลไปแล้วจะเข้าสู่ช่วงสาธิตทำรำ ถือเป็นช่วงสำคัญ เพราะครูอาสาสมัครจะถูกผู้เรียนและผู้ปกครองมุ่งความสนใจเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ครูอาสาสมัครที่จะมาสอน ณ โรงเรียนนาฏศิลป์วัดธัมมมาราม จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับนาฏศิลป์ไทยที่ดีเลิศ สามารถเป็นต้นแบบเพื่อให้ผู้เรียนเลียนแบบได้เมื่อถึงขั้นปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนจะสามารถจำภาพต้นแบบและนำมาปฏิบัติตามได้ ตลอดจนผู้เรียนบางกลุ่มที่มีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว ผู้สอนควรให้เทคนิคเฉพาะเพื่อสร้างความปราณีตสวยงามให้กับผู้เรียนมากขึ้น และเมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติทำรำตามชุดการแสดงนั้น ๆ ได้แล้ว ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ การจัดฉาก เพลง แสงสี การแปรแถว เป็นต้น ท้ายสุดคือการแสดงผลงาน ผู้เรียนจะเข้าใจแก่นของความรู้ที่ผู้สอนต้องการสื่อสารไปถึงผู้เรียนภายใต้โครงสร้างของหลักสูตรและคุณลักษณะเฉพาะของครูอาสาสมัคร

6.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.4.1 การติดตามของโครงการ คณะกรรมการโครงการควรติดตามครูอาสาสมัครมากกว่า 1 ครั้ง เพื่อสำรวจสภาพจิตใจและความเป็นอยู่ ตลอดจนประเมินสถานการณ์จากข้อมูลของผู้ที่ร่วมงานกับผู้สอนหรือผู้ที่เห็นพฤติกรรมในกิจวัตรของผู้สอน เพราะหากเกิดข้อบกพร่องหรือมีแนวโน้มว่าจะเกิดปัญหา จะได้ร่วมกันหาทางป้องกันและแก้ไขได้ทัน เพราะหากปล่อยให้ครูอาสาสมัครปฏิบัติงานครบ 1 ปี แล้วจึงมีการประเมิน ผลที่ได้ อาจจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนรุ่นถัดไปเท่านั้นหรือไม่มีประโยชน์เลย แต่ผลกระทบของคนในสังคม โดยเฉพาะผู้เรียน อาจจะไม่สามารถช่วยเหลือได้ กลายเป็นภาระของคนในสังคม ณ วัดธัมมมารามที่ต้องการหาทางแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า จนกว่าจะครบวาระ 1 ปี

6.4.2 ส่งเสริมการทำวิจัย หรือรายงานการวิจัย ที่มีรูปแบบการค้นคว้าและสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาวิธีแก้ปัญหาในปีนั้น ๆ เพื่อที่จะได้ระงับปัญหาที่จะเกิดซ้ำ และเป็นข้อมูลสำคัญเพื่อ

ผู้สอนรุ่นต่อ ๆ ไป เพราะจากประสบการณ์ของครูอาสาสมัครทั้ง 4 คนที่เข้าร่วมงานวิจัย พบว่า ไม่ได้มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อนำไปแก้ไข การรายงานในแต่ละปีจึงเป็นเหมือนข้อมูลทั่วไป เช่น จำนวนและรายชื่อผู้เรียน หลักสูตร ความคิดเห็นและหนังสือขอบคุณจากผู้ใหญ่ในสังคม และบทความขอบคุณของครูอาสาสมัครที่มีต่อคนในสังคมแต่ละปี

6.4.3 ออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผล ด้วยครูอาสาสมัครที่วัดธัมมาราม ส่วนใหญ่ไม่ได้จบทางสาขาครุศาสตร์ จึงอาจไม่ชำนาญงานวิจัยทางการศึกษา แต่หากโครงการซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาเป็นจำนวนมาก สามารถร่วมกันสร้างแบบการประเมินผล ที่จะแสดงสถิติหรือแสดงเรื่องราวบางอย่างของการทำงานของครูสอนแต่ละคนในแต่ละปีได้ จะเห็นจุดร่วมของปัญหาบางอย่าง ที่ท้ายสุดจะนำมาสังเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขได้ เช่น จัดอบรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ๆ กำหนดเกณฑ์การรับสมัครที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหานั้น ๆ เป็นต้น

6.4.4 เก็บข้อมูลการประเมินผลการปฏิบัติงานจากผู้ใช้งาน หากเปรียบครูอาสาสมัครเป็นเครื่องมือเครื่องใช้บางประเภทที่นำไปใช้งานตามวัดไทยต่าง ๆ ผู้ใช้งานคือคนในสังคมนั้น ๆ หากทางโครงการต้องการข้อมูลที่แท้จริงโดยไม่ผ่านบุคคลที่สาม ควรหาโอกาสและวิธีการที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลความคิดเห็นของผู้ใช้งานโดยตรง เพราะการสร้างพื้นที่ของกลุ่มคนไทยนี้ เพื่อกระชับสัมพันธ์ภาพระหว่างกันและกัน เพื่อสร้างความสามัคคี และยังเป็นกลุ่มที่คอยช่วยเหลือคนไทยในต่างประเทศด้วยกัน ดังนั้น สิ่งใดที่จะเป็นการพัฒนาสังคมที่เขาอยู่ กลุ่มคนเหล่านี้ล้วนยินดีให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือ และที่ผ่านมายังให้ความเชื่อมั่นต่อโครงการเสมอมา เห็นได้จากการตอบรับครูอาสาสมัครที่โครงการส่งมาให้วัดต่อเนื่องกว่า 30 ปี

6.4.5 ข้อเสนอแนะจากผู้ปกครอง

6.4.5.1 ปรับเวลา เพราะผู้ปกครองบางคนทำงานช่วงเช้า เช่น 8.00-9.00 น. หากสามารถนำผู้เรียนมาส่งที่วัดและไปทำงานต่อจะเป็นการอำนวยความสะดวกให้อย่างยิ่ง เพราะปัจจุบันเริ่มเรียน 10.00 น. ทั้งนี้ผู้ปกครองยินดีสนับสนุนค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมในการขยายเวลาเรียน

6.4.5.2 ความปลอดภัยของวัดไม่เพียงพอ ด้วยเป็นศาสนสถานที่เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปเข้าและออกได้ตลอดเวลาทำการ ผู้ปกครองจึงมีความกังวลใจและมีความต้องการให้ผู้สอนดูแลผู้เรียนตลอดเวลาที่อยู่ในพื้นที่โรงเรียน ไม่ควรให้ออกมาข้างนอก เช่น สนามเด็กเล่น หรือสวนสาธารณะข้างวัด

6.4.5.3 เพิ่มเกณฑ์อายุผู้เรียน หรือพิจารณาตามความสามารถในการเรียน นาฏศิลป์ เพราะจะช่วยลดภาระในการจัดการห้องเรียน ผู้สอนจะสามารถสอนได้อย่างเต็มศักยภาพ ไม่ต้องคอยจัดการกับพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์

6.4.5.4 ควรเพิ่มการเรียนนาฏศิลป์ไทยไปในการเรียนภาคฤดูร้อน เพราะปัจจุบันจะเป็นการเรียนวิชาภาษาไทยและพุทธศาสนา ส่วนนาฏศิลป์ไทยจะเป็นการเรียนเสริมพิเศษ เพื่อแสดงงานต่าง ๆ จึงมีผู้เรียนเฉพาะกลุ่มเท่านั้นที่ได้เรียน

6.4.5.5 วัดธัมมมารามควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ ด้วยโอกาสดีที่วัดธัมมมารามได้มีครูอาสาสมัครที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาสอนเยาวชน วัดและผู้เกี่ยวข้องจึงควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง ทั้งเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจเรียน และเพื่อให้ผู้ที่ชื่นชอบหรือต้องชมการแสดงได้มีโอกาสเข้ามาชม และยังเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มรายได้ของวัดอีกด้วย

6.4.5.6 ชื่นชมการปฏิบัติตนของผู้สอน ทั้งการวางตัวและการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำวัตรเช้า เย็น เป็นตัวอย่างที่ดีต่อเด็ก สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าผู้สอนก็ปฏิบัติ ผู้เรียนก็จะมีแรงบันดาลใจที่ดี เป็นส่วนหนึ่งในการกล่อมเกลาพฤติกรรมอันดีงามของเด็กและเยาวชนตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

6.4.5.7 จัดการเวลาตามวัยของผู้เรียน บางครั้งเด็กเล็กต้องการพักผ่อนช่วงบ่าย ผู้สอนควรจัดตารางให้เหมาะสมเพื่อประสิทธิภาพในการสอนของผู้สอน และเพื่อประโยชน์ของเด็ก เพราะธรรมชาติที่แตกต่างเป็นข้อจำกัดในการเรียนรู้ของผู้เรียนเช่นกัน

6.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

6.5.1 ศึกษาการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครด้วยรูปแบบการวิจัยอื่น ๆ เช่น การศึกษาอัตชีวประวัติ การศึกษาแบบเรื่องเล่า การศึกษาแบบผสมผสานวิจัยเชิงคุณภาพ ตลอดจนทดลองวิธีเก็บข้อมูลที่หลากหลายมากขึ้น

6.5.2 เปรียบเทียบแนวทางการเรียนรู้กับพื้นที่อื่นที่ใกล้เคียง เช่น วัดไทยในรัฐต่าง ๆ หรือประเทศต่าง ๆ เพื่อสำรวจประสิทธิภาพและผลของรูปแบบจัดการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

6.5.3 พัฒนาหัวข้อในการศึกษาตามปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างทันยุคสมัย เช่น เลิกกรณีศึกษาจากปีล่าสุด หรือจากปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อโครงการ ต่อครูอาสาสมัคร หรือต่อวัดและสถาบัน เพื่อนำผลมาเป็นตัวอย่างในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในบริบทใกล้เคียง

รายการอ้างอิง

- เครีอวัลย์ สุวรรณดิษฐากุล. (2532). *ทักษะเชิงประเมินของครูอาสาสมัครและกรรมการโรงเรียน ต่อแผนการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย แก่เด็กไทย ระดับ 5 และระดับ 6 โรงเรียน พระพุทธศาสนาวินอาทิตย ประเทศสหรัฐอเมริกา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต).
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บัณฑิตวิทยาลัย, ภาควิชาประถมศึกษา.
- จิโรจน์ สุรพันธ์. (2558). การจัดพื้นที่การเรียนรู้. *Vajira Medical Journal*, 59 (4).
- จิตติ อภิบุญ. (2560). พื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ (Learning Space) กับการจัดการความรู้ (Knowledge Management). สืบค้นจาก http://www.wunca.uni.net.th/wunca_regis/wunca34_doc/19/010_LS&KM.pdf
- ชาย โปธิสิตา. (2554). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ ครั้งที่ 6*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฐภูมิ เผ่าทวี. (2016). *ยิ่งอาวุโส ยิ่งไม่ผิด ความเชื่อผิด ๆ ในสังคมไทยที่ส่งต่อกันรุ่นสู่รุ่น*. สืบค้นจาก <https://thestandard.co/role-model/>
- ไทยรัฐ. (17 กุมภาพันธ์ 2560). *อาวุธวัฒนธรรมสร้างชาติไทยใหญ่* [คลิปวิดีโอ]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=h-DUyQ_1MiY
- ธีรภัทร์ เพิ่มประยูร. (2550). *การศึกษาภาพยนตร์ และละครโทรทัศน์ของญี่ปุ่นที่สร้างใหม่ จากสื่อภาพยนตร์ และละครโทรทัศน์ของเกาหลี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต).
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาสื่อสารมวลชน.
- นราพงษ์ จรัสศรี. (2548). *ประวัติศาสตร์ศิลป์ตะวันตก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษกร รมยานนท์. (2559). การออกแบบพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ด้วยตัวเองในมหาวิทยาลัย. *วารสารวิจัยและสารสถาปัตยกรรม/การผังเมือง*, 12 (1).
- ประวิทย์ ฤทธิบุญ. (2558). *นาฏศิลป์ไทย: สื่อทางวัฒนธรรมที่มากกว่าความบันเทิง (THAI DANCE: CONVEY OF CULTURAL RATHER THAN ENTERTAINMENT)*. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ วิชาการ วิจัยและงานสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, 2 (1).
- พระมหาสนอง ปัจโจปการี. (2553). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2560). *สอนเด็กทำโครงการ สอนอาจารย์ทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ภาวิณี บุญเสริม. (2546) *การวิเคราะห์องค์ประกอบและการศึกษาภูมิหลัง ที่สัมพันธ์กับสมรรถภาพของครูนาฏศิลป์ระดับประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์, ภาควิชาวิจัยการศึกษา.
- มัณฑูรี โชติรสฐิติ. (2556). *การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในต่างประเทศ*. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, คณะภาษาและการสื่อสาร, สาขาวิชาการสื่อสารประยุกต์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). *ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วสี ศรีชลาคม. (2547). *การศึกษาประสบการณ์ทางกายและจิตใจของผู้ฝึกปฏิบัติหัตถะโยคะ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะจิตวิทยา, สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา.
- ศิวพร ละม้ายนิล. (2557). *ประสบการณ์ชีวิตการเป็นอาสาสมัครดวงตามืด: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์.
- ศูนย์ส่งเสริมการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยฯ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2560). *คู่มือการอบรมเชิงปฏิบัติการ โครงการครูอาสาสมัคร ปี 2560*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์.
- สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. (2542). *เยาวชนไทยในสหรัฐอเมริกา รวมใจเทิดพระเกียรติ ปี 2542*. กรุงเทพฯ: จีรรัชการพิมพ์.
- อรรถพล ฉิมพลสุข. (2552). *เอกสารประกอบการสอนวิชานาฏศิลป์ไทยวิจิตรศิลป์*. ม.ป.ท.
- อุษา สบฤกษ์. (2536). *การพัฒนารูปแบบการสอนนาฏยศาสตร์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ของผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยในสถาบันอุดมศึกษา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์, สาขาวิชาอุดมศึกษา.
- Cross-Cultural comparison of hofstede's dimensions and decision-making style within cee context*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/228843887_Cross-Cultural_Comparison_of_Hofstede's_Dimensions_and_Decision-Making_Style_within_CEE_Context
- Rook, M. M., Koun Choi, K., & McDonald, S. P. (2015). Learning Theory Expertise in the Design of Learning Spaces: Who Needs a Seat at the Table. *Journal of Learning Spaces*, 4 (1).

Yau Tsai. (2011). Exploring the Effects of Intercultural Learning on Cross-Cultural Adaptation in a Study Abroad. *Context US-China Education Review*, 412-419.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นางสาวรัตนะ พูนเกษม
 วันเดือนปีเกิด 8 เมษายน 2535
 วุฒิการศึกษา ปีการศึกษา 2556: ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต
 เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง (นาฏยศิลป์ไทย)
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ตำแหน่ง ครุวิชาการ
 โรงเรียนกำเนิดวิทย์

ผลงานทางวิชาการ

- รัตนะ พูนเกษม. (2555) วิเคราะห์นาฏยลักษณะชุดรำกระทบสากของวิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา. (วิจัยบัณฑิตศึกษา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะศิลปกรรมศาสตร์, ภาควิชานาฏยศิลป์.
- รัตนะ พูนเกษม. (2556) พัฒนาการร่างมาตรฐานของกรมศิลปากร. (วิจัยบัณฑิตศึกษา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะศิลปกรรมศาสตร์, ภาควิชานาฏยศิลป์.
- รัตนะ พูนเกษม. (สิงหาคม 2561). การศึกษาประสบการณ์การจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยในต่างแดน กรณีศึกษา โรงเรียนนาฏศิลป์ วัดธัมมาราม นครซิดคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา.